

Edward Rymar

Metryka i nazwy miejscowości dawnego powiatu gorzowskiego w granicach z lat 1945–1950

Nadwarciański Rocznik Historyczno-Archiwalny nr 17, 179-251

2010

Artykuł został opracowany do udostępnienia w internecie przez Muzeum Historii Polski w ramach prac podejmowanych na rzecz zapewnienia otwartego, powszechnego i trwałego dostępu do polskiego dorobku naukowego i kulturalnego. Artykuł jest umieszczony w kolekcji cyfrowej bazhum.muzhp.pl, gromadzącej zawartość polskich czasopism humanistycznych i społecznych.

Tekst jest udostępniony do wykorzystania w ramach
dozwolonego użytku.

Edward Rymar
Pyrzyce

Metryka i nazwy miejscowości dawnego powiatu gorzowskiego w granicach z lat 1945–1950

Powiat gorzowski (do 1945 Kreis Landsberg a. d. Warthe, zob. mapa obok), jak inne nowomarchijskie powstał w XVI w. na gruncie średniowiecznej ziemi gorzowskiej. Ta zaś została wydzielona z dawnej (wielko) polskiej kasztelanii santockiej przez margrabiów brandenburskich z dynastii askańskiej, nabywców tego obszaru w latach 1252–1255. Ci bowiem swe nabytki na wschód od Odry, zwane zrazu Ziemią Zadrzańską („terra transoderana”) zorganizowali w wójtostwa („advocatia”) ziemskie. Wójtostwo gorzowskie, wspomniane było jednak dopiero za Wittelsbachów (1324–1373), wielokrotnie (1335, 1347, 1348, 1351, 1352, 1353, 1360)¹. Bywało czasem określane dystryktem („districtus”, niem. „riten”, „reiten”). Ziemia Gorzowska („terra Llandesberghe”) w 1337 r. poza Gorzowem obejmowała wsie: Mościce, (Stare) Dzie duszyce, Wieprzyce, Lubno, Raclaw, Małyszyn, Wawrów, Chróścik, Baczyna, Witnica, Chwałęcice, Marwice, Jańczewo, Różanki, Kamień, Wojcieszyce, Łupowo, Mosina, Santocko, Latowice, Czechów, Kłodawa, dwór w „Krewsdorp” (to ośrodek gospodarczy klasztoru w Mironicach), Gralewo, Tarnów, Wysoka, Stanowice, Pyrzany, Jenin, potem opuszczone „Spiegel” i „Schönfeld”². Do tego – by zawrzeć osadnictwo dawne w granicach powiatu gorzowskiego z 1945 r. – dochodzą puszcze Dankowska, Golińska i Mosińska, tajemnicza wieś „Zulegsdorp” z 1347, miasto Kostrzyn, dawne miasteczka Barnówko i Santok, posiadłości klasztoru mironickiego i „na polskiej stronie”, na lewym brzegu Warty, wsie Borek, Glinik, Deszczno, Karnin, Ulim, Murzynowo, Polichno. Ponieważ miasta i część tych wsi noszą nazwy słowiańskie (Kostrzyn, Kamień, Santocko, Lubno, Marwice, Czechów, Gralewo, Wieprzyce, Witnica, Tarnów, Kłodawa, Pyrzany, Łupowo, Stanowice, Jenin, zaginione „Pudignove”, „Kłośnica/Clozniz”, może i Raclaw) mogły powstać w czasach przedbrandenburskich, nawet przed XII w. Możemy liczyć się ze śladami osadnictwa wczesnośredniowiecznego (VI–XII w.) w 29 miejscowościach, w tym w 22 o nazwach słowiańskich i w 7 o nazwach niemieckich (Neuendorf/Chróścik, Heinersdorf/Chwałęcice, Merzdorf/Małyszyn, Landsberg/Gorzów, Hohenwalde/Wysoka, Himmelstädt/Mironice, Lorenzdorf/Wawrów). Najstarszą sieć osadniczą uzupełniały średniowieczne młyny ze swymi nazwami³.

1 CDB B II, s. 100, XXIV, s. 40, A XVIII, s. 120, 298, XXIII, s. 56. W przypisach w części wstępnej zastosowano już skróty bibliograficzne jak niżej.

2 NL, s. 20-22, zob. też E. Rymar, *Ziemia gorzowska w Księdze ziemskiej z 1337 roku*, NRHA 11, 2004, s. 9-25.

3 O problematyce nazewniczej miejscowości średniowiecznych w regionie Gorzowa zob. więcej E.

Najpóźniej za margrabiego Ludwika Rzymskiego (1351–1365) wójtostwo musiało być zlikwidowane, bo w 1364 jest częścią składową wójtostwa w Myślborzu⁴. Istnieje tu jednak nadal tzw. landrajtaria, struktura organizacji terytorialnej dla konnej służby lennej rycerstwa i miast. Ludwik Rzymski 5 VI 1364 za wierne służby po wdowie Hermana Alve (Witte?) nadaje landrajterowi Henselowi, widocznie z Gorzowa, ekspektatywę na dwór z 4 łanami w Wawrowie, a 15 III 1368 nadaje mieszczanom Frankfurtu wieś Mosinę kupioną od von der Ostenów, wcześniej wójtów strzelecko-gorzowskich, zaznaczając, że landrajter nie może od nich niczego żądać w zakresie powinności i opłat⁵. W czasach panowania krzyżackiego w Nowej Marchii (1402–1454) znów mowa o ziemi gorzowskiej (1432), a nawet więcej, bo 16 X 1443 Zakon Krzyżacki wypłaca elektorowi brandenburskiemu odszkodowanie za zakupioną od Luksemburgów w 1402 Nową Marchię, ale i za „Gorzowską Marchię” („Landesberg'sche Mark”)⁶. Nie zdołamy dziś określić granic tej gorzowskiej „marchii”.

Na południu granicą ziemi gorzowskiej z ziemią torzymską (Sternberg) były łągi Warty pld. od Warnik, po Kołomęt, Płonice, Blockwinkel, Brzozowiec, las między Murzynowem i Skwierzyną, jak potem granica powiatu. Na wschodzie Dankowska Puszcza oddzielała ją od strzeleckiej; na północy las oddzielał od ziemi myśliborskiej, poczynając od pld. brzegu jez. Dankowskiego, Lubieszewko-Ściegienko, potem biegła rzeką Myślą aż w okolice k. Barnówka; na zachodzie granicę wyznaczała komandoria templariuszy/joannitów z Chwarszczan należąca w średniowieczu do ziemi kostrzyńskiej – z opisem granicy wschodniej w 1295 r. Dopiero po 1540 dokonano tam korekty i do pow. gorzowskiego dołączono stamtąd Dąbroszyn, Warniki⁷. Powiat („Beritt”) w tym kształcie wspomniany w 1565 r.⁸ przetrwał w zasadzie do 1945 r.

Starą sieć osadniczą w czasach nowożytnych uzupełniły jako przysiółki dawnych wsi liczne folwarki szlacheckie i państwowe oraz kolonie i antreprzyzy powstałe na terenach kolonizowanych w XVIII i XIX w.

Kotlina dolnej Warty, od ujścia Noteci do ujścia Warty w Odrze, pocięta starorzeczami, grzęzawiskami, łąkami, zwana kiedyś Warthe Bruch (dziś polska nazwa urzędowa Łęgi nad Wartą, ale w użyciu jest nazwa: Błota Warciańskie) była słabo zaludniona w średniowieczu. Tam były wioski miejskie Gorzowa: Ulim, Deszczno, Karnin, Borek, oraz przy granicy z Polską wioski Murzynowo i Polichno. W pierwszej połowie XVIII w. powstały w łąkach osady ołęderskie, specjalizujące się w hodowli i produkcji mleka z nazwami zaznaczającymi ich rolniczy charakter: Pollychener Holländer/Nowe Polichno, Landsberger Holländer/ Chwałowice. W XVIII w. kotlina została poddana melioracji, obwałowaniu Warty, przekopaniu kanałów i wielkiej

Rymar, *Średniowieczne nazwy miejscowe na obszarze ziemi kostrzyńskiej i gorzowskiej*, w: *Droga, znaki, nazwy*, praca zbiorowa pod red. Z. Czarnucha, Gorzów Wlkp. 1998, s. 130-147.

4 H. Bier, *Das Urkundenwesen und die Kanzlei der Markgrafen von Brandenburg aus dem Hause Wittelsbach 1323–1373*, Berlin 1907, s. 40, 58.

5 CDB A XXIV, s. 69, 103.

6 E II, s. 43, CDB C IV, s. 288.

7 E, s. 7; K. Voigt, *Die alten Grenzen des Kreises Landsberg*, „Die Heimat” 1925, nr 7.

8 EB, s. 45.

kolonizacji. Powstało tu wtedy kilkadziesiąt drobnych kolonii. Koloniści pochodzili z Polski (65%), Saksonii (11,4%) Meklemburgii (6,9%), Wirtembergii (1,8%), Palatynatu (1,7%) i wielu innych części Niemiec⁹. Kolonie otrzymywały nazwy od króla Fryderyka II, urzędników państwowych prowadzących prace inżynieryjno-melioracyjne (Gerlachsthal/Gostkowice, Logau/Łagów, Döllensradung/Nowiny Wielkie), ministrów pruskich, generałów, oficerów gorzowskiego garnizonu (jak Seidlitz/Siedlice, Zettritz/Ciecierzycze, Lossow/Włostów).

W przebadanym obszarze jest ponad 300 nazw miejscowych:

	w tym z nazwami słowiańskimi	w tym z nazwami niemieckimi
osad opuszczonych lub zaginionych do XVI w.	10	7
osad opuszczonych lub zaginionych do XVI-XX w.	2	15
istniejących w 1944, znanych do XVI w.	29	23
istniejących w 1944, znanych z XVI-XX w.	16	201
Razem:	57	246

Ogółem nazw miejscowych do nazwania w 1945 r. było 269.

* * *

Po drugiej wojnie światowej zrazu komendantury wojskowe radzieckie, a potem ogniwa polskiej administracji używały nazw niemieckich. Poznańska Dyrekcja Polskich Kolei Państwowych od początku wiosny 1945 r. po swojemu nazywała po polsku stacje i przystanki kolejowe. Osadnicy nie mogli wszak podróżować do niemieckich miejscowości. W zakresie nazewniczym na Pomorzu i Ziemi Lubuskiej wyróżnił się Bolesław Czwojdzński, autor mapy stacji kolejowych DOKP Poznań z marca 1945 r. Gdy w kwietniu przy DOKP Poznań powstała komisja do ustalania nazw stacji kolejowych, uzyskała aktywne wsparcie jej honorowego członka, ks. kanonika Stanisława Kozierowskiego, autora wielu prac onomastycznych, zwłaszcza dla Wielkopolski, ale też „Atlasu nazw geograficznych Słowiańszczyzny Zachodniej”. Przed wojną w 1934 opublikowano jego zeszyt 1 dla Pomorza Zachodniego, wznowiony w 1945. Zeszyt 2 dla Ziemi Lubuskiej, w którym zawarto południowe obszary dawnej Nowej Marchii (powiaty Chojna, Myślibórz, Gorzów, Strzelce) pozostawał w maszynopisie, ale udostępniany przez autora stał się ważną pomocą w procesie ustalania nazw miejscowości. Za jego to sprawą stacja kolejowa w mieście o nazwie Kobyla Góra nosiła nazwę Gorzów Wielkopolski.

⁹ Procesy te znów szeroko opisuje Z. Czarnuch, *Ujarzmianie rzeki. Człowiek i woda w rejonie ujścia Warty, Górzycza/Gorzów* 2008, s. 91.

W styczniu 1946 r. reaktywowana przy Ministerstwie Administracji Komisja Ustalania Nazw Miejscowych (dalej: KU), jako komisja główna dla trzech podkomisji regionalnych, przystąpiła do reslawizacji nazw na Ziemiach Odzyskanych i weryfikacji nazw już stosowanych, w tym wprowadzonych w trybie urzędowym przez wojewodów przed drukowanie nazw w dzienniku urzędowym, w interesującym nas przypadku – w poznańskim dzienniku wojewódzkim. A ponadto trzeba było jeszcze ustalić nazwy miejscowości małych, kolonii, przysiółków, leśniczówek itp. oraz nazw terenowych. Wnioski dla niej w odniesieniu do Pomorza, dawnej Nowej Marchii czy Ziemi Lubuskiej składała sekcja poznańska kierowana przez prof. Mikołaja Rudnickiego przy patronacie Instytutu Zachodniego, powstała już w lipcu 1945 r. Sekcja ta w procesie nazewniczym stworzyła wprawdzie olbrzymią kartotekę nazw miejscowych i obiektów fizjograficznych, alfabetycznie w układzie powiatowym. Wykorzystano niemieckie mapy z końca XIX w., z 1931 i 1939 r. w skali 1:100 tys., które pozwalały ustalić lokalizację i aktualne brzmienie nazw. Ale mapy nie informowały o wielu osadach mniejszych, powstałych w okresie międzywojennym XX w., toteż nie otrzymały one nazw polskich. Komisja regionalna uzyskiwała akceptację komisji głównej i sukcesywnie do 1950 r. wyniki prac publikowano w „Monitorze Polskim”. Końcowym efektem prac komisji rządowej był zredagowany przez Stanisława Rosponda „Słownik nazw geograficznych Polski zachodniej i północnej”, wydany w 1951 r.

Komisja szeroko stosowała nazwy z pozostającego w maszynopisie atlasu nazw słowiańskich lubuskiego obszaru, sporządzonego w latach 30. przez ks. Stanisława Kozierowskiego. Obejmował on nazwy miejscowe i fizjograficzne słowiańskie czy uznane przez autora za takowe¹⁰. Zaginiony podczas wojny i odtworzony w pośpiechu przez autora już wcześniej, od wiosny 1945 r. stał się on przewodnikiem dla administracji i PKP w toku nazewnictwa żywiolowego. Ks. Kozierowski zresztą osobiście aktywnie w tym procesie uczestniczył, narażając się zresztą często nazewnikom z KU. Istnienie Atlasu uchroniło jednak powiat od chaosu nazewniczego. Z atlasu czerpano dla przenoszenia na miejscowości z nazwami niemieckimi słowiańskich nazw terenowych z okolicy danej miejscowości. Dzięki temu nazwy polskie harmonizowały z otoczeniem i zyskiwały silniejszą podbudowę historyczną. W sposób pośredni KU wykorzystwała ogromny materiał dokumentacyjny oraz znane Kozierowskiemu prace onomastyczne dotyczące interesującego nas terenu. Czas nie pozwolił na dotarcie do przywołanych w Atlasie zapisów źródłowych w celu weryfikacji, zwłaszcza lokalizacji obiektów. Kierujący pracami prof. Mikołaj Rudnicki i prof. Ludwik Zabrocki czasem poszerzali kwerendę, docierając do wydawnictw źródłowych i ważniejszych opracowań historycznych. W procesie nazywania nowszych miejscowości, licznych przysiółków i kolonii powstałych w trakcie kolonizacji fryderycjańskiej z drugiej połowy XVIII w. i pruskiej reformy agrarnej z początków XIX w., wykorzystano tylko rejestry miejscowości byłej rejencji frankfurckiej sporządzone w 1817 i 1905 r. Wprowadzając formy chrzestne korzystano z opracowań Kozierowskiego dotyczących Wielkopolski, w powiecie gorzowskim wyjątkowo często (co najmniej 69 przypadków, tj. 26,5%), co do dziś manifestowane jest przymiotnikową

10 S. Kozierowski, *Atlas nazw Słowiańszczyzny Zachodniej*, zeszyt 2, Ziemia Lubuska (maszynopis w bibliotece Archiwum PAN w Poznaniu)

formą drugiego członu nazwy Gorzowa, a co wynikało z traktowania obszaru jako kiedyś wielkopolskiego pod panowaniem Piastów. Członkowie poznańskiej komisji wyznawali pogląd, że obszar Nowej Marchii zawsze przed brandenburskim podbojem należał do wielkopolskiego obszaru językowego. Popadano w przesadę. Dawna prawobrzeżna kasztelania santocka pozostawała do 1255/1260 w księstwie wielkopolskim zaledwie pół wieku i to z przerwami, bo to obszar w istocie pomorski, wyrwany Gryfitom w bliżej nieznanym czasie, ale chyba dopiero po 1180 r.

Komisja starała się maksymalnie wyzyskać zasób nazw stosowanych już od wiosny 1945 r. przez osadników i urzędy, jeśli tylko nie musiały ustąpić przed historycznymi słowiańskimi. By stwierdzić czy i jakie nazwy przyjęto za Atlasem Kozierowskiego, oraz by poznać postulaty osadników i urzędów, zwrócono się do władz powiatu z ankietą, otrzymując w początkach 1946 r. rejestry nazw stosowanych od wiosny 1945¹¹.

Ogółem nadano w powiecie gorzowskim 260 nazw miejscowości. A oto próba ich kategoryzacji.

1. Nazwy z przywróconym brzmieniem słowiańskim (zwykle stosowano w praktyce za Atlasem ks. Kozierowskiego – 27 (10,4%). Miejscowości o nazwach niewątpliwie z rodowodem słowiańskim, przynajmniej w przekonaniu onomastów z KU, otrzymały formy zrekonstruowane według reguł fonetycznych języka polskiego i dzisiejszej ortografii. Zwykle polegało to na zmianie sufiksu (Marwitz-Marwice, Gralow-Gralewo). Są to nazwy najstarsze, głównie miejscowości wiejskie średniowieczne, stanowiące niski procent nazw w powiecie, w którym dominowały niemieckie nazwy drobnych kolonii i przysiółków z XVIII–XIX w. Pamiętać należy, że nie wszystkie one były rodzime. Część z nich zapewne przenieśli koloniści, w tym brandenburskie rycerstwo i mieszczaństwo z również germanizowanego tylko już wcześniej, obszaru między Łabą i Odrą. Przykładem mogą być Marwice z lennem rodu rycerskiego von der Marwitz pochodzącego z Marwic w kraju hawellandzkim, może być miasteczko Nowy Bernów (Neu Bernau od Bernau w ziemi wkrzańskiej), dzisiejsze Karnówko. Nazwy te w większości swej były już stosowane przez urzędy i ludność za Atlasem ks. Kozierowskiego, a zatem w swej masie nie są zasługą KU.

2. Nazwy ze spolonizowanym brzmieniem całości lub części nazwy dotychczasowej, robiącej słowiańskie wrażenie, przystosowanie do języka polskiego nazwy dotychczasowej – 49 (18,8%), w tym akceptowane a nadane przez ludność i ks. Kozierowskiego – 13. Komisja onomastyczna stosowała zasadę unikania tłumaczeń, tworzenia kalek, toteż nazwy polskie bazujące na zastanej traktowano jako chrzty, jednak gdy nie znamy motywacji szczegółowych, mogą te nazwy narażać KU na zarzuty. Wprowadzali je zwykle młodzi współpracownicy profesora Rudnickiego, on dodawał wtedy często motywację. Wiele z tych nazw już stosowano w terenie. Śre-

11 O procesie żywiołowego nazewnictwa w Gorzowskiem szeroko już Z. Czarnuch, *Z problematyki polonizacji nazw niemieckich i przywracania nazw słowiańskich miejscowościom w dorzeczu dolnej Warty w latach 1945–50*, w: *Droga, znaki, nazwy*, s. 148–165. Walorem tej rozprawy jest m. in. eksploracja terenowa (rozmowa z pionierami). Autor nie znał natomiast kartoteki poznańskiej KU.

dniowieczną wieś Hohenwalde nazwano Wysoka, bo już wcześniej stację kolejową tamże za ks. Kozierowskim nazwano Wysoczycą. Często wobec tego dopuszczano ewentualność, że nazwa niemiecka jest tłumaczeniem wcześniejszej słowiańskiej. Schnellewarthe nad odnogą Warty o tej nazwie otrzymała nazwę Prądy bo niemieckie „schnell” mogło być ludowym przekładem nazwy polskiej Warta. Za przykład niechaj posłuży Stwolim, bo uznano, że może dawna nazwa Schwalmberg pokrywa polskie słowa „stwolimia góra”, podobnie Ciche (Berghoben) skoro w 1817 r. osadę zwano jeszcze „Tickwinkel”, co może odpowiada „położeniu na odludziu”. Część członów tych dwuczłonowych nazw może nawiązywać do wcześniejszych nazw terenowych. Przykładem może być nowsza osada Briesenhorst zapewne od jeziora Brisen 1337 i strumienia Brische flyt z 1494 r., stąd to obecnie Brzeźno k. Barnówka. Ale przy okazji polonizowano nazwy brzmiące identycznie jak nazwiska pruskich rodzin szlacheckich. Przykładem Jeże (Giesen) i Jerzyki (Giesenaue) od pruskiego generała von Giessena.

3. Nazwy zdrobniale od innych nazw (jak Łupówko od Łupowa, Marwiczki od Marwic, Mościczki od Mościc) – 24 (9,2%). W tej kategorii znajdują się nazwy bliźniacze (Stare-Nowe Dzieduszyce, Stare-Nowe Polichno).

4. W szerokim stopniu, na ile tylko pozwalało rozpoznanie terenu, głównie jednak również na podstawie Atlasu S. Kozierowskiego, stosowano przenoszenie na miejscowości o nazwach niemieckich pobliskich nazw słowiańskich obiektów terenowych, zwłaszcza wodnych i osad zaginionych. Jest ich – 37 (14,2%). Również część ich była już stosowana przez ludność. Niektóre nazwy terenowe przekształcano i dostosowywano do charakteru osady. Grodziec (niem. Antoinettenlust) nazwano od nazwy Stargarcz z XVIII w. na polach wsi Polichno k. Santoka¹². Nazwę Chróścik (niem. Neuendorf) wprowadzoną za Atlasem na prośbę starosty z 1946 r. podtrzymano, ale jako chrzest, gdy zorientowano się, że w Atlasie odnosi się do wsi zaginionej za Odrą w powiecie lubuskim.

5. Miejscowości o nazwach niemieckich, przy braku stosownej nazwy terenowej w okolicy, otrzymywały formy chrzestne, będące często przeniesieniem z ziem polskich, głównie z Wielkopolski. Starano się jednak uzasadniać topografią, charakterem osady lub nazwą dotychczasową – 11 (4%)

6. Nazwy przeniesione z Wielkopolski i innych terenów, ale uzasadnione topografią – 2. Razem o lokalnym rodowodzie 150, w tym co najmniej 58 w ślad za Atlasem Kozierowskiego, a chyba więcej pod wpływem księdza stosowanych w praktyce od 1945, czego nie odnotowano, bo wiedzy w tej mierze nie miano, a wiadomo że z niektórych tak zastosowanych zrezygnowano (jak Kobyla Góra w odniesieniu do samego Gorzowa).

12 Którą wyłowił M. Rudnicki w książce H. Ludata, *Bistum Lebus*, Weimar 1942.

7. Zebranie przez Komisję propozycji z powiatu miało na celu ustalenie, w jakim stopniu już zastosowano nazwy z Atlasu Kozierowskiego, oraz dla maksymalnego uwzględnienia propozycji, pod warunkiem że nie konkurują z nazwami historycznymi, a są poprawne, zgodne z regułami fonetycznymi języka polskiego. Pełna ich lista jest dziś trudna do zliczenia. Wiele z tych form chrzestnych wprowadzonych przez osadników i urzędy zaakceptowano. Jest ich 19 (11,8%), w tym 13 znane są w Wielkopolsce, 1 na Pomorzu.

8. Chrzty pamiątkowe KU (Mironice od Mirona, rycerza pomorskiego) 1 (0,3%) Nadawano jednak poprawniejsze formy nazwom wprowadzonym samorzutnie. Przykład: Ludzislawice (Louisenhaus) zamiast Luclawice.

9. Przeniesione z Wielkopolski – 54 (20,8%), z Mazowsza i Śląska (Gorzów) – 3.

10. Inne chrzty bez uzasadnienia – 33 (12,7%). Wyjaśnienie rodowodu części z nich wymaga badania terenowego. Różanki (Stolzenberg) zapewne pochodzą od pierwszego wójta Rozańskiego. Strzegawa (niem. Klementenschleuse) nawiązuje najwyraźniej do Striegau, Stragawe, innej nazwy tej osady w XVIII w., chociaż tego w kartotece poznańskiej nie zaznaczono.

Razem chrzty bez odniesień o lokalnym charakterze – 110 (42,3%).

Pośpiech, w jakim musiała pracować KU, nie mógł nie odbić się niekorzystnie na części jej decyzji. Popełniano błędy, zwłaszcza przy nazywaniu nowszych przysiółków i koloni bo nie znano okoliczności ich powstawania i nazywania. Nadawano nazwy osadom wiejskim, które po 1945 stały się częścią składową macierzystej miejscowości albo skutkiem działań wojennych przestały istnieć. W sposób niezamierzony „uczczono” niemieckich właścicieli o słowiańskich nazwiskach (np. Włostów z 1775 r. od ministra von Lossowa, wspomniane wyżej Jeże i Jeżyki od generała von Giessena; Ciecierzycy na cześć komendanta gorzowskiego regimentu dragonów Ernsta von Czetteritza; Siedlice i Siedliczki na cześć generała von Seidlitz).

Mimo tych potknięć wyniki pracy poznańskiej podkomisji w odniesieniu do powiatu gorzowskiego można uznać za zadowalające. Pośrednio to głównie zasługa Atlasu ks. Kozierowskiego bo nasycono toponimię słowiańskimi nazwami rodzimymi. Pośpiech nie pozwolił na pełniejszą eksplorację źródłową, dotarcie do wielu jeszcze innych ciekawych terenowych nazw słowiańskich, które mogły ożyć w nazwach miejscowych.

W poniższym materiale znalazło się też 13 nazw polskich ujętych w nawiasy. To nazwy niewprowadzone w sposób urzędowy (nieobowiązujące), w tym 12 będących przystosowaniem nazw wcześniejszych.

Opracowaniem objęto wszystkie znane dotąd nazwy miejscowości, a więc i opustoszałych przed 1945, które polskich nazw nie otrzymały. Zastosowano następujący schemat układu treści:

Hasło – stanowi wytłuszczona forma nazwy obowiązującej. nazwy miejscowości zaginionych czy opustoszałych przed 1945 rokiem złożono kursywą. Formy chrzestne zaproponowane dopiero tu przez autora – ujęto w cudzysłów. Następnie określono w kilometrach odległość od większych miejscowości regionu (Gorzowa, Kostrzyzna, Barnówka, Witnicy).

W punkcie 1 umieszczono informacje mogące świadczyć o metryce miejscowości wyprzedzającej pierwsze wzmianki źródłowe. To dane archeologiczne z VI–XII w., kościoły. Odnoszą się one zwykle do osad średniowiecznych.

W punkcie 2 znajdują się zapisy nazwy z najstarszych przekazów, a w wypadku ich dużej liczby – wybrane starsze i późne, zwłaszcza różniące się od najczęściej występujących. W odniesieniu do osad nowszych, z XVII–XX w. podano okoliczności ich powstania i nazwania.

W punkcie 3 umieszczono nazwy przejściowe, wprowadzone żywołowo przez ludność i instytucje (urzędy) od 1945 r., z czasem wyparte przez nazwy urzędowe. Ich zasób zapewne nie został wyczerpany. Wyzyskano dotychczasowe opracowania (zwłaszcza Zbigniewa Czarnucha z Witnicy), kartotekę poznańskiej sekcji Komisji Ustalania Nazw Miejscowych.

W punkcie 4 znajdują się nazwy urzędowe z ewentualnym uzasadnieniem pochodzącym z poznańskiej kartoteki KU lub własnych skojarzeń, gdy rodowód jest obecnie do wytropienia. Unikano rozbudowanych komentarzy językoznawczych zawartych w innych opracowaniach¹³.

W trosce o ograniczenie rozmiarów tekstu i dla uniknięcia ogromu przypisów. Zastosowano skróty bibliograficzne :

- AG – F. Arndt, *Genninsch –Warthebruch. Zum zweihundertjährigen Bestehen der Gemeinden im Gennischen Warthebruche*, Die Heimat, 29 VIII 1925.
- BL – H. Berghaus, *Landbuch der Mark Brandenburg und des Markgrathums Nieder-Lausitz in der Mitte des 19. Jah4rhundert*, Bd III, Brandenburg 1856.
- BLZ – G. Borchert, *Landsberg a. d. Warthe im Zeitalter Friedrichs des Grossen*, SVGN 38, 1920, s. 73-111.
- Br. – F. W. Brätring, *Statistisch-topographische Beschreibung der gesamten Mark Brandenburg*, Bd III, Berlin 1804 (korzystano z:) *Kritisch durchgesehene und verbesserte Neues Ausgabe v. O. Bösch, G. Heinrich*, Berlin 1968.
- BV – A. F. Büsching, *Vollständige Topographie der Mark Brandenburg*, Berlin 1775.
- C – *Codex diplomaticus Brandenburgensis*, hrsg. v. A. F. Riedel, Berlin 1838-1869, 1 Hauptteil (A) Bd I-XXV (tomy przywoływane bez wskazywania części), 2 Hauptteil (B), Bd I-VI, 3 Hauptteil (C) Bd I-III, 4 Hauptteil (D), Supplementband (SB).

¹³ *Nazwy miejscowe Polski. Historia. Pochodzenie zmian*, pod red. K. Rymuta, Krakow, t. I, 1996, t. VII, 2007 (do litery N, ale bez miejscowości małych).

- Cz – Z. Czarnuch, *Z problematyki polonizacji nazw niemieckich i przywracania nazw słowiańskich miejscowościom w dorzeczu dolnej Warty w latach 1945-50.*, w: *Droga, znaki, nazwy*, Praca zbiorowa pod red. Z. Czarnucha, Gorzów Wlkp. 1998, s. 148-165.
- CzU – Z. Czarnuch, *Ujarzmianie rzeki. Człowiek i woda w rejonie ujścia Warty*, Górzycza/Gorzów 2008.
- CzW – Czarnuch Z., *Z problematyki przemian nazw miejsc znajdujących się w granicach obecnej gminy Witnica*, Nadwarciański Rocznik Historyczno-Archiwalny, 1999, nr 6/1 s. 201-220.
- DHS – U. Dymaczewska, Z. Hołowińska, *Z dziejów Santoka i kasztelanii santockiej*, Poznań 1961.
- E – R. Eckert, *Geschichte von Landsberg a. d. Warthe, Stadt und Kreis*, Landsberg 1890, I-II Teil.
- EB – C. v. Eickstedt, *Beiträge zu einem neueren Landbuch der Mark Brandenburg*, Magdeburg 1840.
- FK – C. Fredrich, *Die Stadt Küstrin*, Küstrin 1913.
- HF – A. Hänseler, *Friedrichs-Orte in der Mark Brandenburg*, „Brandenburg” 4, 1926, s. 366.
- HG – W. Hoff, *Die Glashütten der Neumark besonders in friderizianischer Zeit*, „Die Neumark”, 13, 1941.
- HT – P. Hoffmann, *Topographie der Neumark*, Züllichau 1815 (też wyd. z 1802).
- GL – *Gemeinde Lexicon f. das Königreich Preussen auf grund der Materialien der Volkszählung vom 1. Dex. 1905* (wyd. 1909).
- K – *Kodeks dyplomatyczny Wielkopolski*, t. I-4, Poznań 1877-1881, t. VIII, Poznań 1989.
- KAH – O. Kaplick, *Das Amt Himmelstädt im 16. Jahrhundert*, „Mitteilungen d. Vereins f. Geschichte der Neumark” 5, 1928, s. 41-59, 65-100.
- KAL – S. Kozierowski, *Atlas nazw geograficznych Słowiańszczyzny zachodniej*, zeszyt 2, Ziemia Lubuska. Maszynopis w bibl. archiwum PAN w Poznaniu.
- KBP – S. Kozierowski, *Badania nazw topograficznych dzisiejszej archidiecezyi poznańskiej*, t. 1-2, Poznań 1916.
- KBW – S. Kozierowski, *Badania nazw topograficznych na obszarze dawnej zachodniej i środkowej Wielkopolski*, t. 1-2, Poznań 1921-1922.
- KD – R. Klempin, *Diplomatische Beiträge zur Geschichte Pommerns aus der Zeit Bogislaw X*, Berlin 1859.
- KDr – O. Kaplick, *Die Dörfer des Landsberger Kreises*, w: *Landsberg a. d. Warthe*, Bd I, Bielefeld 1976, s. 84-131.
- KK – B. Krüger, *Die Kietzsiedlungen in nördlichen Mitteleuropa*, Berlin 1962.
- KKL – *Die Kunstdenkmäler der Provinz Brandenburg. Bd VII/3: Kreis Landsberg*, Berlin 1937.
- KL – O. Kaplick, *Der Landkreis Landsberg*, w: *Landsberger Heimat*, 3 Folge, Herford 1960 s. 51-84.

- KLH – O. Kaplick, *Landsberger Heimatbuch*, Landsberg 1935.
- KLHW – O. Kaplick, *Landsberger Holländer. Zur Geschichte der ältesten Warthebruch-kolonie*, „Die Neumark” 12, 1937, s. 67-118.
- KLM – O. Kaplick, *Die Landsberger Mühlen zur Zeit der ersten Hohenzollern*, „Die Neumark” 1, 1924, s.71-77.
- KNJ – O. Kaplick, *Neumärkische Jagd –und Grenzverträge des 16. Jahrhunderts*, „Die Neumark” 3, 1926, s. 85-97.
- KU – Kartoteka poznańskiej sesji Komisji Ustalania Nazw Miejscowych i Obiektów Fizjograficznych. Obecnie w zasobach biblioteki głównej Uniw. im. A. Mickiewicza w Poznaniu.
- KW – O. Kaplick, *Das Warthebruch. Eine deutsche Kulturlandschaft om Osten*, Würzburg 1956.
- LRG – *Lites ac res gestae inter Polonos Ordinemque Cruciferorum*, T. II, Poznań 1892.
- Ł – W. Łęga, *Kultura Pomorza we wczesnym średniowieczu na podstawie wykopalisk*, Toruń 1930.
- M – *Marzęcin. Wspomnienie o nieistniejącej wsi /Marienspring. Erinnerungen an ein untergegangenes Dorf*, Gorzów Wlkp.-Herford 1999.
- MNG – G. Mirow, *Von neumärkischen Glashütten und Gläsern*, Heimatkalender f. d. Kreis Friedeberg, 1926, s. 75-85.
- MO – E. Mucke, *Die slavischen Ortsnamen der Neumark*, SVGN 7, 1898, s. 51-189.
- MPH – *Monumenta Poloniae Historica*, t. 1-6, Warszawa 1960-61; s.n. – seria nowa, t. VII–VIII, Warszawa 1962 s. n.
- NFK – E. Neuhaus, *Die Friderizianische Kolonisation im Warthe –und Netzebruch*, SVGN 18, 1906, s. 1-375.
- NL – *Das Neumärkisches Landbuch Markgraf Ludwigs des Älteren vom Jahre 1337*, hrsg. v. L. Gollmert, Frankfurt a. O. 1862.
- NRHA – „Nadwarciański Rocznik Historyczno-Archiwalny”.
- PUB – *Pommersches Urkundenbuch*, Bd I-VII, Stettin 1868–1936.
- R – *Regesten der Markgrafen von Brandenburg aus askanischem Hause*, bearb. v. H. Krabbo, G. Winter, Leipzig/Berlin 1910-1933, Supplementband, Berlin 1955.
- RBL – A. Rackwitz, *Bilder aus Landsberge Vergangenheit*, SVGN 11, 1901, s. 129-152.
- RCzM – E. Rymar, B. Czopek, *Nazwy młynów i osad młyńskich na terenie dawnej Nowej Marchii*, „Onomastica Slavogermanica” XVIII, Wrocław 1993, s. 61-115.
- Rep. – *Repertorium der im Kgln. Staatsarchive zu Königsberg in Pr. befindlichen Urkunden zur Geschichte der Neumark*, bearb. E. Joachim, hrsg. P. v. Niessen, SVGN 3, 1895.
- RHN – *Regesta Historiae Neomarchicae. Die Urkunden zur Geschichte der Neumark und das Landes Sternberg*, hrsg. v. K. Kletke, Bd I-III, „Märkische Forschungen” X-XII, 1867–1869.

- RN – Raumer G. W., *Die Neumark Brandenburg im Jahre 1337 oder Markgrafs Ludwigs des Älteren neumärkisches Landbuch aus dieser Zeit*, Berlin 1837.
- SAH – P. Schwartz, *Aus dem Amt Himmelstädt*, „Die Neumark” 1937, nr 4/6, s. 17-31.
- SB – B. Schultze, *Besitz – und Siedlungsgeschichtliche Statistik der brandenburgischen Ämter und Städte (1540–1800)*, Berlin 1935.
- SBS – P. Schwartz, *Bürger und Soldat*, SVGN 1, 1893, s. 1-18.
- SK – P. Schwarz, *Die Klassifikation von 1718-19*, „Die Neumark”, Heft 3, 1926: Kreis Landsberg.
- SNF – P. Schwartz, *Neues zur Friderizianischen Urbarmachung des Warthebruchs*, „Die Neumark” 7, 1930, s. 3-88.
- St. – *Studia nad początkami i rozplanowaniem miast nad środkową Odrą i dolną Wartą*. T.1-2. Praca zbiorowa pod red. Z. Kaczmarczyka, A. Wędzkiego, Zielona Góra 1967.
- SUW – P. Schwartz, *Die Urbarmachung des Warthebruchs in den Jahren 1767–1782*, „Die Neumark” 6, 1929, s. 1-47.
- SVGN – „Schriften des Vereins f. Geschichte der Neumark”.
- TS – *Topographisch-statistische Übersicht des Regierungsbezirks Frankfurt*, Frankfurt 1844.
- UBO – O. Grotefend, *Geschichte des Geschlechts von der Osten. Urkundenbuch*, Bd I-II, Stettin 1914, 1923.
- V – Verzeichniss der Ortschaften im Bezirk der Kgl. Regierung zu Frankfurt, (Frankfurt) 1817.
- VTG – E. Voigt, *Die Teilung des Dorfes Gennin*, „Die Neumark” 2 1925, s. 149-152.
- ZA – J. Zysnarski, *Od Abdeckerei do Żwirowej, czyli klucz do toponomastyki Gorzowa*, NRHA 14, 2007, s. 31-70.
- ZEG – J. Zysnarski, *Encyklopedia Gorzowa*, Gorzów Wlkp. 2007.

Zastosowane skróty w tekście

- F – Försterei (leśniczówka)
 OF – Ober Försterei (nadleśnictwo)
 niem. – niemiecki
 pld. – południe
 pln. – północ
 pol. – polski
 przys. – przysiółek
 słow. – słowiański
 T. – Teerofen (smolarnia)
 Vw. – Vorwerk
 wsch. – wschód
 zach. – zachód

Abdeckerei → Niwiki; Adolfsruhe → Kretowo; Albrechtsthal → Kurzelewo; Alexanders Dorff, Alexandersdorf, Aleksandrowo → Gościno; Alt Diedersdorf → Stare Dzieduszyce; Alte Vw. → Czuchła; alte Sorge, Altensorge → Glinik; Alten Czantoch → Santok; Altes Vw. → Objezierze; Altgennin → Jeninek; Altstadt → Kostrzyn; Am Dolgensee → Dłużnia; Anger → Mokradła; Annenaue, Antoniewo → Baranowice; Antoinettenlust → Grodziec

Baczyna 8 km płn. zach. od Gorzowa

2. Beyerstorp 1300, Beierstorp, Beyerstorp 1337 (C XVIII, 37, NL 21,32) 1353, Biesdorf 1354, Beuerstorp 1376 (C XVIII, 300, XXIV, 60; UBO I, nr 719), Beyersdorff 1408 (C XVIII, 331), potem Beyersdorf. Nazwę „bawarska wieś” nadali koloniści przybyli z Bawarii, a może pochodzący z Bawarii rycerz Dietrich Bawar (Bawarus, Beier) w służbie margrabiów brandenburskich (1235), potem Barnima I pomorskiego, posiadając lenno we wsi Beyersdorf (dziś Tetyń, gm. Kozielice) w ziemi pyrzyckiej. Barnim, jak się zdaje, po 1240 zdołał wyprzeć Piastów śląskich z obszaru po dolną Wartę i osadzał tam swe niemieckie rycerstwo. Innym tego śladem mogą być → Marwice.

3-4. B. już latem 1945 (za KAL), co zatwierdzono, chociaż jednocześnie stacja kolejowa (za KAL) zwana była Pszczelnik od jez. Zelling See, odległego aż o 30 km (od niego dziś Pszczelnik w pow. Myślibórz).

Baczynka 12 km E od Witnicy

2. Beyersdorfer Wiesen, płd. od Jenina, zapewne nowszy przys.

4. Nazwa polska od pobliskiej Baczyny (KU).

Bahrshohe → Janice; Balz – Białcz; Balz, Neu → Białyzyk; Balzer Graben M. → Grabieniec

Baranowice 14 km płd. od Strzelec

2. Annenaue, osada założona przez Krzysztofa von Brandt, właściciela wsi Lipki 1750–60, nazwana od jego córki Anny (KLH 164).

3. Antoniewo 1945–1946 (KU).

4.B. „bo stosownej nazwy historycznej brak” – napisano w uzasadnieniu (KU).

Barcze 12 km płd. wsch. od Witnicy

2. Barschwerder, płd. od Jenina, osada zasiedlona od 1724 (AG), wspomniana w 1840 (BL 378), w 1844 licząca 49 mieszkańców (TS 109). Wydzielona z Genninsche Holländer.

4. B. jak nieznane miejsce gdzieś w Wielkopolsce (za KBW I, 11).

Bernaw, (Nova) Bernow(e) → Barnówko

Barnówko kiedyś miasteczko

1. Miasteczko założone przed końcem XIII w. Na przedmiejskie tradycje może wskazuje „chyża” (Kietz) uchodząca jednak z powodu późnej metryki za przejaw późnego osadnictwa (KK 44).

2. Nova Bernowe 1299 i pleban z Nova Bernau, kapelan margrabiego Albrechta III władającego ziemią gorzowską; tenże duchowny z Barnow 1300 (C XII, 413, XIII, 11, XVIII, 372), civitas Noue Bernowe 1317, Bernowe 1338, Nove Bernowe trans Oderam 1347 (C XVIII, 445, XXIV, 27, 47), Barnow 1350, 1354, Bernaw 1364 (C XVIII, 295, XIX, 149, B II, 465), Newenbernow, Nyenbernow, Berneuchen 1374, (C XVIII, 148- 150), Barnow nova 1375, Bernou 1406, Bernonken 1456, Bernowichen 1486 (RN 75, C XVIII, 418, XIX, 383, XXIV, 205). Berneuchen 1944. Nazwę można wywodzić od pom. berno, barno, czeskiego brno =bagno, bagniste jezioro, berno =glina, kał. najpewniej jednak przeciwstawiono ją miastu Bernau w Brandenburgii na zachód od Odry.

3-4. Najpierw zwyczajowo Bernów Nowy. Wprowadzono B. z powołaniem się na Bernow (za KAL-B1 na podstawie zapisu z 1317). Jednocześnie leśnictwo Berneuchen F. (w 1905 r. 17 domów) 1 km pń.- wsch. od Barnówka otrzymało nazwę Barnówko Leśne.

Barschwerder → Barcze; Beierstorp → Barnówko; Bergenhorst → Gorzębia; Berghausen → Gostusza; Berghoben, Bergkolonie → Ciche, Górki; Ber(c)kenwerder → Brzozowiec; Berkhof → Ciche; Berklake → Łąkietki; Berkle → Borek; Berneuchen, Bernonken, Bernów Nowy → Barnówko; Beuerstorp, Beyersdorf → Baczyna; Beyersdorfer Wiesen → Baczynka; Beyershorst → Dobrobądz; Bialec → Białcz

Białcz 3 km wsch. od Witnicy

2. Balz 1944. W 1746 r. na terenie tzw. Balz w łęgu warciańskim w domenie Mirownice prawo wypasu bydła miała Witnica (SAH 18). Tam to kolonię jako tzw. antreprzyę (niem. Entreprisse) dla 32 rodzin założył inspektor wałów nadwarciańskich Marburg w latach 1740–1750, w 1752 poszerzona dla 8 rodzin przez karczunek tzw. Kleine Heide (SAH 20, KKL 46, KLH 165). Od 1929 połączona z Neubalz i Kleinheide (CzW 206) wspólna gmina dla Białczyka i Pszczelnika. Nazwa czyżby od słow. palica= potok na równinie (jak MO 113).

3. Bialec, Bielacz, Białacz, Figaszewo od wojta gminy Witnica, Figaszewskiego (CzW 206, Cz. 155).

4.B. już latem 1945 (za KAL – B2), co zatwierdzono (KU).

Białki 2,5 km wsch. od Witnicy

2. Neu Balz, przys. Białcza może istniejący już w 1786 r. Grund M. (mapa 1836) Balzer Graben M. (1931),

3. Białki, już latem 1945, co zatwierdzono (KU), mylnie zwany też Grabieniec (CzW 207),

4.B. (KU).

Bialki → Białczyk

Białobłocie 8,5 km pld. od Gorzowa

2. Bürgerbruch, początkowo (od średniowiecza) o tej nazwie łęg mieszczan gorzowskich (stąd nazwa), należący do tzw. Eulamsche (→ Ulim) Bruch i od swego położenia zwany też Hohe Bruch. W 1766 r. król pruski polecił, by z 6 tys. morgów tego łęgu 2 tys. pozostało dla miasta na wyrąb drzewa, na pozostałym terenie już wcześniej powstały osady → Płonica i Bolemin. W 1805 r. i tutaj poczęto osiedlać kolonistów (KLH 171), w 1812 już 12 kolonistów, w 1939 228 mieszkańców (ZEG 47).

3. Boguszczyń w praktyce latem 1945 (KU).

4. B. już w styczniu 1946 (ZEG 47), co zatwierdzono jako chrzest bez uzasadnienia 1947 (KU).

Bielacz → Białcz; Biesdorf → Baczyna; Biesenhof → Rogoźnica; Birklake → Łąkietki; Blockwinkel → Bolemin; Blum(en)berg → Mościce; Blumberger Bruch → Mościczki; Blumenthal → Kwiatkowice; Błóżyn → Więclaw

Bogdaniec 11 km wsch. od Witnicy

2. Dü[h]ringshof[en], kolonia z 1768 r. na gruntach Jenina na skraju Łęgów Warciańskich dla 32 rodzin, nazwana na cześć gen. majora A. v. Diringshofena (KKLL 63, KLH 177, SUW 14, ZEG 57).

3-4. Stacja kolejowa Durzyniec (Duszyniec?) – na mapie stacji B. Czwojdziańskiego – po przystosowaniu nazwy niem., jednocześnie latem 1945 za Dyрекcją Poczty i Telegrafów dla wsi używano nazwy B., co zatwierdzono, bo Durzyniec zdradzał pokrewieństwo z nazwą niem. (KU). Utrzymuje się przekonanie, że eponimem mógł być gen. sowiecki Siemion Bogdanow, jednak mieszkańcy wolą odwoływać się do Zbyszka i Maćka z Bogdańca w „Krzyżakach” H. Sienkiewicza (ZEG 57, Cz. 153).

Bogusławiec 2,5 km pld. zach. od Witnicy

2. Batzlow Vw., przys. Bogusławia (Boguzlave 1261, Bogusła 1295, Batzlow 1944 już w pow. Chojna, obecnie Myślubórz) w Łęgach Warciańskich.

4. B. skoro Batzlow to wieś Bogusław, a osada najwyraźniej do niej nawiązuje (KU).

Boguszczyń → Białobłocie

Boguszyniec 8 km pld. wsch. od Witnicy

2. Brückendorf nowa gmina wiejska od 1 IV 1929 z połączenia Pyrzanek i Rania (KLH 171), wcześniej Wox-Holländer, Pyrehner Holländer, Gross Rehne i Radewiesen (mapa 1931) (CzW 207)

3. Wroniny, nazwa zbiorcza dla Boguszyńca i Okszy (CzW 207).

4. B. już latem 1945, co zatwierdzono, gdyż w Wielkopolsce ongiś osady Boguszyce i Boguszyn (za KBP I, 8).

Bolemin 10,5 km pld. od Gorzowa

2. Na tzw. Blockwinkel koło wsi Glinik magistrat Gorzowa w 1745 r. dokonał pomiaru gruntów, pragnąc założyć folwark dla 27 kolonistów z Polski. Król w 1754 r. wydał pozwolenie na założenie kolonii B.-Płonica dla 70 kolonistów (KW 153). Prace melioracyjne i pomiarowe trwały do 1755 r., a zasiedlenie nastąpiło w 1757 r. Kolonie nazwano Blockwinkel-Holländer; Blockwinkel 1944. Nazwa dwuczłonowa: Block= kłoda i Winkel= zakamarek z członem odróżniającym Holländer=olendry (typ osady). W 1771 r. powstała nowa kolonia Klein-Blockwinkel dla 11 kolonistów z Polski (KW 163, 178).

3-4. B. w praktyce od lata 1945 r., co zatwierdzono, powołując się na (za KBP I, 8) las niedyś w Wielkopolsce: *Bozymyn* 1556, *silva Bolemin* 1781 (KU).

Bölike → Palike; Bollichenow → Stare Polichno; Borck, Borgh → Borek

Borek 11 km pld. wsch. od Gorzowa

1. Znaleźziska z okresu wczesnośredniowiecznego (DHS 58).

2. Borek w falsyfikacie z datą 1251 (1364) powstałym w XV w. (PUB I, nr 544), Borke, Borgh 1335 (C XVIII, 382, K III, nr 765 z błędnym datowaniem na 1310 r.), Borck 1409, ale w dokumencie polskim odczyt Vlimbork (LRG II, 335) zamiast „Ulim, Bork”; Borek w źródle polskim 1422 (K VIII, nr 947), Berke 1435, Borkow 1572, Burgkow 1608 (K IV, 367, Rep. nr 813, EB 231). Borgke, Borcke¹⁴, Borcke 1573, Burcke 1574, Borckow 1626 (SBS 55, 79, 82). W 1768 pola na nowo podzielono i częściowo zasiedlono nowymi kolonistami (KLH 54), Borkow 1944 (związła historia wsi i nazwy w: ZEG 60). Łączenie nazwy z rodziną rycerską Borków (von Borcke) jest bezpodstawne. Nazwa oznacza borek, lasek.

3-4. Borkow w praktyce 1945 (za KAL – C 2 za zapisami 1251, 1335, 1422), co zatwierdzono w postaci B. (KU).

Borke, Bor(c)kow → Borek

Borne 4 km ptn. wsch. od Barnówka

2. Borne F, leśniczówka Barnówka; w 1905 r. dwa domy i 25 mieszkańców. Obok też Borniański Las (Borne Forst). nazwa od dawnych właścicieli Barnówka, rodu von den Borne.

4. B. bo „osada leży w lesie” (KU), ale nie wiadano o rodzinie von dem Borne.

Bornhofen → Więclaw

Branden („Prądno”) ok. 12 km ptn. zach. od Gorzowa

2. Prandim wieś Betkina von der Osten z Drezdenka przed 1337, jego żony Małgorzaty Nałęczówny w 1337 (C XXIV, 25), Brandayn 1337 w ziemi myśliborskiej, wymieniona w *Księdze ziemskiej* po Giżynie a przed zaginionymi wsiami *Woken* i *Bru-*

14 A. Rackwitz, *Ordnung der von den Dörfern Borkow, Dechsel, Eulam und Kernein der Stadt Landsberg zu leistenden Dienste vom Jahre 1654*, SVGN 19, 1906, s. 148, 152.

niken (NL 20); Branden w 1341 r. jako wieś kolegiaty myśliborskiej (C XVIII, 455). Wnet opuszczona. Jej śladem jezioro Brandan 1337 w Golińskiej Puszczy (NL 32), zapewne więc koło tej wsi, a nie jest identyczne z jeziorem *Bandin* (dziś Będzin) pld. zach. od Lipian (jak jednak BL 363, RN 92 i inni), bowiem Brandan to już w 1300 r. *Pranden* wymienione po jeziorze Parzeńskim a przed *Colpin* (dziś bagna Chłopiny), a więc w zlewni Jeziornej (górny bieg Kłodawki), wśród dóbr klasztoru cystersów z Mironic (C XVIII, 372). W 1517 r. *Brandesee* należy do klasztoru mironickiego i rodziny Marwitzów. Jezioro zanikło już w XVI w. W 1583 r. przy rozgraniczaniu dóbr Marwitzów z Marwic i Stanowic z lasami elektorskimi mówi się o łące nad rzeką Marwicą, która z *Prandesee* do Marwickiego Stawu młyńskiego płynie (KNJ 93). W 1589 r. *Brandensee* i rzeka *Brandenfliess* tj. Marwica (KAH 57). Marwica (dopływ Kłodawki) w 1770 r. koło Smólska zwana najpierw *Bullengraben*, dalej jako *Prangen*, *Prandenfliess*, a w lesie wsi Jastrzębiec na mapie natrafiamy na jezioro *Prandensee* i łąkę (pozostałość po jeziorze) *Prangenseewiese* (KNJ 94), zatem tam należy poszukiwać opuszczonej wsi. Nazwa od *prandno*= jezioro z piaszczystym brzegiem, od *prand*, *prądu* =piasek (MU 115), a nie od karczunku¹⁵ A więc tyle co „Prądno”?

Briesenhorst → Brzezienko, Brzeźno, Brückendorf → Boguszyńiec; Brückenvorstadt → (Gorzów)-Zamoście

Brzezienko 9 km płn. wsch. od Barnówka

2. Briesenhorst F, leśniczówka w Wysockich Lasach, przys. Brzeźna (w 1905 r. dom), w 1928 r. włączona do Brzeźna (KU).

4.B. bo macierzysta osada Briesenhorst otrzymała nazwę Brzeźno (KU).

Brzeźno 8 km wsch. od Barnówka

2. Briesenhorst, kolonia założona w 1751 r. w domenie państwowej Mironice dla 16 rodzin z Wirtembergii, na terenie zwanym Briesenbruch lub Horstbruch, w Mosińskiej Puszczy. W 1803 r. w pobliżu też kolonia Neu Briesenhorst dla 24 kolonistów¹⁶. Nazwa od słów. breza i niem. Horst=kępa drzew (tj. brzóz).

3-4. B. w praktyce (za KAL-B1) kojarząc z pobliskim jeziorem Briesen 1337, Groten i Lutken Brisin 1494 (NL 30, C XXIV, 210), zwłaszcza iż zwano je później Briesenhorst See (KLH 33). Gdzieś w tym rejonie był też strumień Brische fłył 1486 (C XXIV, 206).

Brzozowiec 12 km pld. wsch. od Gorzowa

2. W XIV–XV w. w tym miejscu wieś → Sommerlate. Nie wiadomo w jakich okolicznościach miasto Gorzów nabyło jej teren i przed 1578 założyło folwark zwany wprawdzie „nowa zagroda”: Neue Sorge (KLHW 69) jako przeciwstawienie dla Altersorge (→ Glinik); Neue Vorwerk, Sorge, w 1601 r. Berckwerder, potem też Vfm Werder, neuen Sorge 1654, Berkenwerder oder Neuen Sorge 1686, Berkenwerder 1687, może od wsi pobliskiej → Borek, czyli „borecki ostrów” (ZEG 70). Obecna wieś po-

15 Jak J. Pieper, *Zur Ortsnamenkunde des Soldiner Kreises*, „Heimatkalender f. Kreis Soldin” 8, 1929, s. 72.

16 O. Kaplick, *Die Gründung von Briesenhorst*, „Die Neumark” 6, 1929, s. 97 n.

wstała w 1763 r. po dosiedleniu kolonistów (KW 64, 79), Berkenwerder 1944 (ZEG 70 gdzie historia wsi i nazwy)

3-4. B. najpierw stacja kolejowa pod wpływem ks. S. Kozierowskiego, potem wieś w praktyce już 1945, co zatwierdzono w 1946 (KU). Uznano że Berkenwerder to zniekształcone Birkenwerder, czyli brzoźowy ostrów (ZEG 70).

Burcke → Borek; Bürgerbruch → Białobłocie; Bürgerwiesen → Łączyska; Camin → Kamień Wielki; Carnino → Karnin; Cerkwińsko → Mironice; Charlottenhof → Sosny

Chmieliniec 7 km płd. wsch. od Witnicy

2. Dolina chmielowa Hopfenbruch nad rzeką Kłodawką między wsią Kłodawa i Chwałęcice, zagospodarowana od 1769 r., kiedy to zbudowano 7 domów dla chmielarzy. Kolonia w 1778 liczyła 10 rodzin (KLH 173). Po 1815 (już 1844) Alt i Neu Hopfenbruch (BL 378, TS 117), Hopfenbruch 1944.

3-4. Ch. najpierw stacja kolejowa 1945, co zatwierdzono (KU). → Janice II

Christianenhof → Osica; Christophswalde → Jastrzębnik

Chróścik 6 km zach. od Gorzowa

1. Osada z okresu wczesnośredniowiecznego (DHS 67).

2. Nyendorp („nowa wieś”) 1300, 1321, Niendorf, Niensdorp 1337, Niendorp 1355, Newendorff 1470 (C XVIII, 371, PUB VI, nr 3504, NL 21, 30, C XVIII, 388, C I, 544), Neuendorf 1944.

3. Stacja kolejowa Parzeńsko 1945 (za KAL-C1, od jeziora Parenz 1300, Parenske See 1944, które jednak położone o 30 km dalej na płn.)

4. Prezydium PRN w Gorzowie 2 V 1946 r. prosiło o nazwę C. (za KAL-A2 gdzie Chróścik, niem. Neuendorf, ale miejscowość ta między Odrą a Odrzycą k. Kienitz, dziś w Niemczech) nawiązującą do Cruschick 1349, Crutzick 1351 (C XII, 492, XIX, 23), zatem nazwę odniesiono do wsi k. Gorzowa pomyłkowo. Jednak uznając ją za chrzest, 27 X 1946 zatwierdzono, skoro była już stosowana (KU). Od 1977 w granicach Gorzowa (ZEG 87, gdzie historia wsi).

Chwałęcice 4 km płn. od Gorzowa

1. Osada i grodzisko wczesnośredniowieczne na wzgórzu o nazwie Garzberg (DHS 62).

2. Heinrikesdorp 1300 („wieś Henryka”) wieś cystersów kołbackich (filii mironickiej) z lennami rycerskimi, Henrikestorp 1311, 1314, Heinrichsdorp 1335 (C XVIII, 371, 373, 382), Heynrichstorp 1337, Heynerstorff, Hennersdorf 1608 (NL 21, EB 231), Heinersdorf 1944. W Nowej Marchii w 1321 rycerz Dytryk (Thiderich) Hinrikstorp (C B I 474).

3-4. Ch. w praktyce 1945, co zatwierdzono (KU).

Chwałowice 11 km płd. zach. od Gorzowa

2. Kolonię Plonitz Wiesen, w której już w 1616 r. rada miasta Gorzow osadziła 9 osadników, zrujnowała wysoka woda i wojna trzydziestoletnia. W 1686 r. na tzw. „wielki ostrów” (Grossen Werder) między Wartą a odnogą Warty o nazwie Koło-

mętarz magistrat Gorzowa przeniósł trzech pastuchów z Plonitz Wiesen na prawie olęderskim z aktem założycielskim z 23 VIII 1687, o nazwie Landsberger Holländer, :”landsberskie olędry” (KW 8, KLH 191, KLHW 76). W 1778 r. do tej osady dołączono 2834 morgi dla 46 nowych osadników (KLH 191), Landsberger Holländer 1944. 3-4. Chwałowiec w praktyce 1945, co zatwierdzono w postaci C. (KU).

Chyrzyno 1 km płd. od Kostrzyna

2. Kietzerbusch 1944, może ślad po „chyży” podmiejskiej.

3-4. Chyżowiec 1945 stacja kolejowa, co przyjęto w formie C, skoro w Wielkopolsce było Chirino 1293, Chirsino 1393, Chyszyna 1398 (KBP I, 16).

„Chyża”

Chyża (niem. *Kietz*, wcześniej łac. *vicus*) to nazwa określająca pewien typ osad miejskich i wiejskich, które przetrwały do czasów najnowszych jako części zabudowań. Wyprowadza się je ze słow. słowa chyża (l.p.), chyże (l. mn.), chycza, hyca=chata słomiana lub osada rybacka, potem mała miejscowość (MO 94). Może pokrywa lechickie słowo kica, kaca, kuca. Osady te występują głównie w Brandenburgii. Geneza jest przedmiotem dyskusji. Jedni widzą w nich załączki słow. ośrodków miejskich, miasta przedlokacyjne, podgrodziove, inni skutek kolonizacji i opuszczania przez część mieszkańców (zwykle Słowian) obwarowanych podgrodzi czy miast na prawie niemieckim. W obydwu przypadkach ludność chyż była zapewne służebna wobec grodów (miast).

A. W Gorzowie 2 km na zach. od miasta, nadwarciańska wieś rybacka do 1945; stara jak miasto; Cycwerc (tj. Kietzwehr, „chyżański jaz”) 1364, Kyetze 1398, 1416, 1452 (C XVIII, 401, XXIII, 133, E II, 4o, C XXIV, 158). Mieszkańcy (ok. 20 rodzin) bez ziemi, z małymi ogrodami, niezaliczani do gminy miejskiej podlegali władcy, mieli sołtysa. W 1390 wyrok sądowy w sporze pomiędzy mieszczanami a właścicielem Wieprzyc przyznawał prawo połowu ryb w Łęgach Warciańskich miasta Gorzowa mieszkańcom Wieprzyc w połowie jeziora *Zucker* położonego na prawo *auf dem Kietze* (E II, 34). Potem tylko ulica Kietz, po 1945 Chyża, ok. 1950 wchłonięta przez ul. Obrońców Stalingradu Obecnie część miasta (ZEG 88 gdzie obszerna historia osady).

B. W Kostrzynie: vicus 1375, Kietze 1388, Kys 1397, Kyz 1398, Kytz 1399, Kitcze 1445 (RN 76, C XIX, 34, 38, Rep. nr 1070). Pierwotna rozciągała się wzdłuż późniejszej ulicy Kietzer Strasse (zob. → Chyrzyno). Z 1412 i 1511 znane są obowiązki mieszkańców na rzecz zamku (C XIX, 607)¹⁷. Po pożarze miasta z 1491 w XVI w. po 1535 roku tereny przed Bramą Chyżańską (Kietzer Tor) przejął margrabia Jan Kostrzyński pod budowę twierdzy, a mieszkańców przeniesiono na lewy brzeg Odry (obecnie w Niemczech), gdzie osada zmieniła swe położenie po pożarach z 1673 i znów po 1813¹⁸.

C. Pod (Nowym) Santokiem: Kitze 1468, Kycz 1499 (C XVIII, 424, 429) Ostatni raz wspomniana w 1643 r. W 1693 mowa o Kietzer-Ende jako o części wsi Santok¹⁹.

17 H. Ludat, *Die ostdeutschen Kietze*, Bernburg 936, s. 18, 53.

18 Tamże s. 57, G. Berg, *Geschichte der Stadt und Festung Cüstrin*, SVGN 1917, s. 142.

19 A. Hänsele, *Von verschwundenen neumärkischen Dörfern*, „Brandenburg” 3, 1927, s.299.

Chyżowiec → Chyrzyno

Ciche 9 km płn. wsch. od Gorzowa

2. Berghoben, płn. część wsi Jańczewo w XVIII w., Berkhof 1815, Bergkolonie 1817, zwana też Tickwinkel (Br.151, HT 12, V), Jańczewo już w 1499 posiadało przysiółek (C XVIII, 431 i mogło to być C.

4. C. Bo tak odczytano nazwę Tickwinkel, co zresztą odpowiada topografii, bo osada leży na odludziu (KU).

Ciecierzyce 7 km pld. wsch. od Gorzowa

2. Kolonia założona na polach Gorzowa w 1758 r. na polecenie króla dla kolonistów z Polski, początkowo o nazwie Neu Borkow, od położenia opodal wsi .Borek, następnie Gross Czettritz (do 1937) na cześć komendanta gorzowskiego regimentu dragonów, gen. lejtn. Ernsta Heinricha Freiherr von Czetteritz. W 1929 r. dołączono do niej kolonię Klein Czettritz powstałą w 1767 r. (SB 132, SUW 14, KKL 58, ZEG 89), Zettritz 1944. Panowie v. Czettritz wiedli swe nazwisko od wsi Zetteritz w Saksonii.

3. Siecice w praktyce 1945.

4. C. 1946 po przystosowaniu nazwy zastanej (KU) bez znajomości metryki historycznej.

Clementenschleuse → Strzegowa; Cloden, Clodow(e) → Kłodawa; Clozniz → „Kłonsnica”; Cocceji-Neudorf → Krzyszczyzna; Cocceji-Neuwalde → Krzyszczyńska; Costerin, Cozsterine → Kostrzyn

Crevetstorp 7 km na płn. od Gorzowa

Cystersi z Kołbacza otrzymali w 1300 r. obszary na płn. od Gorzowa wraz z dworkiem (*curia*) Crevetstorp, Creyetsdorp, celem organizacji nowego opactwa, którego ośrodek powstał potem w → Mironicach (C XVIII, 371). W dworze tym osiedli zakonnicy, zatem tam późniejsze Mironice. Crevetstorpe 1311, 1314, Crevedesdorp 1323, 1355, Krewsdorp, Kewsdorp 1337, Crevedesdorp 1351 (PUB VI, nr 4103, C XVIII, 373, PUB VI, nr 3704, NL 22, C XVIII, 396, 388). Także las (*merica*) Crevitstorp 1323. Może nazwa oznacza Kreuzdorf lub Krebsdorf od krevet=rak?. Nazwa zanikła, gdy w miejscu tym zbudowano siedzibę klasztoru.

Custrin(a), Custryn → Kostrzyn; Cycwere → „Chyża”; Czantoch → Santok; Czanzyn → Santocko; Czaslevesdorp → Raclaw; Czechow(e) → Czechów

Czechów 5 km wsch. od Gorzowa

1. Gród wczesnośredniowieczny, osada służebna związana z grodem w Santoku (DHS 67).

2. Techowe (Sechowe?) 1335, Sechow 1337, *villa slavicali* Zechowe 1345 (C XVIII, 382, NL 22, C XVIII, 389), Czokow 1359, Czechowe z jeziorem tego miana 1360, Zechow 1565, Czechow 1566, Zechau 1608 (K III, nr 1411, UBO I, nr 764, SBS 38, RHN III, 399, EB 231), Zechow 1944. Nazwa może od słow. seti=sieć, bo to wieś rybacka nad Wartą, posiadłość Secha, Sieciecha czy Sieciegniewa (MO 89). Polscy

onomaści dostrzegają eponima w jakimś Czechu, osadzonym tu przez Mieszka I ! (ZEG 101 gdzie historia wsi).

3-4. Cz. w praktyce 1945 (za KAL-C2 bez dokumentacji źródłowej), co zatwierdzono.

Czekow → Czechów; Czentzin → Santocko

„**Czworokoly (Czterokołowiec)**” młyn w Gorzowie

2. Młyn na zachodniej odnodze Kłodawki, przy murach na płd. od bramy Młyńskiej, bez nazwy (*in aqua Clodow*) 1257 i 1325 (C XVIII, 369, 377); virradigen mole 1372, Vyerrade –M. 1428, Vierraden Mole 1452 (C XVIII, 404, XXIV, 158), Fierraden 1522 (KLM 77), Vierrademule 1583, wykupił go od miasta margrabia Jan Kostrzyński 1562 i od tej pory Grosse Stadtmühle²⁰, Vierradenmühle 1789 (KAH 71), spalony 1696. Oznacza młyn z czterema kołami (zob. ZEG 103).

3. Tam obecnie Przedmieście → Młyńskie.

Czuchla 12 km płn. wsch. od Witnicy

2. Alte Vw., osada płd. zach. od Wysokiej, wsch. od Tarnowa

4. C. jak zaginione pustkowie pod Ołobokiem w Wielkopolsce (KBP O, 147).

„**Daleki Młyn**” w Gorzowie

2. Młyn wodny z XIV w. nad Kłodawką, początkowo jako „Górny” (jego staw oberste teich 1403; oberste mole 1445, potem jednak fernemulle 1522, Fernemhölen 1562, Fernemühle i podobnie, ale też Vornmuhle 1815, od 1912 własność miasta, po 1945 po zdemontowaniu maszyny przez sowietów magazyn zboża (zob. ZEG 108).

Dambrowka → Osetnica; Dąbkowice → Nowiny Wielkie

Dąbroszyn 5 km płn. wsch. od Kostrzyna

2. Tamprosoue 1261, Tampsel 1460, Thambsell 1608 (C XIX, 5, XXIV, 174, EB 234), Tamsel 1944. Najstarszy zapis rozwiązywano też jako Dąbroszowa (tyle co staropolska dąbrowa), do czego Niemcy dodali sufiks – sel (MO 157).

3. Dębowiec, Dębkowice, Dęboszyn, Sosnówka (CzW 207).

4. Najpierw stacja kolejowa Dębosów (za sprawą ks. Kozierowskiego), potem przemianowana na D. (za KAL-B2), co zatwierdzono (KU).

Dechsel → Deszczno; Dechseler Wiesen → Deszczenko; Deczsil → Deszczno; Derschau → Dzierzów; Derślawice → Dzierślawice; Derthinsdorf → Malyszyn; Desczen, Desna, Desczno(w), Dessen → Deszczno

Deszczenko 10 km płd. wsch. od Gorzowa.

2-4. Dechseler Wiesen, przys. Deszczna. D. od pobliskiego Deszczna (KU).

²⁰ O. Kaplick, w: *700 Jahre Landsberg 1257–1957. Festschrift zur Jubiläumsfeier...* hrsg. v. O. Kaplick, Bielefeld 1957, s. 17.

Deszczno 8 km płd. wsch. od Gorzowa

1. Osada wczesnośredniowieczna (DHS 67).
2. Desna wyłączona z okręgu zamkowego międzyrzeckiego 1316, opuszczona wieś Dessen 1345 (K II, nr 987, C XVIII, 387), Dessen 1372, Desczno 1409, Deczsil *alias* Deschno 1422, Desczen 1452 (K III, nr 1668, LRG II, 335, 357, K VIII, nr 947, E II, 5), w XV w. też Descznów, Dexsel, Dessel; Dechsel 1944. Wieś podmiejska, jej pola 1345 nadane miastu (ZEG 112 historia wsi).
- 3-4. D. w praktyce 1945 (za KAL-C2), co zatwierdzono.

Dębiniec → Osetnica; Dębkowice, Dęboszyn, Dęboszów, Dębowiec → Dąbroszyn; Diderichstorff, Diedersdorf, Diterstorp → Stare Dzieduszyce.

Dłużnia 4 km płn. wsch. od Witnicy

2. W XVIII w. leśniczówka Am Dolgensee F. nad jeziorem Długim (Br.154), Dolgensee F. 1944.
4. D. bo łąka o tej nazwie w Wielkopolsce pod niestosowana, teren leśnej szkółki (Cz. 161).

Dobrobądz 12 km płd. zach. od Gorzowa

2. Bayershorst, kolonia (antrepryza) Stanowic z 1769–1774 dla 10 kolonistów założona przez radcę wojskowego Wilhelma Gottlieba Bayera ze Stanowic (SNF 38, KW 21)²¹. Od 1930 r. wraz z Gorzębią i Trzęsaczem tworzyła gminę wiejską → Lubczyno (KW 21).
4. D. jak *Dobrobanss* zaginione miejsce pod Bydgoszczą 1544 (KBW).

Dobrochowo → Dobrojewo

Dobrojewo 15 km płd. wsch. od Gorzowa

2. Johanneswunsch, przysiółek z 1788 r. na polach Murzynowa powstały na życzenie zmarłego w 1785 r. właściciela majątku Johanna Eberharda Meyera von Schöning, przez jego syna, na cześć ojca nazwany (KW 79, KLH 189).
3. Jarogniew w praktyce w gminie Lipka, jednocześnie Dobrochowo w gminie Murzynowo 1945 (wrzesień), tylko Dobrochowo (październik).
4. D. po przetworzeniu nazwy używanej (KU).

Dobrzelin → Kołomęt; Dolgensee F. → Dłużnia; Döllensradung → Nowiny Wielkie; Dölzigerbrück F., Przydolsko; Dornow → Tarnów; Dreiort → Dzieciołki; Drogomin → Nowe Dzieduszyce; Dubrawa → Osetnica; Dühringshofen, Duszyniec → Bogdaniec

Dzicz 8 km płn. wsch. od Gorzowa

2. Jägerswerder F., leśniczówka z ok. 1750 r., przys. Kłodawy (SB 92).
4. D. dowolnie ze względu na położenie głęboko w lesie (KU).

²¹ W. Kracht, *Stennevitz. Ein brandenburgisches Dorf in der Neumark wurde zum polnischen Stanowice*, Berlin 2003, s. 94 n.

Dziczki 7 km płn. wsch. od Gorzowa

2. Jägerswerder Vw., przys. Kłodawy, w końcu XVIII w. z dwoma domami (Br. 158).
4. D. „bo osada tego miana notowana też w Polsce” (KU).

Dzieduszyce → Nowe, Stare Dzieduszyce

Dziersławice 10 km pld. od Gorzowa

2. Hagen, kolonia z 1770 r. zorganizowana na gorzowskim Łęgu Warty dla 15 rodzin i nazwana na cześć pruskiego ministra von Hagen (SUW 18).
3-4. Dersławice w praktyce 1945, co zatwierdzono, powołując się na Dersława plebana w Wielkopolsce w XV w. i Dziersławice w Polsce (KU).

Dzierzów 8 km pld. od Gorzowa

2. Derschau kolonia z 1770 r. na polach Gorzowa, nazwana na cześć pruskiego ministra von Derschau (KLH 175), w 1929 połączona ze Stężycą i Prądociem (KKL 59).
3-4. Derszów w praktyce 1945 (za KAL-C2) skutkiem polonizacji nazwy niem., którą uznano za słow. nie znając okoliczności jej wprowadzenia. Zatwierdzono ją z wątpliwościami w postaci D. (KU).

Dzięciołki 2 km zach. od Witnicy

2. Dreiort, przys. Witnicy, zagroda między Witnicą a Mościczkami na pld. od szosy do Kostrzyna (Cz 161), w 1905 r. 1 dom (KU).
4. D. jak osada w Wielkopolsce (za KBW I. 204).

Egloffstein → Łagodzin; Eichfier → Osetnica; Eichwerder → Goszynko; Eichwerder F. → Iwie; Eisenhammer, Eisenschmelze → Kleczkowo; Entenwerder → Kownatki; Erholunhsheim → Podróżnica; Esperance → Siedlikowo; Eschnersaue → Wieprzycze Dolne; Eulam → Ulim; Eulamer Bruch → Ulimek; Ferne M. → „Daleki Młyn”; Fichtwerder → Świerkocin; Fierraden M. → „Czworokoły”; Figaszewo → Białcz; Finkenbergr → Pletnie; Fischerhaus → Rybnia

„Fosny Młyn” w Gorzowie

Grab-M. 1428 (Rep. nr 604), Grauen Mole 1445, Grauemuhe 1583, Grauenmule 1578 na obszarze byłego sołectwa (SBS 62). Grabenmühle dawniej jeden z młynów miejskich tuż za murami, przed wschodnią (Santocką) bramą Gorzowa, napędzany wodami jednego z koryt Kłodawki zwanego Mühlengraben, zniszczony w czasie wojny trzydziestoletniej, odbudowany, spalił się w 1704, znany do ok. 1790. Teren młyński miasto nabyło w 1827 i splantowało w 1829. Śladem ulica Grabenmülenstr. dziś Fornalska (ZEG 150). Sądząc z nazwy, położony w fosie miejskiej (der Graben=rów, fosa).

Friedrichs – M. → Pluta; Friedrichsberg → Motylewo; Friedrichsmühle → Pluta; Friedrichsthal → Głóżyna

„Frydrychowo” 3 km zach. od Gorzowa

2. Zachodnie przedmieście Gorzowa z 1772 r. zbudowane na polecenie króla Fryderyka II z 1771 r. wzdłuż drogi do Wieprzyc, zachód od → „Chyży”, dla stu tkaczy w 50 domach. nazwane **Friedrichstadt** na cześć króla (KLHW 111, KKL 86, HF 366). Część miasta od pocz. XIX w., ale dopiero 1 I 1856 zrównana w prawach z innymi dzielnicami miasta.

3. Frydrychow(o). Nazwy urzędowej przedmieście nie otrzymało. Od 1945 to ulica Tkacka, potem wraz z → Chyżą to ul. Obrońców Stalingradu, potem Gwardii Ludowej, od 1992 – 11 Listopada (ZEG 158).

Galczyn 14,5 km wsch. od Gorzowa

2. Wiesenhof, przys. płd. wsch. od Gralewa.

4. G. dowolnie.

Gaszyna → Jeże

Gąśnik 11 km na płd. zach. od Gorzowa

2. Już w 1337 r. mowa o dwóch młynach we wsi Stanowice (NL 22) i były to: G. i Trząśnik (Ober M.); Untermühle 1363, Genninsche M. 1517 na potoku Genniner (→ Jenin) Mühlenfliess; Neumühle w XVI w. Potem należał do → Bogdańca (KLH 30, KLM 77). Untermühle 1790, Unter Genninsche M. 18223, Untermühle 1830 (RCzM 68), Untermühle bei Dühringshof 1944.

4. G. (KU) zapewne (za Kal B2) od jeziora Gąśnik: Gauschnick See wsch. od Kostrzyna, płd. od Słońska.

Gemyn, Gennin, Geny(ey)n → Jenin; Genninsche Holländer → Jeninek; Genninsche M. → Gąśnik, Trząśnik; Genninsche Mittel M. → Mielak; Gerlachtsthal → Gostkowice; Gernheim Vw. → Grudzia; Giesen → Jeże; Giesenaue, Giesemin → Jeżyki, Giesenhorst → Jeżyny; Giezomin → Jeżyki; Glambeck-Seeteerofen → Głębokie; Gleiningmühle, Glienick → „Glinik”

„Glinik” ok. 10 km płd. wsch. od Gorzowa

2. Wieś opuszczona: Glinik, Glienick 1319 nadana Gorzowowi (C XVIII, 376, E 14, ale na dokumencie w archiwum poznańskim późniejsza ręka dopisała: Glyneke modo Altensorge), Glinik 1347, *villa deserta* Glynik 1409, więc już opuszczona; tylko już pola: *in campo* Glynik *prope* Landisberg 1424 w rokowaniach polsko-krzyżackich (C XVIII 390, LRG II, 335, Rep nr 519). Na tym miejscu w XVI w. zorganizowano dzisiejszą wieś → Glinik. Jeszcze w XIX w. w Gliniku był młyn o nazwie Gleiningsmuhle i pole Gleining, także na polach pobliskiego Deszczna pole Glinicke, zaś w 1700 r. mówi się o polach Glinika położonych *auf der Dorfstätte* (E 34, KW 26, 39, ZEG 175).

Glinik 10 km płd. od Gorzowa

1. Cmentarzysko wczesnośredniowieczne, gród na tzw. Räuberberge (KKL 14)

2. Wieś powstała na terenie opuszczonej wsi → „Glinik”. Najpierw to owczarnia rady

miejskiej Gorzowa: neuen Schäferei 1579, neuen Sorge 1582, od niem. Sorge=troska, bo przysiółek był obiektem stałej troski miasta z powodu sporów granicznych z Polską (RBL 130), albo od Zarge=ogradzać kawałek gruntu (KW 28, KLH 163); auf der Sorge 1594, die alte Sorge 1656, bo wówczas już istnieje neue Sorge (→Brzozowiec). Zniszczona w czasie wojny trzydziestoletniej, w 1763 r. zasiedlona jako nowa kolonia (KKL 46), Altensorge 1944. Zob. też Schützensorge (→ Kłopotowo).
3-4. Glinka (za KAL 130-C2) w praktyce 1945, co zatwierdzono w formie G.

Glinka → Glinik; Glodow → Kłodawa; Glyneke → „Glinik”

Głębokie 3.5 km płd. wsch. od Barnówka

2. Glambeck-Seeteerofen, smolarnia z ok. 1763 r. obok jeziora Głębokiego (KLH 94).

4. G. bo nazwa zawiera temat polski, a obok jezioro Głębokie (KAL –B1): Glambeck 1494 (C XXIV, 210) i rzeka Glambecksche Fliess 1560.

Głogówko 13 km płd. zach. od Gorzowa

2. Karlsfelde, osada założona w 1773 r. w gorzowskim Łęgu Kołczyńskim przez Samuela Krügera (SNF 30)

4. G. jak staw nieznan w Wielkopolsce 1618 (za KBP I, 231).

Głożyna 7 km płd. zach. od Gorzowa

2. Friedrichsthal, kolonia z 1767 założona z inicjatywy miasta Gorzowa, nazwana na cześć prowadzącego akcję melioracyjną w Łęgach Warciańskich Ludwika Fryderyka Hahna (SNF 29, KLH 188, HF 366).

4. G. jak *Gloznia* 1751 w Wielkopolsce (KU), jednak k. Kostrzyzna jezioro Kłośnik: *Klosingk*, *Klosung* 1412, którego nazwę wyprowadzano od głogu i odczytywano jako Głożnik (MO 80), zob. Kłośnica w dawnym pow. chojeńskim (dziś myśliborski).

Goldbecksiedlung → Janice II

Gołębnica ok. 11 km płd. zach. od Gorzowa

2. Taubenwiese w pierw. łąka nad Wartą k. Kołczyzna 1589 (KAH 87), zabudowana w 1689 w toku organizacji → Chwałowic (KLH 98) z nazwą od niem. Tauben=gołąb.

4. G. dowolnie (KU), ale przecież to nazwa tłumaczeniowa.

Gomzinnd → Gościnowo

Gorzębia 11 km płd. zach. od Gorzowa

2. Bergenhorst, kolonia z 1774 na polach Gorzowa, nazwana na cześć koniuszego pruskiego von Bergenhorsta. Od 1930 r. z Trzęsaczem i Dobrobądzem tworzyła gminę wiejską → Lubiszyn (KW 150).

4. G. jak miejsce nieznan na Krajnie (za KBW I, 252).

Gorzów Wielkopolski, miasto

1. Gród u ujścia Kłodawki do Warty o nieznanym nazwie słow., czyżby → *Kijów z Kroniki wielkopolskiej?* W pobliżu trzy inne grody i cmentarzysko z X-XIV w. (DHS 57)²², skarb monet z X- XI w., osada z ceramiką (Ł 564, 582). Zob. → *Chyża*, osada przedlokacyjna.

2. Landesberch Nova, Landesbergk 1257, miasto wówczas lokowane, Nova Landesberg 1278 (C XVIII ,369, 370, 63), potem Nova, Nuwen, Nye, Nigen Landesberg(h)e -berch i podobnie, po raz pierwszy Nuen Landisberg uff de Warthe 1386 (C XXIV, 89), co od XVI w. regulą; Landsberg a. W. 1944 (szerzej o tradycji nazewniczej Gorzowa ZEG 330 n.). Nazwa nawiązuje zapewne do (odtąd Alt) Landsberg w ziemi barnimskiej, co może wskazuje na rodowód kolonistów.

3. Kobyła Góra (za KAL-C2 bez uzasadnienia) w praktyce 1945, bez wątpienia od wzgórze Cobelenberg 1402, nie na terenie Gorzowa lecz na pograniczu Nowej Marchii z Polską niedaleko Starego Polichna²³. Na polach Gorzowa kiedyś łąka Kobelwiese (BM 453), zaś k. pobliskiego Borka i Ulimia jezioro Kobylica: Kobelzsee, Kobilz, Koblitzen See 1654²⁴, zapewne ślad po owej górze z 1402. Przeciwno nazwie brzmiącej „niemile” protestowały władze miasta. Jednocześnie – również za sprawą księdza Stanisława Kozierowskiego – stację kolejową już w maju 1945 zwano Gorzów nad Wartą²⁵. Kobyła Góra została się potem już tylko jako leśniczówka dawniej Landsberger Heide F.(Cz. 156).

4. Nazwę stacji rozciągnięto na miasto w formie G. W. 7 V 1946, bez znajomości motywacji historycznych (szerzej zob. ZEG 187)²⁶.

Gosławka 10 km na płd. zach. od Gorzowa

2. Haferwiese, najpierw łąka „owsiana” a następnie kolonia z lat 1660–1773 (Br. 96).

4. G.1947, jak Gosławka, gaj nieznanym 1578 w Wielkopolsce (za KBW I, 255). Przys. w płn. części → Lubczyzna.

Gostkowice 14 km płd. wsch. od Witnicy

2. Gerlachtsthal, kolonia z 1773 r. dla 40 rodzin kolonistów, w tym 26 z Polski, na należącym do Gorzowa Kołczyńskim Łęgu, nazwana na cześć pruskiego tajnego radcy skarbowego kamery brandenburskiej Friedricha Wilhelma von Gerlacha (KLH 67, SUW 23)

3-4. Gostkowiec w praktyce 1945 na wniosek ks. Kozierowskiego, co zatwierdzono w formie G. (KU).

22 T. Frąckowiak-Skrobalowa, T. Lijewska, G. Wróblewska, *Gorzów Wielkopolski, przeszłość i teraźniejszość*, Poznań 1964, s. 12

23 R. Wrede, *Die Grenzen der Neumark 1319–1817*, Greifswald 1935, s. 118.

24 A. Rackwitz, dz. cyt., s. 157.

25 Więcej o perypetiach z nazwą polską od 1945 r. zob. J. Zysnarski, *Skąd się wzięła Kobyła Góra?*, Ziemia Gorzowska 1991, nr 7, tenże *Nie jednej miejscowości Gorzów na imię*, tamże, nr 8, , zwłaszcza *Czarownice z Kobyłej Góry*, Gorzów 2000, s. 11-28, zob. też ZEG 187.

26 Zob. więcej E. Rymar, *Dlaczego i od kiedy Gorzów?*, NRHA 1995 nr 2, s. 160 n.

Gostusza 3,5 km płn. od Gorzowa

2. Berghausen przys. Wojcieszyc zapewne z XIX w., przed 1885 (ZEG 188).
 4. G.1947 jak bliżej nieznany dopływ Noteci pod Nakłem (za KBW I, 256). Po 1945 jakiś czas PGR Gostusza, nazwa zanikła po 1975 (ZEG 188).

Goszynko 12 km płd. zach. od Gorzowa

2. Eichwerder, kolonia Jenina wydzielona z Genninsche Holländer (→ Jeninek) w 1725 r., w 1844 r. 15 domów (TS 113)
 4. G. jak osada niegdyś na Krajnie (za KBW I, 258).

Gościno 14 km płd. wsch. od Gorzowa

2. Kolonia ołęderska z 1 IX 1613 r., założona na spornym pograniczu, ale już na gruntach marchijskich Murzynowa przez starostę międzyrzeckiego Aleksandra Zborowskiego pod nazwą Alexandrowo dla 40 ewangelickich Niemców z Polski. Już w 1613 r. planowano odbudować stary młyn *an dem Ort Mymelsuerar oder Muhle*. W 1617 r. zabudowania dlatego zniszczył pan Rüllicke z Santoka. *Hollendisch Dorff Alexanders –Dorff Neuen Morren* 1624. Starosta Międzyrzecza w 1637 r. zbudował nowe domy na terenie tzw. *Eichfuhr i Cumzine-Land, Mornischen Holländer* 1665, *Gomzinnd* 1670 (KKL 45, KLH 162, HGN 26),²⁷ Alezandersdorf 1944
 3-4. G. w praktyce 1945, co zatwierdzono, bo wieś zaginiona o tej nazwie (Goscino 1253) była pod Poznaniem (za KBP I, 32), chociaż – przypadkiem – utrafil w miejscową nazwę Cumzine, Gomzinnd!

Gośniewiec 9,5 km płn. od Gorzowa

2. W 1589 r. domena mironicka miała łąkę koło Schweinebrücke. Leśniczówka Schweinebrück F. istniała w 1775 r., od 1928 r. włączona do Mironic (KLH 94, KAH 66).
 4. G. bo osada Gosniewiec 1591 w Wielkopolsce (za KBW I, 255).

Górczyn I → Pluta

„Gółka” płn. zach. od Witnicy

Spalony młyn wodny na Witnej, starszy niż koniec XVIII w. i leśniczówka, nazwany Udowaldsmühle na cześć Udon, jednego z hr. Stolberg-Wernigerode, właścicieli dóbr Kamień – Dąbroszyn 1838/79–1924 (KL 84). Uwaga: Nazwa pol. nieurzędowa (Cz.161).

Górczyn → Mościce; Górczyn Dolny → Mościczki

Górczyn II w Gorzowie

Dawny majątek Quilitzów (Versuchsgut Oldenburg, Quilitzvorwerk), przy drodze do Strzelec (dziś ul. Walczaka 45-47, Srebrna, Szarych Szeregów), Pluta (II) (ZEG 190). To przejaw dorobku nazewniczego długo po 1945 r.

²⁷ A. Hanseler, *Wassermühle in Alexanderdorf*, „Die Neumark” 9, 1932, s.33, tenże, *Aus dem Schöpenbuch der Kolonie Alexanderdorf*, „Die Neumark” 6, 1929, s. 7.

Górki 8 km wsch. od Gorzowa

2. Bergkolonie 1944, kolonia na wzniesieniu między Czechowem i Santokiem zwanym Tick-Winkel 1668, Tickwinkelfeld 1798, stąd część osady z 1805 zwana Tic-kwinkel (KLH 165) → Ciche. Po 1831 r. osady złąły się w jedną.

3. Radeludź w praktyce (KU).

4. G. od położenia i znaczenia nazwy niem. (Berg=góra).

Grab M. → „Fosny Młyn”; Graben M. → Grabieniec; Grab(b)n M. → „Grabieniec”

Grabieniec 3 km płd. wsch. od Witnicy

2. Młyn już 1337 wspomniany, bez nazwy jako jeden z dwóch młynów Witnicy na rzece Witnej (NL 23, KLH 30), Grand M. 1830, Graben M. 1890, 1930 (RCzM 70) 1944, zwany też Balzer Graben M. 1935 (KLH 30), bo na terenie Białcza.

4. G. co stanowi fonetyczno-strukturalne przejście nazwy niem. (od Graben=rów) przy pomocy sufiksu -ieniec. Ale jednocześnie skutkiem pomyłki nadano nazwę Białki (tak też jeszcze 1968 na mapie powiatu w skali 1:100 000 dla Balzer Graben, ale to w istocie rów umieszczony w zbiorze osad!).

„Grabieniec” k. Gorzowa → „Fosny Młyn”; Graello, Graland, Gralaw, Grahlow → Gralewo

Gralewo 10 km wsch. od Gorzowa

1. Ceramika wczesnośredniowieczna i skarb z X/XI w. (Ł 464, 466, 583).

2. Gralow 1337, 1353, Gralaw 1435, Grahlow 1452, Graland 1499 (NL 22, C XVIII, 479, Rep. nr 813, E II, 5, C C II, 441), Graello 1517, Grallow 1608 (C XXIV, 229, EB 232; historia wsi i nazwy: ZEG 191), Gralow 1944.

3-4. Gralów w praktyce 1945 (za KAL-C1). Wprowadzono G. chociaż możliwe było Gralowo, Grzałów (KU).

Gral(l)ow → Gralewo; Gralower Obemühle → Żabczyn; Grand M. → Grabieniec; Gramczyn → Jastrzębnik; Grauen M. → „Fosny Młyn”

Grodziec 16 km wsch. od Gorzowa, 5 km płd. wsch. od Santoka

2. Antoinettenlust, osada założona w 1785 r. na polach Nowego Polichna, nazwana na cześć krewnego założyciela, pana von Brandt z Lipek. W 1928 r. włączona do Ludzislawic (KLH 195).

4. G. bo zwrócono uwagę na nazwę polną *Stargarcz* w XVIII w. na polach Polichna²⁸ w dolinie Noteci, skoro -garcz reprodukuje chyba formację gardziec, zatem nazwa polna mogła brzmieć Stargardz, Starygrodziec (KU). Czy zatem nazwa ta nie nawiązuje wprost do grodu *Zitarigroda*, w którym nad Wartą opodal Santoka w 1124 r. książę pomorski Warcisław I oczekiwał biskupa bamberskiego Ottona przed przekroczeniem przez orszak misyjny granicy Pomorza w Santoku? Chyba tak.

Gross Cammin → Kamień Wielki; Gross Cammin F. → Kamionka; Gros Camminer M. → Szczodrak; Gross Czettritz → Ciecierzycze; Gross Giesenaue → Jeżyki; Gross Rehne → Rań; Grosse Stadtmühle → :Czworokoły”; Groz → Kociałek

Grudzia

2. Gernheim Vw., przys. majątku dąbroszyńskiego, w 1905 r. 4 domy (GL), folwark na terenie ćwiczeń wojskowych, rozebrany po 1933 (CzW 207).

3. Grudzie (CzW 207).

4. G. jak błota *Grudziu* 1370 w Wielkopolsce (KBW I, 276), Obecnie w granicach Dąbroszyna, nazwa nie używana (CzW 207).

Grzybno 1 km zach. od Witnicy

2. Scharnhorst, kolonia z 1824 r., nazwana na cześć pruskiego urzędnika Scharnhorsta, w 1934 r. włączona do Witnicy (BL 465).

4. G. dowolnie, bo to nazwa pospolita na tych zalesionych terenach (KU). Nazwa nie stosowana. To obecnie ul. T. Kościuszki w Witnicy (Cz. 159).

Gubbin → Gubiniec

Gube płd. od Gorzowa

Zaginiona wioska rybacka, wzmiankowana w 1735 → Gubiniec

Gubiniec 7 km płd. od Gorzowa

2. Karlsthal 1944, kolonia (antrepyza) założona przez kolonistów z księstwa Anhalt-Dessau w 1774 r., nazwana na cześć dzierżawcy terenu, Karla Pfeiffera, zarządcy domeny w księstwie Anhalt-Dessau, zwana Carlsthal, też początkowo Im Gubbin gdyż powstała na terenie łągu Gubbenbruch między Ulimiem i Karninem (SNF 29, br.152). Ten łąg jest zaś chyba śladem łąki Guba wspomnianej przy opisie wschodniej granicy Ziemi Lubuskiej w 1249 r., która biegła od Warty w rejonie późniejszego Gorzowa na południe poprzez *prato, quod vocatur Guba...in Rudna et Rogi* (C XXIV, 336, B II, 113). Na jej ślad natrafiamy w 1735, kiedy mowa o jazach na wysokości wsi (*Dorf*) czy ziemi (*Land*) Grube czy Gube²⁹.

4. G. zdrobniale od Gubina i Gubinka w Ziemi Lubuskiej (KU), które to nazwy też od owej łąki, ale źle zlokalizowanej, się wywodziły.

Gument płn. wsch. część Kostrzyna

W Kostrzynie 1525 stodoły położone *ufm Gumente*; ogrody *vor dem Kietze* 1526, potem tu ulica *Gument, Goment, Gamentgasse* w XVI w., 1735/36.

29 Zob. R. Gaziński, *Z dziejów rybołówstwa w Gorzowie i jego okolicach w XVI–XVIII w.*, NRHA 10, 2003, s. 35; E. Rymar, *Klucz do ziem polskich czyli dzieje Ziemi Lubuskiej aż po jej utratę przez Piastów i ugruntowanie władzy margrabiów brandenburskich*, Gorzów Wlkp. 2007, s. 79.

Gürgenaue → Niwica; Habry → Kwiatkowice; Haferwiese → Gosławka; Hagen → Dziersławice; Haidehof → Jadowice; Hammelbrück F. → Zamokrze; Hammerecke → Nałęczyn

Hammerscher Holländer pld. od Gorzowa

Kolonia olenderska z XVIII w. w Łęgach Warciańskich (BL 96), Hammersche Hollaender 1822. (RCzM 72) Granica łęgu wsi Łupowo biegła w 1589 r. od Warty k. Kołczyzna do Hammernersterwerder (KAH 87). Przed 1589 istniała tam jakaś kuźnica, hamernia.

Haus Diedersdorf → Nakielec; Hehemeisterei → Kobyliniec

oberste Heidemühle pfn. od Gorzowa

W XVIII w. młyn Gorzowa (Br 157).³⁰

Heidemühle pfn. od Gorzowa

Młyn w 1718 posiadający 2.5 lana w Santocku³¹.

Heinersdorf, Heinrichstorp → Chwałęcice; Hemelstede → Mironice; Hennersdorf, Henrikestorp → Chwałęcice; Heymelsted → Mironice; Heynrichstorp → Chwałęcice; Himmelstädt → Mironice

Himmelstädter Heidemühle pfn. od Gorzowa

Młyn i kuźnica (*malleo*) cystersów z Mironic (*curia in Krewsdorp*) 1337 (NL 22), zniszczony ok. 1635 (M 25), w 1664 jeszcze jako spalony, odbudowany 1687 (KLH 196), początkowo jako Taubenseemühle (1721 → Kabatki), zniszczony podczas wojny siedmioletniej. To młyn w dzisiejszym Marzęcinie w 1775, na potoku Heidemühlenfliess (dziś Jeziorna, górny bieg Kłodawki), zwany też Unterste Heidemühle 1775, Himmelstädter Heidemühle 1781, wykupiony i w jego miejscu w 1784 wybudowano kuźnicę Himmelstadtasches (→ Mironice) Hammerwerk (M 10)³².

Himmelstädtches Hammerwerk pfn. od Gorzowa

Huta i kolonia z 1782–1783 w domenie Mironice nad Kłodawką na gruncie młynna Unterste Heidemühle, rozbudowana do 1823 (KLH 81) → Marzęcin.

Hinterbruch → Osmolin; Hintermühle → Ostriga; Hirschgrund → Jeleniec; Hoenwolde → Wysoka; Hohefeld → Opoki; Hohenwalde, Hohinwald → Wysoka; Hopfenbruch → Chmieliniec; Im Gubbin → Gubiniec

Iwie 2 km wsch. od Kostrzyna

2. Eichwerder F, leśniczówka Warnik 1905 (GL).

4. I. jak w Wielkopolsce (KBW I, 289).

30 „Die Neumark” 1929, s. 33.

31 P. Schwartz, *Die Klassifikation von 1718-19*, „Die Neumark” Heft 5, Kreis Landsberg, 1928, s. 45.

32 O. Kaplick, *Der Kladow – oder Flösserkanal*, „De Neumark” 7, 1930, s. 94, 96,

Jadowice 7 km płn. od Witnicy

2. Haidehof, w 1905 r. 8 domów (GL).

4. Jak Jadowice 1399 w Wielkopolsce (za KBW I, 293).

Jägerswerder → Dzicz, Dziczki; Jahnsfelde → Jańczewo; Jakobsfelde → Miłomin

Janice 3 km wsch. od Gorzowa

2. Karlshöhe 1944, nowszy przys. przed 1885, być może tożsamy z Bahrshöhe, a ten można kojarzyć z osobą Georga Bahra (1847–1894) właściciela majątku (ZEG 239).

4. J. jak 1783 w Wielkopolsce (za KBW I, 296), ale nie weszła do użytku. Obecnie to **Janice I**, nazwa całej dzielnicy Gorzowa na pograniczu z Wawrowem (ZEG 239).

Janice (II) w Gorzowie

dawniej Goldbecksiedlung część miasta obejmująca dawny → Chmieliniec, zabudowana od ok. 1933. Po 1945 kolonia Tatarów, stąd potoczna nazwa Tatarskie Górki (ZEG 239).

Janinek → Jeninek; Jannisfelde, Janowiec → Jańczewo

Jańczewo 7,5 km płn. wsch. od Gorzowa

2. Jahnsfelde 1337, 1492, 1499, Jannisfelde 1571 (NL 22, C XVIII, 429-31, EB 62), Jahnsfelde 1944. Zapewne od jakiego Jana (pierwszego sołtysa?).

3-4. J. stacja kolejowa w praktyce 1945, gdy jednocześnie wieś zwano Waleryszkami od sołtysa Stanisława Waleryszaka, ale też Janowiec (ZEG 238). Podtrzymano J. jako nawiązujące do nazwy historycznej. (KU). W użyciu jednak dotąd Janczewo (ZEG 238, gdzie też obszerna historia wsi i jej nazwy).

Jarogniew → Dobrojewo

Jasiniec 9 km pld. zach. od Gorzowa

2. Johanneshof kolonia z 1773 r. na terenie Wieprzyckiego Łęgu nad Wartą (KLH 189).

3-4. J. w praktyce 1945, co zatwierdzono (KU), chociaż wydaje się, że nazwa ta jest przekształceniem niem.

Jastrzębnik, Jastrzębiec → Nowiny Wielkie

Jastrzębnik 23 k. wsch. od Gorzowa

2. Christophswalde kolonia majątku w Lipce z 1740/80, założona przez Christophą von Brand wydzielona w 1769 z Lipek (KKL 56, KLH 172).

3. Gramczyn (w pow. Gorzów) i Podlasie (w pow. Strzelce wobec spornej przynależności powiatowej) w praktyce 1945.

4. J. od uroczyska Jastrzębiniec 1567/8, Jastrzębnik 1640 w tej okolicy (za KAL D 2).

Jądrzewie 12 km płd. wsch. od Witnicy

2. Stubbenhagen, część założonej ok. 1776 r. Krzyszczyny przez Waldowów ze Stobla (KLH 174).

4. J. jak Yandrzewie 1520, strumień w Wielkopolsce (za KBW I, 309).

Jeleniec 6 km płn. zach. od Witnicy

Nazwę otrzymał las Hirschgrund (KU) między Mosiną a jeziorem Wielkim, ale istniała w nim też leśniczówka tego miana (1928), więc można i na nią tę nazwę tłumaczeniową rozciągnąć. Nazwa nieużywana (Cz. 162).

Jenin 10 km płd. zach. od Gorzowa

1. Osada wczesnośredniowieczna (DHS 67).

2. Jenyn 1278, Genyn 1300, 1337, 1355 (R nr 1150, C XVIII, 371, NL 22, C XVIII, 388), Gemyn 13[2]6 (falsyfikat z lat 1470–86), Koningen 1350, Geyneyn 1353, Jenin 1482 (C XVIII, 379, 125, XXIV, 60, XVIII, 427), Gennin 1944. Nazwę wyprowadza się od imienia Jan (KLH 179). Po spaleniu wsi przez Francuzów w 1807, w toku jej odbudowy w 1810 powstaje wydzielony Neu Gennin (KKL 66, VTG 151), który nazwy polskiej nie otrzymał.

3-4. Jenin Wielki w praktyce 1945 (za KAL C2), co zatwierdzono.

Jeninek 11 km płd. od Witnicy

2. W 1725 r. między Jeninem a Witnicą, na tzw. Saugarten, założono kolonię o nazwie Genninsch-Warthebruch, (Alt) Genninsche Holländer, którą w 1785 r. podzielono na Altgennin- Ober- i Unter Gennin (→ Jeniniec, Podjenin). Z nich pierwsza to J., a nazwa dotychczasowa zachowana jako wspólna dla parafii i szkoły (KLH 164). Po pożarze z 1807 r. część pogorzalców odbudowała się w nowym miejscu z nazwą Neu Gennin. Z czasem wydzielono jeszcze → Barcze, Goszynkę, Krajnicę, Łowęcice.

3-4. Jenińsko i Janinek w praktyce 1945, co zatwierdzono w formie J. (KU).

Jeniniec 12 km płd. wsch. od Witnicy

2. Ober Gennin od 1785 po podziale Genninsche Holländer → Jeninek.

3-4 J. w praktyce 1945, co zatwierdzono w 1947 (KU).

Jenińsko → Jeninek; Jennin, Jenyn → Jenin

Jeże 5,5 km płd. zach. od Gorzowa

2. Giesen, kolonia z 1771 r. wzdłuż wału przeciwpowodziowego nad Wartą dla 20 rodzin, w tym 11 z Polski, na prawym brzegu rzeki, nazwana na cześć pruskiego radcy wojennego gen. Giessen, który zajmował się obwałowaniem Warty (KLH 180).

3. Gaszyna w praktyce 1945. Ks. Kozierowski proponował Jeżyn (KU). W użyciu mogła być Starzyna (ZEG 245).

4. J. bo wyraz giza (od którego w Wielkopolsce Giżyce, Giżyn i inne) jako podstawa tu mało prawdopodobny (KU). Nie znano jednak okoliczności nazwania osady.

Jeżyki 6 km pld. zach. od Gorzowa

2. Giesenaue, kolonia z 1773 r. na gorzowskim łęgu Warty, na wieprzyckich i ulimskich łęgach (błotach) między starorzeczem Warty a tzw. Sandwerder, nazwana na cześć pruskiego radcy wojennego gen. Giessen (NFK 118). W 1788 r. osadę podzielono, stąd do 1929 r. to Gross i Klein Giesenaue (KKL 68, KLH 181)
3. Giezomin, Giezemin w praktyce 1945 (KU).
4. J. już 20 I 1946.

Jeżyny 3,5 km pld. zach. od Gorzowa

2. Geschenhorst przys. Niwicy nie później niż w końcu XVIII. (Br 156), nazwany może od nazwiska Gesche (ZEG 245).
4. J. jak Ierziny 1570, zarośla w Wielkopolsce (za KBW I, 316), ale zarazem przystosowując część Geschen w nazwie dotychczasowej.

Johanneshof → Jasiniec; Johanneswunsch → Dobrojewo

Jutrogoszcz 7 km pld. zach. od Gorzowa

2. Neuendorferbruch, przys. pfn. wsch. od Łupowa, w 1905 r. 5 domów (GL).
4. J. jak Gyuthrogoszcz 1533 w Wielkopolsce (za KBW I, 319).

Kabatki 14 km pfn. zach. od Gorzowa

2. Taubensee Schneidemühle, tartak pfn. od Marwic i Marzęcina. W 1775 r. nad Jeziorną (górną bieg Kłodawki) był młyn Taubenseemühle, w 1833 die Schneide Mühle, w 1928 włączony do Marzęcina³³.
4. K. bo w Wielkopolsce rola *na kabatkach* 1731 (za KBW I, 319).

Kamień Wielki 8 km zach. od Witnicy

1. Osada wczesnośredniowieczna (St. nr 86). W 1295 r. mówi się o miejscu na polach wsi, w którym wykopano garnki!
2. Kemin 1295, Kemitz 1333, Camin 1334, Kemyn 1337 (C XIX, 9, XXIV, 16, 19, NL 21), Cammin 1350, Kemyn 1352, Kemmyn 1445, Gross Cammin 1608 (C XXIV, 52, XXIII, 56, Rep. nr 1076, EB 232), Gross Kammin 1944. Nazwa wskazuje może na jakieś umocnienia, gród z kamienia (KLH 183).
- 3-4. K.W. w praktyce 1945 (za KAL B2), co zatwierdzono.

Kamień Mały 8 km pld. zach. od Witnicy

2. Klein Cammin 1608 liczy tylko 5 łanów i jest to osada zagrodników wydzielona z Kamienia (Wielkiego); w 1658 r. trzech zagrodników na jednym łanie (a 2 lany opuszczone), zajmujących się rybołówstwem (SK 59, EB 234), W 1838 r. córka właścicielki Kamienia Wielkiego hrabiny von Dönhoff poślubiła Konrada hr. Stolberg-Wernigerode i nazwę Stolberg otrzymała gmina powstała w 1929 z połączenia Klein Kammin z przysiółkami, Ludwigsgrund, Spring i Wilhelmsbruch (KLH 193). Ta ostatnia osada powstała w 1783 r. i nazwana na cześć Fryderyka Wilhelma von Wreech (KLH 211); Stolberg 1944.

33 O. Kaplick, *Die Kladow*, dz. cyt., s. 94.

3. Zielonka, Zielonki w praktyce 1945 od pierwszego soltysa (Cz. 155), stacja kolejowa Kamień nad Wartą (KU, CzW 208).
4. K. M. (jak KAL B2) ze względu na pobliski Kamień Wielki (KU).

Kamień nad Wartą → Kamień Mały

Kamionka 4,5 km płn. zach. od Witnicy

2. Gross Cammin F, leśniczówka płn. wsch. od Mościc, w 1905 r. 1 dom (GL) z ruinami w lesie między mostkiem na Witnie a Mościcami (Cz. 162)
4. K. jak rola Kamionka 1571 w Wielkopolsce (za KBW I, 370).

Karlsfelde → Głogówko; Karlsthal → Gubieniec

Karnin 5 km pld. wsch. od Gorzowa

1. Osada wczesnośredniowieczna (DHS 67).
2. Karnino (przed 1234) 1252, Carnino 1257, Kernyn 1359 (K I nr 272, 312, III, nr 1411), Kernyn, Kernin, Kernyno 1372, Karnin 1385, Kernin 1581, Kernnin 1608, Kerne 1623 (C XVIII, 403, 407, K III nr 1657-8, 1832; SBS 68, 82, EB 231, ZEG 258 gdzie historia wsi), Kernein 1944. Nazwa wyprowadzana od karnja=zagłębienie, rynna wodna, porównaj z polskim kiernica=źródło, struga (MO 105, KLH 189).
- 3-4. K. w praktyce 1945 (za KAL C2), co zatwierdzono (KU).

Karlshohe → Janice; Karnin(o) → Karnin; Karolina → Sosny; Karolinek → Objezierze; Karolinenhof → Koszęcin; Karolinowo → Sosny; Kemin, Kemitz, Kem(m)yn → Kamień Wielki; Kerne, Kernein, Kern(n)in, Kewrnyn → Karnin; Kewsdorp → *Crevelsdorp*; Kędziemin → Mościczki; Kietz(e), Kietzwehr → „Chyża”; Kietzerbusch → Chyrzyno

„**Kijów**” osada zaginiona w dawnej kasztelanii santockiej

Kronika wielkopolska donosi pod r. 1270, że *villa Kyiewo* była niegdyś własnością probostwa św. Andrzeja w Santoku, a obecnie posiadają ją mieszkańcy grodu w Santoku, ale niegdyś uzurpowali sobie do niej prawa mieszkańcy grodu w Międzyrzeczu (MPH s. n. VIII, 125, w innych rękopisach Kyowo, Kyow, Keyow). Nazwa zapewne od imienia Kij (wieś Kija) lub jak Kujawy niejasna, może pozostając w związku z zajęciami mieszkańców (MO 95). Lokalizowano ją w obszarze wsi Goszczanowo, identyfikowano z Baczyną, Chróścikiem lub Małyszynem k. Gorzowa (MO 95), na płn. od Warty co wykluczone; z Kijewicami (dawniej Kiewitz) 5 km na płn. zach. od Skwierzyny,³⁴ zwłaszcza skoro w 1313 jakieś Kiweiz graniczy z terenem k. Skwierzyny (K II, nr 961); w 1564 łąka Kujawice posiadłością miasta Skwierzyna. Czyżby to nazwa pierwotnej osady pomorskiej w miejscu późniejszego Gorzowa? Obecnie nazwę tę nosi przysiółek Steinwerder płn.-zach. od Goszczanowa, bo „położeniem zbliżona do „Kijowa” (za KAL D2, C1)

34 L. Tomczak, *Nazwy miejscowe w Kronice wielkopolskiej*. „Rozprawy Komisji Językoznawczej Wrocławskiego Tow. Naukowego”, t. 11, 1978, s. 149. K. Górka-Gołaska, *Kijewice*, w: *Słownik historyczno-geograficzny województwa poznańskiego w średniowieczu*, Cz. II, Poznań 1992, s.188

Kirchen Vw. → Pączkowo; Kistrzyn → Kostrzyn; Kitcze → „Chyża”; Kładow → Kłodawa; Kładower T. → Smolarki

Kleczkowo płn. zach. część Witnicy

2. Vietzer Schmelze, huta założona nad rzeką Witną na rozkaz króla Fryderyka II w 1754 r. w miejscu wykupionego w 1753 r. tartaku. Spalona przez Rosjan w 1758 r., z pierwszym piecem z 1755 r., odbudowana i rozbudowana jako fabryka armat. Od 1858 r. w rękach prywatnych. Wcześniej zwana też Eisenschmelze, Eisenhammer (KLH 86, KKL 133).

4. K. dowolnie (KU). Kleczewko [postać przekręcona przez autora? – uwaga ER], ale nazwa nie stosowana, bo to obecnie ulice Myśliwska, Wiosny Ludów, Cegielniana w Witnicy (Cz. 159).

Kleblatt → Tarnokierz; Klein Kammin → Kamień Mały; Klein Marwitz → Marwiczki; Klein Vortheil → Sucharzewo; Kleine Heide → Białcz; Kleinheide → Pszczelnik; Kleinwerder F. → Zakrzewiec; Klementenschleuse → Strzegowa; Kładzienice → Mościczki

Kłodawa 5 km płn. od Gorzowa

1. Osada wczesnośredniowieczna (DHS 58)

2. Clodow(e), Cloden 1300, Kładow 1311, Cladow 1314, Glodow 1337, Cladow 1350, Kładow 1355 (C XVIII 371, 373, NL 21, C XXIV, 52, XVIII, 388), Kładow 1944³⁵. Wcześniej pobliskie jezioro Kłodawskie i rzeka Kłodawka: Clodowe 1257, Clodou, Clodow 1300, Cladow 1310 (C XVIII, 369, 372). Nazwa może oznacza gród z kłódów, kłoców?

3-4. K. w praktyce (za KAL –C1), także Kładowa, Kłodawa, co zatwierdzono.

Kłodno 7 km pld. zach. od Gorzowa

2. Meiershof kolonia z 1771 r. dla 6 rodzin głównie z Polski, nazwana na cześć pruskiego radcy Meyera. W 1929 włączona do Ulimia (KLH 179, SB 134), Meyershof 1944.

3. Marszowica w praktyce 1945 (KU).

4. K. (za KAL –C2), od pobliskiego jeziora Kladen See.

Kłonia 5,5 km płn. wsch. od Gorzowa

2. Młyn na Srebrnej bez nazwy, potwierdzony w 1492, 1499 rodowi rycerskiemu Strauss, zapewne założony wnet po 1454 r. (C XVIII, 429 n., KLM 77); wspomniany w 1589 (ZEG 278), Wormsfelder Mühle 1822, 1944.

4. K. jak osada nieznaną (*inter Cloniam...*1259) w Wielkopolsce (za KBW I, 361).

Kłopotowo 5 km pld. od Witnicy

2. Schützensorge, początkowo mleczarnia z 1745, kolonia z 1763 dla 6 kolonistów, nazwana na cześć tajnego radcy pruskiego Schütza (KD 119). Obok na tzw. Strehmelswerder i Entenwerder już 1722 kolonia Kownatki, która zapewne w 1745 tu

35 Więcej zob. J. Zysnarski, *Kłodawa – historia pewnej wsi*, Kłodawa-Herford 2000.

organizuje ową mleczarnię (KLH 121, 209). W 1822 Alt S. bo obok kolonia Neu Schützensorge. Wszystkie w 1861 połączone we wspólną gminę Schützensorge. 3-4. K. w praktyce 1945. co zatwierdzono w 1947 (KU).

„**Kłośnica**”, dawniej opodal Kostrzyna

Templariusze chwarszczańscy w 1261 (1262?) zrzekli się na rzecz margrabiów brandenburskich z dóbr k. Kostrzyna, w tym z *Clozniz*, wsi wymienionej przed Warnikami (C XIX, 5). Identyfikacja z Kłosowem (ta w ziemi wtedy mieszkowickiej), Chlewicami, Drzewicami (te nadal zakonników) błędna, bo wieś leżała w ziemi kostrzyńskiej. Osada musiała leżeć na linii Kostrzyn – Gorzów, a więc w pobliżu północnego ramienia Warty o nazwie *Klössling*, gdzie też należy poszukiwać jeziora (czy rozlewiska Warty) o nazwie *Klosingk*, *Klossung* z 1412 (C XIX, 60), po którym potem tylko łąka *Klössing*, *Clessing*. W 1417 r. w trakcie sporu mieszczan kostrzyńskich z miejscowymi „chyzanami” mówi się o wzgórzu *der Klöschung*, *Klesnick* (dziś Winnice). Przy *Klössling* stwierdzono przedmioty z I w. n. e. i okresów późniejszych³⁶, zatem wieś przed 1417 już opuszczona. W tym miejscu powstała cegielnia, wiatrak Kostrzyna, wokół których rozwinęło się przedmieście Kurzen Vorstadt (FK 73).

Kostrzyn-Kłośnica 1 km wsch. od Kostrzyna

2. Lagardesmühlen, przedmieście Kostrzyna, najpierw wiatrak 1804 nad rzeką Klössling, założony przez Francuza Lagarde czy De la Garde (Br. 399, FK 139).

4. K. od opuszczonej wsi → „Kłośnica” w tym rejonie.

Kobyła Góra → Gorzów

Kobyliniec 2 km płd. wsch. od Witnicy

2. Leśniczówka a następnie folwark Hegemeisterei w majątku Chartottenhof. na prawym brzegu Warty przed kolonizacją Łęgów Warciańskich (Br. 97, 461), Hegemeisterei bei Marwitz 1815, Vietzer Hegemeisterei 1844 (HT 168, TS 125), 1944.

4. K. dowolnie (KU), jednak w tym rejonie 3 km płd. zach. od wsi Borek jezioro Kobylnica: Koblitzer See, dawniej Kobitz (E 6). Obecnie to zagroda obok młyna Białki w obrębie Białczyka (CzW 207), okolice byłego młyna na Witnie (Cz. 161).

Kociołek 6 km płn. zach. od Witnicy

2. Oberhaide F, leśniczówka płn. od Mościc nad jez. Wielkim 1905 (GL), 1944.

4. K. jak strumień 1765 w Wielkopolsce (za KBW I, 368). Kociołek (błędny zapis autora), pole namiotowe o nazwie Groz od niem. nazwy jeziora Gross See 1998 (Cz. 161).

Koeborch → Siedliczki

Kołomęt 10 km płd. od Gorzowa

2. Liebenthal kolonia z 1774 r. w gorzowskim Łęgu Miejskim (Bürgerbruch) nad

³⁶ Matag, *Von untergegangenen Dörfern im Königsberger Kreise*, „Die Neumark“ 7, 1930. s. 5.

Wartą dla 20 weteranów wojennych, nazwana na cześć burmistrza gorzowskiego Liebenthala. W 1930 r. włączona do → Bolemina (KKL 52).

3. Dobrzelin w praktyce 1945 (KU).

4. K. od pobliskiej odnogi Warty: Klemente 1353, Clement 1589 (C XXIV, 60, KAH 87) dziś Kołomęt.

Koningen → Jenin

Kopystno 2,5 km płn. od Gorzowa.

2. Oberhof folwark na granicy Gorzowa naprzeciw Tylnego Młyna zapewne z lat 1885/1895. Nazwa („górne gospodarstwo”) zapewne od położenia na wzgórzu, pojawiła się przed 1894 (ZEG 292 gdzie historia miejsca). Przed 1925 właściciel folwarku Max Bahr przyłączył go do majątku Berghausen (→ Gostusza) i przeniósł na nią nazwę Oberhof 1944.

4. K. jak Copiscino 1282 w Wielkopolsce (za KBW I, 386). Nazwa nie przyjęła się.

Kostereyn, Kostryn → Kostrzyn

Kostrzyn, miasto

1. Osada, cmentarzysko i gród z IX – XIII w. (FK 72), → „Chyża”.

2. Cozsterine 1232, Custrina 1238, Costerin 1249, Custryn 1309, Kostryn 1317, Kusterin 1319, Kustrin 1333, Custrin 1338, Custeryn 1371 (C XIX, 1, 4, XXIV, 337, XI, 20, XVIII, 445, XX, 133, XIX, 12, 13, 253), Kostereyn 1374, Kostryn 1383 i podobnie, Küstrin 1944. Tyle co polski Kościerzyn od kostrzewa=stokłosa, zatem gród na półwyspie odrzańskim porośniętym trawą (MO 151), kościerz=zarośla, krzaki, niewykluczone jednak pochodzenie od osoby Kostrza³⁷.

3-4. Kistrzyn i K. w praktyce (za KAL-B2), co zatwierdzono 15 XI 1945.

Kostrzyn – Nowe Miasto, płn.- zachodnie przedmieście Kostrzyna

2. Istniejąca już w XVI w. dzielnica północna, najpierw Kurzen Vorstadt i Zorndorfer (od pobliskiego Zorndorf, dziś Sarbinowo) Vorstadt, z częścią o nazwie Wolfswinkel, „wilczy zakątek”. Wcześniej odcinek drogi do Gorzowa o nazwie Langer Damm i Kurze Damm, stąd nazwa przedmieść (BL 19). Przedmieście powstaje po 1555 r. w kierunku Drzewic, zajmując teren byłej wsi → „Kłośnica”. W 1817 r. Kostrzyn dzielił się na Altstadt, Stadt, Neustadt, Langen Vorstadt (tu wtedy → „Chyża”), Kurzen Vorstadt, z tym że ówczesne przedmieście Neustadt rozpoczęto zasiedlać w 1734 na terenie wcześniejszego Hornwerk z początkami z 1571 r. (FK 109, 134, 145).

4. K.N.M.(KU, SNG).

Kostrzyn-Stare Miasto 1 km pld. zach. od Kostrzyna

2. Küstrin Altstadt, zachodnia dzielnica Kostrzyna wokół dawnej twierdzy z XVI w., właściwa część miasta historycznego.

4. K.S. M. (KU, SNG).Dziś w praktyce nie ma zastosowania.

³⁷ K. Rymut, *Nazwy miast Polski*, Wrocław 1980, s. 115.

Kostrzyniec 4 km płn. od Kostrzyna

2. Küstrin F, leśniczówka Kostrzyna 1905 (GL) 1944.
4. K. ze względu na związek gospodarczy z Kostrzynem (KU).

Koszęcin 8 km pld. zach. od Gorzowa

2. Karolinenhof, kolonia założona w 1770 r. przez pewnego Bauze (KLH 172), 1771 czy 1774 (SUW 172) w tzw. Gross Militzbruch, nazwana przez poetę Karla Friedricha Hoffhama z Alt-Landsbergu, właściciela z lat 1779-1781. (KLH 172 KW 207).
- 3-4. K. w praktyce 1945, co zatwierdzono z przywołaniem zaginionego miejsca *Coszynczyno* 1471 w Wielkopolsce (za KBW).

Kownatki 7 km pld. od Witnicy

2. Entenwerder, wcześniej łęg nadwarciański zasiedlony w 1722 r., od 1774 r. część → Kłopotowa (KLH 210).
4. K. jak łąka niegdyś pod Radachowem w Wielkopolsce (za KBW).

Krajnica 12 km pld. wsch. od Witnicy

2. Kranichshorst, wpierw łąka tego miana nad Wartą, 1589 należąca do wsi Baczyna, w 1685 majątku w Małyszynie, 1718 wsi Chróścik (KLH 167KAH 60, 68, 88), zasiedlona od 1724 r., od XVIII w. kolonia wsi Jenin (TS 118).
4. K. dowolnie (KU), ale w rejonie Gorzowa jezioro Krajnich See (KAL-C2: Krajnik), które zapewne posłużyło do utworzenia nazwy.

Kranichahorst → Krajnica

Krasowiec 8 km pld. wsch. od Gorzowa

2. Schönwald, kolonia założona w 1774 r. przez miasto Gorzów na tzw. Landsberger Bürgerbruch dla 40 rodzin, nazwana na cześć dyrektora pruskiej kamery Schönewalda, zasłużonego dla regulacji stosunków wodnych w tym rejonie (SUW 23).
3. Sośniak w praktyce 1945 (KU).
4. K. najpierw stacja kolejowa bez wątpienia przetworzona z nazwy niem. (Schön=piękny, krasny), potem osada (też Krasowice), co zatwierdzono (KU).

Kretowo 14 km płn. wsch. od Gorzowa

2. Adolphsruhe, kolonia założona aktem z 12 XII 1805 r. na państwowej części pól Gralewa i nazwana na cześć właściciela Gralewa, Adolfa von Rhade³⁸.
4. K. dowolnie (KU).

Krewsdorp → *Crevetsdorp*; Krining, Krieningswerder → Krzynka

Krupczyn 11 km pld. wsch. od Gorzowa

2. Ober-Alvensleben, kolonia na polach Gorzowa k. Deszczna z 1770 r. dla 14 rodzin

38 A. Hänsele, *Aus der Geschichte des Rittergutes und des Dorfes Grahlów*, „Die Neumark” 1926, nr 7/8, s. 116.

głównie z Polski, nazwana na cześć gen. majora Achaza Heinricha v. Alvenslebena z garnizonu gorzowskiego (KW 133).

3-4. K.w praktyce 1945, co zatwierdzono, przywołując zaginione *Crupczino* 1295, *Krupczyn* 1777 w Wielkopolsce (za KBW).

„Krowi Gród” → Siedliczki

Krzyńka 15,5 km wsch. od Gorzowa, 5 km płn. wsch. od Santoka

2. Der Krining, przys. Jańczewa w XVIII w. (Br.159), Krieninswerder (nazwa terenowa?) 1766 (NFK 55), 1944.

4. K.(za KAL –C1, gdzie Skrzyńka), bo pierwszy człon nazwy z 1944 zapewne oznacza zdroj, krynicę (KU).

Krzyszczyna 13 km pld. wsch. od Witnicy

2. Cocceji-Neudorf, kolonia z 1775 r. dla 50 rodzin, założona przez Waldowów z Neudorf/Maszkowa, nazwana na cześć von Coccei, kanclerza króla Fryderyka II (KKL 57).

3-4. K. w praktyce 1945, co zatwierdzono, dla wsparcia przywołując łąkę o tej nazwie z Wielkopolski (za KBW I, 363).

Krzyszczynka 13 km pld. wsch. od Witnicy

2.Cocceji – Neuwalde, kolonia z 1775–1776 na polach Neuwalde/Brzozowej, m. in von Waldowów (KL 57).

3. Krzyżanowice w praktyce 1945 (KU).

4. K. zdrobniale od → Krzyszczyny.

Krzywda 4 km pld. od Witnicy

2. Vietzer Ablage 1944, przys. Witnicy nad rzeką Witną już w 1746 r. (KLH 31), potem zagroda i przepompownia przy wałach nad Wartą (CzW 207).

4. K. jak pole w Wielkopolsce 1738 (za KBW I, 427). Obecnie w ramach Białczyka, ale nazwa niestosowana (CzW 207, Cz. 161).

Krzyżanowice → Krzyszczynka; Kuhburg → Siedliczki

Kurpiszek 10,5 km płn. zach. od Gorzowa

2. Zanziner T., smolarnia już 1589 płn. od Mościc; w 1844 r. 11 domów i 105 mieszkańców (KLH 94, TS 127). Nazwa od pobliskiego → Santocka (Zanzin).

4. K. jak pustkowie w Wielkopolsce 1766 (za KBW I, 438).

Kurzelewo 10 km wsch. od Gorzowa

2. Albrechtsthal, przys. Lipek Wielkich zapewne z 1787 r., nazwany na cześć krewnego właściciela wsi. W 1929 r. włączony do wsi (KKL 106, KLH 193).

4. K. jak osada w Wielkopolsce 1591 (za KBW I, 439).

Kurzen Vorstadt → Kostrzyn Nowe Miasto; Kusterin, Küstrin → Kostrzyn; Küstrin F. → Kostrzyniec; Kyiewo → „Kijów”

Kwiatkowice 12 km pld. zach. od Gorzowa

2. Blumenthal, kolonia z 1768 r. dla 50 rodzin, nazwana na cześć pruskiego ministra von Blumenthala (KKL 54, SUW 14).

3. Habry w praktyce.

4. K. w praktyce 1945, co zatwierdzono, chociaż to nazwa tłumaczeniowa (niem. Blume=kwiat).

Kwiczyszewo → Mościce; Kys, Ky(c)z, Kytz → „Chyża”; Lagardesmühlen → (Kostrzyn) Kłośnica; Landesberg, Landsberg → Gorzów; Landsberger Brückenvorstadt: (Gorzów-) Zamoście; Landsberger Bürgerwiesen → Łączyska; Landsberger Holländer → Chwałowice; Langenwerder → Wierzbina; Lappow → Łupowo

Latowice 11 km pñn. zach. od Gorzowa

2. Schonenfelde 1337 (NL 32), Schonefeld 1517 (C XXIV, 229), wieś potem opuszczona; przy opisie granic wsi Marwice w 1583 i 1590 mówi się o polu Schönefeldische Feld, Schonenfelde. Wieś leżała gdzieś między Marwicami, Baczyną, Santockiem. Jej śladem przys. Marwic 3 km zach. od Baczyny o tejże nazwie, wspomniany w 1608 r. Ludność w XX w. opowiadała o zamku czy grodzie. Zachowały się ślady budowli kamiennych i cmentarza byłej wsi (KLH 198, KNJ 92); Schönfeld 1944.

4. L. dowolnie (KU). Nie znano dokumentacji historycznej.

Laurenciustorpe, Laurentz(en)dorf → Wawrów

Legsdorf gdzieś k. Gorzowa

W 1347 r. margrabia Ludwik nadał rodowi rycerskiemu Uchtengahenów dochody we wsi *Legsdorp prope civitatem*, czyli koło Gorzowa (C XVIII, 120). Stosując odczyt *Zulegsdorp*, lokalizowano ją między Gorzowem i Santokiem w rejonie późniejszych Ciecierzyc lub Polichna (E II, 19). Mogła to być wieś lokatorów Gorzowa, rodziny sołtysiej Luge, która w 1257 r. otrzymała przywilej założenia wsi na 64 łanach.

Leopoldsfahrt → Stężyska; Levenow → Lubno

Lewno 12 km wsch. od Witnicy

2. Liebenower Wiesen, przys. Jenina, w 1905 r. 3 domy (GL).

4. L. bo położony ok. 20 km od Lubna (Liebenow).

Libbenow, Liebenow → Lubno; Liebenower M. → Lubienko; Liebenower Wiesen → Lewno; Liebenthal → Kołomęt; *Linde* k. Gorzowa → „Lipka”; Lindwerder → Łąko-min

„Lipka” k. Gorzowa

Młyn Linde potwierdzony miastu Gorzów w 1325, nabyty od cystersów z Zemska (C XVIII, 377), już opuszczony w 1335. W 1342 sołtys gorzowski sprzedał miastu swą dziedziczną posiadłość w tymże młynie „koło miasta” (C XVIII, 386), a więc leżał pod miastem na lewym brzegu Warty.

Lisi Kąt 2,5 km zach. od Witnicy

2. Unterheide F, leśniczówka Witnicy, w 1905 r. 1 dom (GL).

4.L. dowolnie, ale uwzględniając charakter osady w lesie (KU).

Liśnica 7 km pld. zach. od Witnicy

2. Neanderhaus, przys. Kamienia Wielkiego 1944 (SNG), dom wychowawczy (poprawczy) dla młodzieży zagrożonej deprawacją, nazwany na cześć zmarłego w 1850 r. w Berlinie teologa Johanna Augusta Neandera, organizatora ośrodków wychowawczych dla młodzieży (KL 84), po 1945 zespół szkół rolniczych w Kamieniu Małym (CzW 208).

4. L. jak miejsce nieznanne 1699 w Wielkopolsce (za KBW I, 464). Leśnica (CzW 208). Obecnie niestosowana nazwa szkoły rolniczej (C z., 162).

Llamenstorp → Wawrów; Livenow, Llibenow → Lubno; Lloppow → Łupowo; Llu-men-berg → Mościce; Löbenheide F → Łownica; Locus Coeli → Mironice; Logau → Łagów

Lohmühle

Folusz (młyn do mielenia kory dębowej (od rzeczownika die Lohe=garbnik) cechu szewców z Gorzowa na Kłodawce 1578, stał się własnością domeny w Mironicach przed 1589, 1844 (KAH 72, TS 108), potem jako Reichsche Mühle (SBS 64) od Pin-cusa Reicha nabywszy folusza z 1863/4 (ZEG 351), zob. → Gajówka.

Loppow(e) → Łupowo; Loppow F. → Łupówko; Loppower Mühle → „Łupówek” ; Lorenzdorf → Wawrów

Lossawische molenstete gdzieś k. Gorzowa

Miejsce po młynie wspomniane w 1517 wraz z rzeczką *Lossawisch fliess* (C XXIV, 229). Nazwa może oznacza młyn na rzece „Łosiowej” (KAL -C2).→ Lubiszyn.

Lossow → Włostów; Lotstein, Lotzen(sche Hütte) → Łośno; Lotzen F. → Losienko

Lotzensche Hütte 12 km ptn. wsch. od Gorzowa

Huta szkła koło Łośna z 1744–1775, założona przez Georga Zimmermanna właściciela huty w Tarnowie, spalona 1759, odbudowana 1764, upadła w 1785 (KKL 111, HG 87)³⁹.

39 R. Schmidt, *Brandenburgische Glashütte*, Berlin 1914, s. 114.

Louisenaue → Ludziszawice

Lübbeschen T., 15 km półn. wsch. od Gorzowa

Smolarnia k. Łośna przy jez. Lübesee w XVIII w., 1844 (Br III, 20, TS 119).

Lübbesee F. → Lubocierz

Lubczyno 10 km płd. zach. od Gorzowa

2. Ludwigshorst, nowa gmina wiejska od 1 VII 1930 r. z połączenia Dobrobądz (Bayershorst), Gorzębi (Bergenhurst), Trzęsowa (Ludwigsthal) (KLH 196), z nazwą będącą kompilacją nazw części składowych.

3-4. Lubczyn w praktyce 1945. Prezydium PRN w Gorzowie prosiło 2 V 1946 r. o powrót do tej formy, 29 VII 1946 proponowało jednak Ludwisin, co formą tłumaczeniową. Ostatecznie zatwierdzono L. (KU).

Lubienko 11 km zach. od Gorzowa

2. Liebenower Mühle, stary młyn Lubna, w 1905 1 dom (GL).

4. L. od pobliskiego Lubna.

Lubiszyn 12 km wsch. od Barnówka

2. W miejscu huty szkła Tarnowa (Tornowsche Glashütte 1707–1708), zniszczonej w 1758 r. powstaje w 1785 kolonia Ludwigsruh, nazwana w 1819 na cześć założyciela, Johanna Ludwiga Zimmermanna (zm. 1810) (MNG 83, KLH 196)⁴⁰.

3-4. Stacja kolejowa w praktyce Łosiawa (od rzeki Lossawische flit 1517 → Loschawische), jednocześnie wieś L. 1945, co zatwierdzono, bo wieś o tej nazwie w Wielkopolsce 1393 (za KBW II, 58).

Lubno 11 km półn. wsch. od Witnicy

1. Gród wczesnośredniowieczny (DHS 67).

2. [Lubno 1241, 1243 (C XXIV 3) nadane templariuszom z Chwarszczan, odnoszone zwykle dotąd do tej wsi w istocie dotyczy zaginionej wsi położonej gdzieś na prawym brzegu Myśli w rejonie Dębna Lubuskiego]. Zatem to dopiero Lyvenowe 1300, Lyvenow 1307, Llibenow 1337, Livenow 1355 (R nr 2013, NL 24, 30, C XVIII, 388), też Libbenow, Levenow, Lübenow; Liebenow 1944. Nazwa od lubić, może od osoby Lubomir (MO 77)?

3-4. L. w praktyce 1945 (za KAL C2) w nawiązaniu do zapisu z 1241, co zatwierdzono (KU).

Lubocierz 16 km półn. wsch. od Gorzowa

2. Lübbesee F, i O. F. 1944, leśnictwo Łośna koło jeziora Lubie: Lubese 1300 (C XVIII, 371), Lübbe See 1944. W 1803 r. była tam też smolarnia. Osada w 1928 r. wcielona do wsi Łośno (KLH 94, 154).

4. L (za KAL D1) w nawiązaniu do nazwy jeziora.

⁴⁰ Zob. zwłaszcza: *Ludwigsruh einst und jetzt*, Die Heimat 1931, nr 13.

Lubomin 18 km płn. wsch. od Gorzowa

2. Marienbrück F., leśniczówka płn. wsch. od Łośna między jeziorami Chłop i Chłopek. W 1803 była też smolarnia Marienbrück T. koło Santoczna (KLH 94), zatem to Marienbergsche T. w XVIII w. (Br. 161).

4. L. dowolnie (KU).

Luchsenhaus → Łosiniec; Lucin → Łośno; Luclawice → Ludzislawice; Ludwigsgrund → Ludzislaw; Ludwigshof → Okrąglica; Ludwigshorst → Lubczyno; Ludwigsruh → Lubiszyn; Ludwigsthal → Trzęsów

Ludzislaw 6 km pld. - zach. od Witnicy

2. Ludwigsgrund wschodnia część Kamienia Małego z ok. 1763 r., nazwana na cześć właściciela, Ludwiga Alexandra v. Wreech (KLH 211). Obok inna część z 1786 r. przez jego brata Fryderyka Wilhelma, nazwana Wilhelmsbruch. Od 1929 r. to część nowej gminy Stolberg/ Kamień Mały (KDr 120).

3-4. L. najpierw stacja kolejowa 1945, co zatwierdzono (KU), obecnie nieużywana (Cz. 162)

Ludzislawice 17 km wsch. od Gorzowa

2. Louisenaue, osada z 1780/92 założona przez właściciela Lipek i nazwana na cześć jego córki Ludwiki (KLH 195). Wcześniej tam Langen Werder (Br 160).

3-4. Luclawice w praktyce 1945. co skorygowano na L. w nawiązaniu do zaginionej wsi w Wielkopolsce: Ludzyslawicze 1412 (za KBW II, 59).

Luppo(w) → Łupowo; Lyvenowe → Lubno

Łagodzin 6,5 km na pld. od Gorzowa

2. Egloffstein, kolonia na polach Gorzowa z 1772 r., nazwana na cześć płka v. Egloffsteina z gorzowskiego regimentu dragonów (KKL 64, SUW 22).

3-4. Stacja kolejowa Raclawów w praktyce 1945, także wieś, ale jeszcze tego roku Ł., co zatwierdzono na prośbę władz powiatu gorzowskiego. Bez wątplenia nazwa nawiązuje do łąki gdzieś w okolicy: Lagodin, Lagodzien 1372, Lagodin, Lagodzin 1554 (K III, nr 1657, KAL C2).

Łagów 6 km pld. od Witnicy

2. Logau, kolonia z 1783/4 w domenie Mironice dla 15 kolonistów, nazwana na cześć prezydenta kamery, nadzorującego prostowania koryta Warty k. Gorzowa hrabiego Carla Christiana Heinricha von Logau; w 1933 r. włączona do → Okszy (KLH 220, CzU 100 n.).

3-4. Łogów w praktyce 1945, co zatwierdzono w formie Ł. (KU).

Łączyska 7 km pld. wsch. od Gorzowa

2. Bürgerwiesen przy Karninie, w 1905 r. aż 108 domów (GL), zatem to Landsberger B., część Gorzowa, wcześniej wschodnia część miejskich łąk, po 1767 r. zamienionych w pola, od 1813 r. zabudowywanych (KLH 113_218).

4. Ł. bez uzasadnienia (KU).

Łąkietki 13 km płn. wsch. od Witnicy

2. Berklake w XVIII w., Birklake, Berklake 1815 (HT 12, 14), Birklake F. 1944, leśniczówka w Wysockich Lasach płn. wsch. od Lubiszyna, płn. zach. od Wysokiej. Częstka birk wskazuje na brzozę, -lake może pochodzić od słowiańskiej łąki.

4. Ł. jak miejsce nieznanie niegdyś w Wielkopolsce pod Kawęczynem (KBW), ale przecież dostrzegając w -lake ślad po słow. łące.

Łąkomini 5 km zach. od Barnówka

2. Lindwerder, przys. Barnówka z 1765 r. (Br.463).

3-4. Ł. w praktyce 1945, co zatwierdzono, skoro w Wielkopolsce osada Łącomino 1393 (KBP II, 61).

Łomno 16,5 km pld. wsch. od Gorzowa

2. Mittelbruch, przys. Murzynowa, w 1905 r. 1 dom (GL).

4. Ł. bez uzasadnienia (KU).

Łosienko 13 km płn. wsch. od Gorzowa

2. Lotzen F., leśniczówka płn. od Łośna.

4. Ł. od pobliskiego Łośna.

Łośno 12 km płn. wsch. od Gorzowa

1. W opisie granic nadania dla cystersów z Mironic bagno Lotsten 1300 (C XVIII, 372). Otto von der Marwitz ze Stanowic w 1548 r. odstąpił margrabiemu Janowi m. in. prawo polowań na terenie Lottstein (KNJ 85); bagna Lootzen Bruch 1745 (HF 78). Obok też rzeka Łosina (Lotzener Fliess).

2. Wpierw huta szkła (Lotzensche Hütte) z 1744 r., obok której od 1745 r. wieś Lotzen (KKL 111).

3-4. Lucin w praktyce 1945 (za KAL - C1 za zapisem z 1300 r.), ale też Ł. 1946 (też za KAL C1), co zatwierdzono.

Łowęcice 10,5 km pld. wsch. od Witnicy

2. Schlangenwerder, przys. Dzieduszyc zasiedlony od 1724 r. (AG), w 1844 r. 12 domów i 90 mieszkańców (TS 123).

4. Ł. dowolnie (KU).

Łownica 10,5 km płn. wsch. od Witnicy

2. Löbenheide F., leśniczówka pld. wsch. od Tarnowa z nazwą upamiętniającą rotmistrza austriackiego von Löbena, który podczas wojny siedmioletniej stacjonował w Wysokiej, surowo obszedł się z Marwitzami z Wysokiej, zajął im część lasu, zatrzymując go i po wojnie (KLH 186).

4. Ł. tj. „miejsce gdzie się dobrze łowi” (KU).

Łoziniec 1,5 km wsch. od Gorzowa

2. Luchsenhaus 1944, przys. Gralewa.

4. Ł. dowolnie (KU). Warto więc zwrócić tu uwagę na tajemniczą nazwę terenową Naschimze, potem Lozimcze 1670 k. Polichna nad Wartą⁴¹.

Ługowczyk → Tarnówka

Łupowo 8 km płd. zach. od Gorzowa

1. Dwa grodziska wczesnośredniowieczne (DHS 67).

2. Loppowe 1278, 1300, Lappow 1321, Lloppow 1337, Loppow 1355, Luppow 1359 (R nr 1150, C XVIII, 371, P VI, nr 3504, NL 22, C XIII, 388, K III nr 1411), Loppo 1482, Luppō 1608 (C XVIII, 427, EB 231), Loppow 1944. Obok rzeka Łupica: Loppower Fließ 1518, potem Klinge.

3-4. Ł. w praktyce 1945 (za KAL C2, gdzie Łupów).

„**Łupówek**” ok. 9 km zach. od Gorzowa

Loppower M., młyn wsi Łupowo (Loppow) na rzece Łupicy, wspomniany w 1517, zniszczony w 1586 przez wielki wylew Łupicy (KAH 71).

Łupówko 7 km płd. zach. od Gorzowa

2. Loppow F., leśniczówka Wieprzyc, 1815 (HT 98), 1944.

4. Ł. zdrobniale od pobliskiego Łupowa.

Machole (Mackole, Mahlenthorischen Vorstadt → „Młyńskie Przedmieście”; Makole → Nakole; Malkendorf → Malyszyn

Malyszyn 4 km zach. od Gorzowa

1. Osada wczesnośredniowieczna (DHS 67).

2. Mertenstorp 1300, Martinstorp 1314, Mertensdorp 1335, Derthinstorp, Mertinsdorff 1337, (C XVIII, 371, 372, NL 21, 30), Malkenstorf, Maytensdorf 1397⁴², Merzdorf 1944. Pierwotna nazwa od jakiegoś Marcina, może rycerza niem., potem zniekształcona.

3-4. M. 1945 w praktyce, co zatwierdzono. Dziś Malyszyn Mały i Wielki.

Marienbergische F., Marienbrück F., → Lubomin; Marszowica → Kłodno; Martinsdorp → Malyszyn

Marwice 9 km płn. zach. od Gorzowa

1. Osada wczesnośredniowieczna (DHS 67), może ślad grodu (E 4). Kościół z XIII-XIV w. (KKL 112).

41 A. Hänslers, *Urbarium eines Galower Anteilgutes um 1670*, „Die Neumark” 6, 1929, s. 154.

42 E. Kittel, *Der Küstriner Urkundenfonds und seine Verluste*, „Forschungen f. Brandenburgische und Preussische Geschichte” 42, 1929, s. 227.

2. Marwitz 1337 (NL 21, 32), 1944. Nazwa od przybyłego z Hawellandu pod Berlinem rodu rycerskiego. Jan de Marwitz już w 1289 występuje w okolicy Gorzowa; braciom von Marwitz potwierdzono w 1350 r. lenno w tej wsi (C XXIV, 50). W pobliżu rzeka Marwica (Marwitzer Mühlenfliess), stąd nazwa wyprowadzana od morawicy= rzeki płynącej przez łąki (MO 125).

3-4. M. w praktyce (za KAL C1), co zatwierdzono.

Marwicki Młyn 10,5 km płn. – zach. od Gorzowa

2. Marwitzer Mühle, stary młyn Marwic wspomniany w 1337 (NL 21), die Marwitzsche Molle 1517, własność rodu Marwitzów (C XXIV, 229) na rzece Marwicy (Marwitzer Mühlenfliess). W 1829 wielka woda zerwała jaz i zniszczyła młyn. Od tej pory Marwitzer Mühlenteich łąką (KD 111).

4. M. M.

Marwiczi 9 km pld. zach. od Gorzowa

2. Klein Marwitz 1944, przys. Marwic w łągach warciańskich, wsch. od Jenina, powstały tuż po 1767 r.(BLZ 107).

4. M. od pobliskich Marwic.

Marwitz → Marwice; Marwitzer Fischerhaus → Rybnia; Marwitzer M. → Marwicki Młyn; Marwitzer T. → Smółczyn

Marzęcin 12 km płn. zach. od Gorzowa

2. Wieś rozwinęła się z mironickiej kuźnicy (Himmelstädter Hammer) założonej w 1782 r. na miejscu istniejącego już w XVII w. mironickiego młyna (Untere Heidemühle → Himmelstädter Heidemühle), odbudowanego w 1687, wykupionego przez państwo od porucznika von Schönebecka. W 1835 r. sprzedano papiernikowi z Gorzowa Ernstowi Gotthilfowi Rätchow, który w 1836 r. zamienia ją w papiernię, nazywa na cześć swej córki Marienspring (KKL 112, KLH 89). Potem od 1856/61 do 1932 młyn wodny (KDr 109), od 1932 mieszkania dla pracowników leśnictwa Kłodawa – Zachód⁴³.

3-4. M. w praktyce 1945, co zatwierdzono, bowiem w Wielkopolsce: Marzancino 1403, Marzeczyno 1544 (za KBW).

Maskenaue → Maszkowice; Massin, Massowe, Massyn → Mosina

Maszewo 9 km pld. wsch. od Gorzowa

2. Massow, kolonia z 1770 r. na polach Gorzowa, nazwana na cześć pruskiego ministra von Massowa (SUW 18). Obok też kanał Maszówek (Massow Kanal).

3-4. Maszow w praktyce 1945 (za KAL-C2). M. nie zdając sobie sprawy z genezy nazwy, zresztą pomorskiej, wiodącej się od rodu rycerskiego Massowów z miasta Maszewo k. Goleniowa.

43 Zob. więcej *Marzęcin. Wspomnienie o nieistniejącej wsi*, Gorzów Wlkp.–Herford 1999.

Maszkowice 4 km płd. wsch. od Gorzowa

2. Maskenaue kolonia z 1774 r., w Ulimskim Łęgu Warty k. Niwicy, założona dla trzech rodzin z Polski przez oberżystę gorzowskiego Zygmunta Jakuba Maske (SNF 29), stąd nazwa.

4. M. bo temat Maske – uznano za słow., a okoliczności powstania osady i jej nazwania nie znano.

Maytensdorf → Małyszyn; Mazzin → Mosina; Meiershof → Klodno; Mertensdorp, Merzdorf → Małyszyn; Meyershof → Klodno

Mielak 12 km płd. zach. od Gorzowa

2. Genninsche Mittelmühle 1805, 1830, 1890, 1930 (RCzM 80), Mittel-Mühle 1944, „średni” młyn Jenina k. Bogdańca.

4. M. bez uzasadnienia (KU). W pobliżu płynie Mielik (Melicke), odnoga Warty.

Międzybór → Mosina

„Milicz” część Gorzowa

Militz, kiedyś małe przedmieście Gorzowa. Nazwa ma związek z łągiem nadwarciańskim Gross Militzbruch, na terenie którego w 1774 r. założono → Koszęcin, oraz z zagajnikami Gross i Klein Militzheide 1769 na pograniczu Gorzowa, Deszczna i Ulimia (SNF 28-30) Z nazwami tymi ma więc ścisły związek potok (odnoga Warty?) Militz 1409 (KAL-D1: Milicz).

Militz → „Milicz”

Miłomin 10 km płd. wsch. od Gorzowa

2. Jakobsfelde, kolonia Gorzowa obok Deszczna dla trzech kolonistów, istniejąca w 1784 r. (BLZ 108; Br.158).

4. M. dowolnie (KU).

Mironice 7 km płn. od Gorzowa

1. Gród wczesnośredniowieczny w miejscu o nazwie Burgwall (BN 71).

2. Nowe opactwo cysterskie klasztoru z Kołbacza przy istniejącym dworze → Crevetsdorp, o nazwie Locus Celi 1300 (C XVIII, 371); Heymelsted 1321, Loci celi 13[2?]6, locum Coeli 1328 (P VI, nr 3504, C XVIII, 379, P VII, nr 4409), Loco Celi 1368, Hemelstede 1385, 1406 (K III, nr 1832, C XVIII, 418), Himmelstädt 1944. Tyle co Podniebie, Niebno.

3. Cerkwińsko w praktyce 1945 (KU).

4. M. od imienia pomorskiego Miron (KU). Obecnie wieś i leśnictwo.

Mittelbruch → Łomno; Mittel M. → Mielak; Mlecznik → Siedliczki

„Młyńskie Przemieście” Gorzowa 0,5 km zach. od Gorzowa

Mühlenvorstadt przedmieście Gorzowa powstałe od XVI w. wokół młyna → Czwo-

rokoły (Vierradennühle) między bramą Młyńską a Chyżą, wspomniane 1565 (Vorstadt vor dem Vierradeschen), Vorstadt vor dem Mühlenthor 1647, Mahlenthori-schen Vorstadt 1656, i podobnie, spalone w 1696 r., w początkach XVIII w. liczące 64 domy, Mühlenvorstadt 1784 (KLH 109, ZEG 393).

3. Przedmieście Młyńskie. Urzędowej nazwy nie otrzymało (Obszerne dzieje w ZEG 393 n.)

Mokradła 2 km płd. od Gorzowa

2. Anger 1944 (SNG), przedmieście Gorzowa w łęgu nadwarciańskim. W użyciu po 1945 Tanger, Landsberger Tanger (ZA 65), widocznie w formie błędnej.

4. M. ze względu na swe położenie przy rozlewiskach Warty (KU).

Mokronosy 5,5 km zach. od Witnicy

2. Mühlberg, część Mościc, wiatrak, stąd nazwa (KD 89), w 1905 r. 3 domy (GL).

4. M. dowolnie (KU). Zamiast niej stosowana po 1950 r. nazwa Korea Południowa (Cz. 162).

Mollberg → Ściegienno; Mönchenhorf → Siedliczki; Mornow(e), Morr(e)n → Murzynowo

Mosina 6 km płn. od Witnicy

2. Massyn 1299, Mazzin 1334, Massin 1337, 1352, Massyn 1345, Massowe 1354 (C XVIII, 371, XXIV, 20, NL 22, C XXIV, 37, XVIII, 297), Massin 1944. Obok też las Massen 1337 (NL 30), potem Mossiner Heide, dziś Mosińskie Lasy.

3. Międzybor, Sarnówko w praktyce 1945 (KU).

4. M (za KAL).

Mościce 6 km zach. od Witnicy

1. „Chyża” bez dawnej metryki.

2. Blumenberc 1295, Llumenberg, Blumenberg 1337, Blumenberghe 1350 (C XIX, 9, 293, NL 20, 30), Blumberg 1944. Już w 1253 r. przy fundacji miasta Frankfurt nad Odrą przez margrabiów, obok rycerzy z lennami rychło w Nowej Marchii (jak de Snetelinge), na liście świadków Dietrich de Blumenberch (C XXII, 2), i on to lub jego rodowcy dali zapewne początek miejscowości lub jej nazwie.

3. Górczyn 1945 (Cz. 155), Kwieciszewo w praktyce 1946 skutkiem tłumaczenia części Blume=kwiat w nazwie niem. W piśmie starosty gorzowskiego do KU w grudniu 1945 r. Łasiczyn, chociaż w październiku prosił o nazwę Górczyn.

4. M. od pobliskiego uroczyska Mutz Fenn, pozostającego w związku z jeziorem Moszcze (Mutz See) koło Mostna (KAL B2).

Mościczki 4 km zach. od Witnicy

2. Blumberger Bruch, nowszy przys. Mościc.

3-4. Kędziemin i Kładzienice w piśmie starosty gorzowskiego do KU z propozycją wprowadzenia nazwy Górczyn Dolny. M. w Pozn. Dzienn. Woj. z 8 XI 1945 r., co zatwierdzono ze względu na pobliskie Mościce.

Motylewo 10 km wsch. od Witnicy

2. Istniał tu pierw przys. domeny mironickiej (ok. 1701); w 1730 r. założono nową kolonię, dosiedlając w 1746-50 kolonistów (KKL 66, KLH 179) i wprowadzając nazwę Friedrichsberg na cześć późniejszego króla Fryderyka II, podówczas następcy tronu pełniącego służbę wojskową w Kostrzynie (KW 22).

3. Sędzimierz.

4. M. z powołaniem się na Motelowe 1419, miejsce nieznanne „u Kobyłej Góry” (KU), a więc koło Gorzowa, w istocie na pograniczu polskiej ziemi międzyrzeckiej i brandenburskiej ziemi torzyskiej.

Mroczi 8 km płd. wsch. od Witnicy

2. Schäfer Vw., owczarnia Starych Dzieduszyca mogła być zbudowana przez Hansa Bogusława v. Wobesera w końcu XVIII w.⁴⁴

4. M. dowolnie.(KU). Nazwa nie przyjęła się (Cz. 162).

Mszaniec 12 km wsch. od Gorzowa

2. Saugarten T. 1944, smolarnia zach. od Łośna, Kladower Rahmhütte w 1833, 1840 (Br. 378).

4. M. jak osada w Polsce (KU).

Mühlenberg → Mokronosy; Mühlen Vw. → Płomykowo; Mühlenvorstadt – „Młyńskie Przemieście”

Murzynowo 17 km płd. wsch. od Gorzowa

1. Ślady grodu wczesnośredniowiecznego (E 4).

2. Mornowe 1316, Mornow 1359 (K II, nr 987, III, nr 1411), Murzynowo 1532, Morren 1571, Murzinowo 1580⁴⁵, w XVI w. też Murzinova (EB 33), Morrnr 1944. Nazwę wywodzono od morno=osada przy morzu, pagórek, pasmo wzgórz, łąki nad morzem, co tu zrozumiałe, bo osada położona przy pradolinie Noteci-Warty (MO 107).

3-4. M. w praktyce 1946 najpierw stacja kolejowa (za KAL), co zatwierdzono.

Nakielec 6,5 km płn. wsch. od Witnicy

2. Haus Diedersdorf, Diedersdorfer Haus nazwa pałacu von Klitzingów w Dzieduszycach zbudowanego w 1904 przez H. B. Wobesera⁴⁶.

4. N. bo osada przy jeziorze, jak las tej nazwy pod Koszutami w Wielkopolsce (KBP). Obecnie niestosowana nazwa szkoły w Sosnach (Cz.162).

Nakole ok. 14 km płd. zach. od Gorzowa

W 1724 r. koło Chwałowic przy tzw. Machole zbudowano kolonię Nałęczyna, w 1753 r. między Mackole. i Gołębnicą dwaj mieszczanie gorzowscy pobudowali gospodar-

44 Z. Czarnuch, w: H. v. Laer, *We dworze Charlottenhof*, Gorzów 1995, s. 129.

45 E. Kittel, *Zantoch als Grenzburg und Netzepass zur Johanniter und Deutschordenszeit*, „Forschungen f. Brandenburgische und Preussische Geschichte” 46, 1934, s. 147, KBP I, 461)

46 Z. Czarnuch, w: H. v. Laer, *We dworze*, dz. cyt., s. 122.

stwa, w 1771 r. na terenie Makole powstaje wieś Roszkowice (KLH 81, 89 SUW 19). Kolonia Macole z trzema kolonistami mieszkającymi w Chwałowicach wspomniana w XVIII w. (Br.161) i pierwszej połowie XIX w. (HT 100, TS 119). Dlatego błędnie w Słowniku S. Rosponda (SNG) napotyamy na Nakole, Nacole, skutkiem błędnego odczytu czy zapisu, tak więc nazwa pol. całkowicie przypadkowa.

Nałęczyn 11 km płd. zach. od Gorzowa

2. W 1724 r. rada miasta Gorzowa założyła kolonię w Łęgach Warty koło Chwałowic między Gołębnicą i *Makole in der Hammerschen Ecke an der sog. Mackole* (KLHW.81), Hammerecke 1944. Nazwa ma związek z osadą Rudnica (Hammer) i rzeką Rudzianką (Hammerfliess) oraz Rudnickim Borem (Hammersche Heide) w powiecie sulęcińskim.

4. N. dowolnie.

Neanderhaus → Liśnica; Neddern Santoch → Santok; Neu Amerika → Żabczyn; Neu Balz → Białyzyk; Neu Borkow → Ciecierzycy; Neu Briesenhorst → Brzezienko; Neu Diedersdorf → Nowe Dzieduszyce; Neu Gennin → Jeninek; Neu Schützensorge → Kłopotowo; Neue Radung → Radogoszcz; Neue Vw., Neue Sorge → Brzozowiec, Glinik; Neuen Schäferei → Glinik; Neuendorferbruch → Jutrogoszcz; Neumühle → Gaśnik; Neusoest → Zielnica; Neustadt → Kostrzyn Nowe Miasto; Newenbernow → Barnówko; Neuendorf, Newendorf → Chróścik

Nieder Alvensleben

Kolonia magistratu gorzowskiego założona między Deszcznem a Glinikiem około 1770 r. (BV 2) wraz z → Krupczynem (Ober Alvensleben) dla 10 rodzin z Polski, nazwana na cześć gen.-majora A. H. v. Alvenslebena (1716–1777), od 1734 r. w nowomarchijskim regimencie dragonów (KW 148). W 1929 dołączona do Maszewa, stąd nie otrzymała polskiej nazwy.

Niendorf, Niensdorp → Chróścik

Niewiadów 3 km płn. od Witnicy

2. Rehberg F, leśniczówka w Mosińskiej Puszczy w połowie drogi z Witnicy do Mosiny, istniała w 1928 r.

4. N. jak Nyewyedowa 1403 w Wielkopolsce (KBW II, 74). Nazwa niestosowana (Cz.162).

Nigen Czantoch → Santok

Niwica 5,5 km płd. zach. od Gorzowa

2. Gürgenau kolonia z 1771 r. na polach Gorzowa 1.5 km na płn. zach. od Ulimia, w Eulamsche Bruch, nazwana na cześć księcia Johanna Georga (Jürgena) von Anhalt-Dessau, który w 1774 r. towarzyszył bratu Leopoldowi w podróży przez Łęgi Warciańskie (SUW 20).

3-4. N. w praktyce 1947, co zatwierdzono (KU).

Niwiki 2 km płn. zach. od Kostrzyna

2. Abdeckerei bei Küstrin 1944, jednodworczy przys. Drzewic, w 1901 mowa o Abdeckerei Stadtfurst (V 301).

4. N. od zaginionej wsi „Niwka” w okolicy Kostrzyna (KAL): Nywik 1261 wśród dóbr templariuszy z Chwarszczan (C XIX, 6), gdzieś opodal ujścia rzeki Myśli, może na terenie łąki Niesche, Nische, przeciętej przez Odrę obok wsi Kaleńsko, także między Odrą i Odrzycą, na której terenie powstała w XVIII w. wieś Klein-Nieschen. W takim razie słow. nazwa wsi trwała, przybierając gwarową niem. szatę⁴⁷.

Nova (Nye, Nuwen) Landesberghe → Gorzów; Nove Bernowe → Barnówko

Nowe Dzieduszyce 8,5 km płn. wsch. od Witnicy

2. Kolonia z XVIII w. jako przys. majątku w Dzieduszycach, w 1928 połączona ze Starymi Dzieduszycami (Br 154, KLH 60), Neu Diederdsdorf 1944.

3-4. Drogomin w praktyce 1945, N.D. 1946, co zatwierdzono (KU).

Nowe Polichno 16 km wsch. od Gorzowa

2. Pollychener Holländer, osada olenderska na polach Polichna założona przez von Brandta z Lipiek według przywileju z 1712 r. (KKL 118).

3-4. P.N. w praktyce 1947, co zatwierdzono.

Nowiny Wielkie 7 km pld. wsch. od Witnicy

2. Döllensradung 1944, kolonia domeny mironickiej od 1731 jako Döllensche Rodung (AG), nazwana na cześć założyciela, leśniczego Dölle z Pyrzan (SB 100, KLH 62).

3. Dąbkowice, Jastrzębiec, Jastrzębnik w praktyce 1945 przez poszczególne grupy osadników (Cz. 155), zarazem stacja kolejowa Pieranie (KU).

4. N. dowolnie.

Nowy Dwór → Zielnica; Nuen Landsberg uff de Warthe → Gorzów; Nyendorp → Chróścik; Ober Alvensleben → Krupczyn; Ober Gennin → Jeninieć; Oberhaide F. → Kociałek; Oberhof → Kopystno; (Genninsche) Obermühle (b.Dühringshof) → Trząśnik; (Gralower) Obermühle → Złokwy; Oberste M. → „Daleki Młyn”; Oberste Heidemühle → Heidemühle

Objezierze 5,5 km płn. wsch. od Witnicy

2. Altes Vw., przys. majątku w Sosnach z XIX w., pld. od dworu w Dzieduszycach.

3. Karolinek.

4. O. od Wobesersruhe 1817, obocznej nazwy osady Sosny, zwłaszcza skoro obydwie osady rozciągają się nad jeziorem (KU)⁴⁸.

⁴⁷ Matag, *Von untergegangenen Dörfern im Köbigsbergter Kreise*, „Die Neumark” 7, 1930, s. 17.

⁴⁸ Inaczej Z. Czarnuch, dz. cyt., s. 122.

Okółka 5 km płd. zach. od Witnicy

2. Reineckenhof, kolonia z 1770/80 (BL 375).
4. O. dowolnie (KU). Osada przestała istnieć w 1945 r. (Cz. 164).

Okrąglica 7 km płn. wsch. od Witnicy

2. Ludwigshof, kolonia z lat 1770/73 (Br.160, BL 98).
4. O. jak błoto w 1594 w Wielkopolsce (KBW II, 92).

Oksza 5 km płd. zach. od Witnicy

2. Kolonia przy ujściu Głuszynki (Wox) do Warty z 1726 r. pod nazwa Vietzer (→ Witnica) Rehnen, rozbudowana w 1783 r., zwana też Wocks Rehne, Wox-Rehne, Wokschrehne (KKL 136, Br. 167), Woxholländer 1944.
3. Wroniny w praktyce 1945 (KU).
4. O. (za KAL B2) od rzeki Wox.

Opoki 1,5 km płn. wsch. od Barnówka

2. Hohefeld, przys. Barnówka już w 1818 r. (Br. 463).
4. O. jak osada k. Płocka (KU).

Orzelec 11 km płd. od Gorzowa

2. Kattenhorst, kolonia na polach Gorzowa o nazwie Langenhorst z 1770 r., nazwana na cześć komendanta gorzowskiego regimentu dragonów, gen. Karla Emila von Katte (KLH 189, SNF 43).
4. O. Orle 1372 jakoby zaginiona osada w rozlewiskach Warty w obrębie granic pól miasta Gorzowa (za KAL – C2); w istocie to jez. w którym po sprzedaży → Mniszego Dworu przez cystersów z Paradyża miastu Gorzów prawo połowu zachowane zostało dla klasztornych poddanych z Karnina (K III, nr 1657). Niezidentyfikowane po zmianie stosunków wodnych w Łęgach Warciańskich w XVIII w.

Osetnica 12 km płd. wsch. od Gorzowa

2. W 1718 r. młynarz z Gościnowa żył w Eichfier (E 4). Tu na polach wsi Murzynowo kolonia olęderska Eichführ (1944) lub poprawnie Eichfier z końca XVIII w.. Nazwa od vir=wir wody. Przez Polaków z sąsiedztwa w 1667 miejsce zwane Dubrawa, Dambrowka, tj. las dębowy⁴⁹.
3. Dębiniec w praktyce 1945 po przystosowaniu części Eich (dąb).
4. O. od nieznanego wtedy bliżej jez. *Ostrowyz* 1259 (C XIX, 15) jakoby w okolicy, może w Goszczanowie (za KAL – C2: Osetnica). Jezioro (Ostrowieckie) zlokalizowano jednak w rejonie Barnówka⁵⁰.

49 A. Hänseler, *Von der Gründung des Dorfes Lubiath*, „Die Heimat” 1935, nr 1.

50 E. Rymar, *Postne (Bothscowe) i Ostrowieckie (Ostrowyz) – dwa jeziora z nadania Bolesława Pobożnego dla chwarszczańskich templariuszy (1259)*, NRHA 14, 2007, s. 317 n.

Osica 10 km płn. wsch. od Witnicy

2. Christianenhof Vw.1944, przys. i cegielnia Stanowic z XVIII w.⁵¹

4. O. jak miejsce pewne pod Mikuszowem w Wielkopolsce (KBW II, 105).

Osmolin 2,5 km płd. zach. od Witnicy

2. Hinterbruch 1944.

4. O. jak *Osmolino* 1310 w Wielkopolsce (KBW II, 110).

Ostroga 2 km płn. od Gorzowa

2. Hintermühle („tylny młyn”) młyn domeny państwowej w Mironicach w XVI w. nad Klodawką (wcześniej cystersów?), wspomniany 1683 jako świeżo odbudowany (KAH 62), w XIX-XX w. zmieniał właścicieli 1944.

3. Tylny Młyn zwyczajowo do dziś, chociaż już nie istnieje (ZEG 642 n).

4. O. jak łąka w 1634 w Wielkopolsce (za KBW), lecz nazwa się w Gorzowie nie przyjęła.

Ostrówek 9,5 km płd. wsch. od Gorzowa

2. Już w 1688 dwóch chłopów z powstałych w 1686 r. Chwałowic mieszkało na tzw. Sandwerder, inaczej Grosse Werder (KLHW 78), Sandwerder 1944.

4. O.bo niem. Werder = pol. ostrów, wyspa.

Osuch 10,5 płd. wsch. od Barnówka

2. Waldhaus, przys. Brzeźna w Mosińskim Lesie 1944.

4. O. dowolnie (KU).

Pakoszewo 7,5 płd. wsch. od Gorzowa

2. Rüberberge, kolonia z 1763 r. koło Glinika na terenie wczesnośredniowiecznego grodu o tej nazwie (KW 47, KKL 14). Domyślano się tu siedziby rozbójniczej rodziny rycerskiej Rüber (pewien Rovber w 1349 otrzymał dochody w Dankowie).

4. P. dowolnie (KU).

Palike płd. od Gorzowa

Stara osada z okresu przed kolonizacją Łęgów Warty w XVIII w. w rejonie Okrąglicy (BL 98), także Bölike 1780, 1815 (Br.1251, HT 16).

Papier M. → Szczodrak; Papier M., „Papiernia” → Pluta; Parzeńsko → Chróścik

Pączkowo 3 km zach. od Witnicy

2. Kirchen Vw., przys. Mościc, 1905 (GL) 1944.

4. P. jak Pączkowo 1537 w Wielkopolsce (za KBW II, 139). W użyciu po 1945 PGR Mościczki (Cz. 159).

51 „Brandenburg. Zeitschrift f. Heimatkunde und Heimatpflege” Jg 1-9, 1922–1931, s. 153.

Pechbruch F. → Ścibiersko; Perene, Peyrene, Pierenow, Pirene → Pyrzany

Pissmühle płn. zach. od Gorzowa

Śladem po tym młynie staw w Mosińskiej Puszczy: der Pissmöllenteich 1589, Pissmuhllenteich 1718 z prawem połowu ryb przez właściciela Mosiny (KAH 72, KLH 200). także most Pissmühlen Brücke (dziś Bełczek) 3 km płn. wsch. od Mosiny, zach. od Lubna nad strugą (KU).

Plonitz Wiesen → Chwałowice, Płonica

Pluta 4 km płn. wsch. od Gorzowa

2. Papier Mühle, papiernia nad rzeką Srebrną z końca XVIII w. zbudowana przez papiernika Johanna Schwadke, jeszcze w 1844 jako Landsberger Papier-Mühle (TS 108)⁵². Wtedy jednak już przebudowana w młyn spożywczy i tartak zwany Silbermühle 1843/63, od 1918 elektrownia Friedrichs-M. zapewne od właściciela Friedricha Dallchowa (ZEG 155), 1944,

4. P. jak pole Plutka 1566 w Wielkopolsce (za KBW). Obecnie wokół wyrosło nowe osiedle Górczyn I (ZEG 190).

Płetnie 1 km zach. od Barnówka

2. Finkenberg przys. Barnówka, w 1905 r. 1 dom (GL)

4. P. jak miejsce pewne w 1625 w Wielkopolsce (KBW II, 163).

Płomykowo 13,5 km płn. wsch. od Gorzowa

2. Mühlen Vw. osada młyńska Gralewa, w 1905 r. 1 dom (GL).

4. P. dowolnie.

Płonica 10 km pld. od Gorzowa

2. W układzie Gorzowa z wsią Kołczyn w sprawie granicy w Łęgu Warty w 1561 r. mówi się o łąkach Plontzig (KLHW 76). Rada miasta Gorzowa na tzw. Plonitz-Wiesen między Wartą a Kołomęttem w 1616 r. osiedliła pierwszych olendrów. Wygnani stąd w czasie wojny trzydziestoletniej (1618-1648). Na tym miejscu w 1686 r. powstała kolonia Chwałowice (KLHW 76). Nowa osada o nazwie Plonitz założona 1757 w toku organizacji Bolemina (KW 172).

3-4. P. w praktyce (za KAL C2), co zatwierdzono.

Płowęsy 9 km płn. wsch. od Kostrzyna

2. Spring (SNG), też Springwerder 1944 (wg CzW 207), kolonia z około 1783 r. na polach wsi Kamień Mały; w 1809 r. część Ludzislawia, od 1929 r. część Kamienia Małego (KLH 211).

4. P. od roli Plovensa 1775 w Wielkopolsce (KBP II, 165). Nieużywana nazwa zach. części Kamienia Małego (CzW 209, Cz. 162).

52 G. W. Forch, *Von neumärkischen Papiermühlen*, „Die Neumark” 6, 1929, s. 142.

Podjenin 10 km płd. wsch. od Witnicy

2. Unter Gennin. od 1785 r. po podziale wsi Genninsche Warthebruch (KLH 164, Br 156).

3-4. P. w praktyce 1945 (bo Unter=pod). co zatwierdzono.

Podlasie → Jastrzębnik

Podróżnica 3 km płn. od Kostrzyna

2. Erholungsheim 1944

4. P.jak Podrosznycza 1528 w Wielkopolsce (za KBP).

Polichenow → Stare Polichno; Polichno → Nowe, Stare Polichno; Polic(z)ko → Stare Polichno; Pollychen → Stare Polichno; Pollychener Holländer → Nowe Polichno; Polykno → Stare Polichno

Pożrzadło 8 km wsch. od Witnicy

2. Spiegel kolonia z 1748/49 na tzw. Grossen Spiegel (tyle co „wielkie lustro”), terenie zwanym tak gdyż stanowił kwadrat o 900 morgach (niem. spiegelgleich = pol. równomierny); w 1929 włączona do Nowin Wielkich (KLH 176)⁵³.

3. Mlecznik w praktyce 1945 (KU).

4. P.(za KAL C2), bez szans na stosowanie, bo to część Nowin Wielkich (cz. 162); jednocześnie nazwę Pożrzadło Las otrzymała leśniczówka Spiegel F. 1844 (TS 124) 9 km wsch. od Witnicy.

Pranden, „Prądno” → *Branden*

Prądocin 7 km płd. od Gorzowa

2. Rodenthal kolonia z 1774 r. na połowie gorzowskiego łęgu Bürgerbruch w Ulimskim Lesie dla 22 rodzin, w połowie z Polski, nazwana na cześć pruskiego radcy skarbowego Rodena. W 1931 r. włączona do Dzierżowa (KKL 59, SUW 25).

3-4. Rągocin w praktyce 1945, zapewne po przekształceniu nazwy niem., co zmodyfikowano w 1947 r. na bardziej poprawny P. (KU).

Prądy 6,5 km płd. zach. od Witnicy

2. Schnelle Warthe 1822, Schnellenwarthe 1944, kolonia na lewym brzegu Warty, w 1844 r. zaledwie 1 dom i 17 mieszkańców (TS 123), nazwana od odnogi Warty w tym rejonie przed uregulowaniem rzeki w XVIII w., potem kanał Schnellewarthe płynący w kierunku ujścia rzeki (KLH 19).

4. P. gdyż w Schnell – dopatrzono się niem. przekładu gwarowej nazwy Warty (KU). Osada przestała istnieć skutkiem działań wojennych (Cz. 162).

Prinzla k. Gorzowa

Miasto Gorzów w 1345 r. otrzymało dochód z młyna o tej nazwie po pewnym Ulry-

53 Więcej: F. Arndt, *Die Gründung des Dorfes Spiegel*, „Die Heimat” 1926, nr 7.

ku (C XVIII, 389). Domyślano się, że to młyn → Złokwy lub → Trzęsacz koło Gralewa (E 48)⁵⁴. Zastanawia fakt, że w 1341 r. młyn *Bozteri* (Bystrzynka k. Świdwina) i wieś Prinza (Przybysław k. Świdwina) margrabia brandenburski nadal żonie Hassona von Wedel ze Świdwina (C XVIII, 118), co jednak wyklucza identyczność, bo Wedlowie nie mieli posiadłości koło Gorzowa.

Provinzial-Irren-Anstelle → Przysiecko; „Przedmieście Młyńskie” → Młyńskie Przedmieście

Przydolsko 7,5 pld. wsch. od Barnówka

2. Dölzigerbrück F, 1833, 1840, leśniczówka w Mosińskiej Puszczy (BL 378) w Przydolskim Lesie (Dölzigerbrück Forst).

4. P. bo nazwa nawiązuje do pobliskiej wsi Dolsko i jeziora Dolskiego: Dolgen 1337, Dulczk 1486 (NL 30, C XXIV, 206).

Przysiecko 2 km pln. wsch. od Gorzowa

2. Provinzial – Irren-Anstelle, przys. Wawrowa 1944.

4. P. po przetworzeniu nazwy niem. (KU).

Pszczelnik → Baczyzna

Pszczelnik 3 km pld. wsch. od Witnicy

2. Właściciel Białcza Justus Migula wykupił teren leśny Kleine Heide celem karczunku w 1752 r. Nowa kolonia Kleinheide istniała już w 1759 r. (KLH 165, SAH 23, CzU 81). W 1929 r. połączona z Białczem.

3-4. P. w praktyce 1945 (za KAL), co zatwierdzono, chociaż nazwa nawiązywana do jez. Zielin: Klarer Zelling See k. Rożańska, przy czym etymologia niczym nie poparta bo to: Selen 1337, Zoling 1494 (NL 30, C XXIV, 210) Nazwa niestosowana w obrębie Białczyka, pld. część wsi (CzW 207).

„Ptasi Śpiew” → Vogelsang

Pudignowe („**Budzigniewo**”?) wieś zaginiona pln. wsch. od Kostrzyna

Wśród wsi, z których templariusze chwarszczańscy rezygnują w 1261 na rzecz margrabiów (C XIX, 5), wymieniona po Dąbroszynie i Witnicy, może więc pierwotna nazwa Kamienia Małego. Nazwę wywodzono od budzić + gniew, zatem byłoby to „Budzigniewo” (MO 175), lub od osoby Budzigniew (KAL B2).

Pyre(h)ne → Pyrzany; Pyrehner Holländer → Pyrzanki

Pyrzany 5 km pld. wsch. od Witnicy

1. Znaleźiska z XII–XIII w. (DHS 67, St.I, 99).

⁵⁴ Wcześniej A. H. Engelen, *Geschichte der Stadt Landsberg an der Warthe*, dz. cyt., Landsberg 1857, s. 32.

2. Pyrene 1300, 1328, Pirene 1337, 1355 (C XVIII, 371, P VI, nr 4409, NL 22, C XVIII, 388), Peyrene 1406, Perene 1517, 1548, Pierenow 1608 (C XVIII, 418, XXIV, 229, KNJ 85, EB 233), Pyrehne 1944. Nazwa może od piro, pyro, dawnej nazwy pszenicy (MO 154).
3. Fabianka, Fabianówka w praktyce 1945 od nazwiska pierwszego polskiego sołtysa (Cz. 155), także Pieranie (za KAL B2).
4. P. w formie nazwy etnicznej, tyle co Pyrze(nie), od pyro (KU).

Quilitzvorwerk → Górczyn II

Pyrzanki 8 km płd. wsch. od Witnicy

2. Pyrehner Holländer 1944, kolonia płd. wsch. od Pyrzan z około 1730 r. w tzw. Pyrehnischen Bruch, zasiedlona przez przybyłych z Polski olendrów, od 1929 wraz z → Raniem tworzyła gminę → Boguszyniec (KLH 171, 14).
- 3-4. Pyrzany Holendry w praktyce 1947. P. od pobliskich Pyrzan.

Rabennest → Suć

Raclaw 9,5 km zach. od Gorzowa

1. Osada wczesnośredniowieczna (DHS 67).
2. Zapewne Ratescana 1290⁵⁵, Razlevestorp 1300, Razzeldorp, Rasseltorp 1337, Raczelstorp 1350, Ranslanstorp, Ratzslauestorp 1354, Czaslevesdorp 1355 (C XVIII, 371, NL 21, 30, C XVIII, 125, 131, 134, 388), Ratzsdorf 1352, Ratsleuenstorppe 1368, Rastorff 1403 (C XVIII, 130, 140, R. nr 115, zob. więcej ZEG 501), Ratzdorf 1944. Przypuszczano, że to hybryda złożona ze słów. słowa Ratz – (od Raclawa, Racisława, do rati=walka, lub raci=bohater) i niem. -dorf (E II, 61).
- 3-4.P. w praktyce 1945 (za KAL – C2: Raclawice), co zatwierdzono, przywołując dla wsparcia komornika lubuskiego Raclawa z 1232 r. (KU).

Raclawek 9,5 płd. zach. od Gorzowa

2. Ratzdorfer Wiese 1944, kolonia w Łęgach Warciańskich zapewne z XVIII w., w 1840 r. Ratzdorfer Lehnwiese (BL 378, TS 122), część Łęgu wsi Raclaw płd. Łupowa. W końcu XV w. Raclaw miał w łęgu łupowskim tzw. sołtysią łąkę, Schulzenwiese, i to ją zamieniono w osiedle (KL 67).

Raclawice → Raclaw; Raclawów → Łagodzin; Raczelstorp → Raclaw; Radewiesen → Zagajno

55 Tu 17 marca wystawia dokument margrabia Albrecht III, *Urkunden zur Geschichte des schlossgesessenen Geschlecht der Grafen und Herren von Wedel*, bearb. v. H. F. P. Wedel, Leipzig 1885–1891, Bd II, s. 24, a 21 marca przebywał w pobliskim Golinie, dokonując również czynności dotyczących Pelczyc. Miejsowość zatem leżała tak czy owak w Nowej Marchii.

Radogoszcz 1 km pld. zach. od Witnicy

2. Vietzer Radung, Neue Radung, kolonia już w 1750 r., od 1935 w. część Witnicy (KLH 217), Radorf 1944.

4. R. bo w Rad- dopatrzone są części słów. (KU), co nie było trafne bo nazwa pochodzi od Rodung=karczowisko. Niestosowana, bo to obecnie ulice Osiedle Zachodnie, Końcowa, Leśna (Cz. 159).

Radonisie → Zagajno; Radorf → Radogoszcz; Rahmhütte F. → Rębowo; Ranslansdorp → Raclaw

Rań 7 km pld. wsch. od Witnicy

2. Gross Rehne, kolonia z około 1730 r. na tzw. Grossen Pyrehnischen Rähne na lewym brzegu Warty. Od 1929 r. z Pырzanką stanowi gminę → Boguszyniec (KLH 171).

4. R. bo w Rehne dopatrzone są słowa. słowa skoro na Łużycach miejscowość Rań Wielka i Rań Mała, a do tego można powiązać z pobliska wsią Py-rehne (→ Pырzany), może Pie-ranie, jak koło Inowrocławia (KU). Obecnie nazwa nieużywana w obrębie Boguszyńca (CzW 208).

Rasseltorp, Rastorff, Ratescana, Ratzdorf → Raclaw, Ratzdorfer (Lenn)Wiese → Raclawek; Ratzlavesrodop → Raclaw; Räuberberge → Pakoszewo; Raumerswalde → Roszkowice; Razlevestorp, Razzeldorp → Raclaw; Ragocin → Prądocin; Rehberg F. → Niewiadów; Reineckendorf → Okółka

Rębowo 14 km pln. zach. od Gorzowa

2. Zanziner Rahmhütte F., smolarnia Santocka (Zanzin), zapewne z XVIII w., potem tylko leśniczówka (KLH 223), w 1844 r. trzy domy (TS 127).

4. R. bez uzasadnienia (KU).

Reichsche M. → Lohmühle; Riemers Entreprisse → Trzęsów; Rodenthal → Prądocin

Rogoźnica 3 km pld. od Kostrzyna

2. Biesenhof 1944.

4. R. bo przys. „leży na nizinie nadodrzańskiej” (KU).

Rohrbruch → Rybakowo; Rosswiese → Zieleniec; Rosswiese Gutshof → Zielonka

Roszkowice 14 km pld. zach. od Gorzowa

2. Raumerswalde, kolonia założona przez miasto Gorzów w 1771 r. dla 32 kolonistów, nazwana na cześć płka von Raumera, komendanta dragonów ze Strzelec (KKL 119, SUW 19).

3-4. R. w praktyce 1945, prawdopodobnie pod osobistym wpływem ks. S. Kozierowskiego w nawiązaniu do łąki Roswese 1372 pod Gorzowem (K III, nr 1657), co zatwierdzono w nawiązaniu do osady zaginionej Roszkowycze 1531 w Wielkopolsce (za KBW).

Różanki 9 km płn. wsch. od Gorzowa

2. Stoltenbergh 1337, 1492, 1499 (NL 22, C XVIII, 429, 430), Stolzenberg 1590, 1944. Może od rodu rycerskiego Stolle (KKL 124).

3-4. Stolec (za KAL -C1), lecz mimo zabiegów ks. S. Kozierowskiego latem 1945 r. nazwa ta nie zdołała się przyjąć wobec oporu ludności ze względu na przykrą dwuznaczność. Dlatego już 12 października zaproponowano Różanki, co zatwierdzono słusznie przypuszczając, że nazwa ta upamiętnia ówczesnego wójta Różańskiego (KU, Cz. 156). Nazwa Stolec była skutkiem błędnego identyfikowania miejscowości z zamkiem Stolzenburg k. Morynia z XIV w⁵⁶.

Różanki Mokre 10,5 km płn. wsch. od Gorzowa

2. Stolzenburg O.F., 1833, 1944.

4. R. M. bo leśnictwo leży wśród błot w pobliżu Różanek.

Rybaki → Warniki

Rybakowo 12 km zach. od Strzelec

1. Rohrbruch 1754, 1944, osada przygotowana w 1753 w Wielisławickim Lesie na 44 łanach w tzw. Rohrbruch dla 16 kolonistów i 10-12 tkaczy z Meklemburgii, za-budowana 1754 (HG 43, SAH 27); do tego huta szkła założona 1760 przez Meklemburczyka Georga Zimmermanna właściciela huty w Tarnowie i Łośnie (SB 92, KDr 117); osada zniszczona przez pożar 1762, odbudowana 1767 jako huta żelaza, która daje początek osadzie (KDr 117, KLH 88); Rohrbruch 1944.

3-4. Najpierw Trzcinisko w praktyce 1945 r., po przystosowaniu nazwy niem. (Roh-r=trzcina), potem Rybaków, co zatwierdzono w formie R., bo taka osada znana w Wielkopolsce (KU).

Rybnia 14 km płn. zach. od Gorzowa

2. Fischerhaus 1833, Marwitzer Fischerhaus 1944, gospodarstwo rybackie przy jez. Marwicko (GL).

4. R. od charakteru i położenia osady (KU).

Sandwerder → Ostrówek; Santhec, Santoch → Santok

Santockie Przedmieście

Zantocher Vorstadt 1944, dawna osada ludności poddańczej wsch. od bramy Młyńskiej Gorzowa przy drodze do Santoka powstająca od XVI w., wspomniana 1557, 1565 (*Vorstadt vorm Zantocher Tor*), gdy mieszkańcy zobowiązani do pracy 2 dni w tygodniu na folwarku w Małyszynie domeny Mironice; zniszczona w czasie wojny trzydziesto-letniej; *Zantochischen Tor* 1653 i podobnie potem, *Zantochscher Vorstadt* 1664, z kościołem z 1704 r., domami mieszczkańskimi od 1719 r. (KLH 108, obszerna historia ZEG 535). Nazwy urzędowej nie otrzymało. *Przedmieście Santockie* w powszechnym użyciu.

⁵⁶ Zob. E. Rymar, „Stolec” (*Stolzenburg*) – Różanki to gorzowskie czy zawsze zamek k. Morynia? NRHA 9, 2002, s. 249-253.

Santocko 8 km pñn. zach. od Gorzowa

1. Osada wczesnośredniowieczna (DHS 67). → Chyża bez dawnej dokumentacji. (KK 44). Ponieważ wieś od 1300 r. stanowiła posiadłość mironickiej filii klasztoru cystersów z Kołbacza, sądzi się powszechnie, że to początkowo wieś tego klasztoru: Zambrisk 1236, Sanstosnoue 1237, Zantosine 1240, 1242, Czantosine 1255, Szantosin 1283, 1295, Santocyn 1313 (P I, nr 344, 373, 404, II, nr 608, 1268, III, nr 1712, V, nr 2816). Jest to raczej wykluczone.

2. Zanzyn, Czanzyn 1300, Zanzin 1321, Szantzin 1337, Zazym 1376, Czentzin 1517, Zentzin 1608 (C XVIII, 371, P VI, nr 3504, NL 32, E II, 31, C XXIV, 229, EB 231, zob. ZEG 535), Zanzin 1944. Ponieważ Zanzin identyfikowano z Zantosine (zob. pod 1), nazwę wywodzono od osoby Świętoch, Zjantoch lub od pobliskiej rzeki Santocznej (MO 88, 170).

3. Szumin w praktyce 1945 (KU). Santoczyniek 1945–1947.

4. Z. (bo KAL-C1 Santoczno dla Zanzhausen).

Santoczno 12 km pñn. wsch. od Gorzowa

2. Zanzhausen najpierw hamernia nad Santoczną (Zanze 1548, 1944) wzniesiona w 1765 r. po wykupieniu młyna → Zanzmühle na polecenie króla Fryderyka II wraz z fabryką w → Zdroisku, składająca się z rozległego kompleksu stalowni, fabryki artylerii i amunicji. Wokół huty od 1767 r. w miejscu młyna powstaje wieś, licząca w 1823 r. już 302 mieszkańców (KLH 88, KKL 141). W 1844 r. dzieliła się na Alt Z. (136 mieszkańców), Neu Z. (339 mieszkańców) i nowa hutę żelaza (TS 127).

3-4. S. w praktyce (za KAL – C1, gdzie jednak zapis dotyczył → Santocka), co za twierdzono.

Santoczyniek → Santocko

Santok 11 km wsch. od Gorzowa

1a. Gród ze śladami osadnictwa od VII w., położony przy pñd. (polskim) brzegu Warty (dawniej na wyspie).

1b. Na terenie dzisiejszego S. już ok. 1100 r. gród pomorski, zapewne identyczny z *Zitarigroda*, w którym w 1124 r. zatrzymał się Warcisław I pomorski przed powitaniem wysłanej z Gniezna misji chrystianizacyjnej z Ottonem, biskupem z Bambergu, a śladem grodu byłaby w XVIII w. nazwa terenowa *Stargarcz* na polach sąsiedniego Polichna (zob. → Grodziec pod 4). W połowie XIII w. tu zamek księcia Barnima I. Nowożytna nazwa terenowa *Schlossberg* jest śladem tego zamku czy raczej już nowego, wzniesionego ok. 1437 przez Krzyżaków.

1c. → „Chyża”, średniowieczna osada rybacka.

2a. Polski gród kasztelański na wyspie okolonej ramionami Warty u jej zbiegu z Notecią: Zutok, Zantok ok. 1097, comes Zutochanum 1124⁵⁷, Santhec 1181, 1225, Santog 1208 (K I, nr 63, 119), Santhec 1232, Zantok 1233, Santoch 1236, Santhok, Santok 1239, Zantock 1251 (K I, nr 138, IV, nr 2054, P I, nr 327, C XXIV, 76), także

57 W kronice polskiej Galla Anonima, w: *Monumenta Poloniae Historica*. t. I, Warszawa 1960, s. 439-441, w żywotach biskupa Ottona, tamże seria nowa, t. VII, Warszawa 1962, s. 30.

Zantochie, Santhok 1238, Santoch 1252, Szantoch, Czantoch 1353, nawet Tczantoch 1451, wreszcie Alten Czantoch 1457 (C XVIII, 422)⁵⁸, kiedy był już opustoszały.

2b. Na gruncie pomorskiego grodu i wokół niego powstaje miasteczko Nowy Santok (dzisiejsza wieś gminna): opidum Szantoch, Czantoch 1337, 1405 (NL 22, C XVIII, 253), z zamkiem rodu Marwitzów rozbudowanym przez Krzyżaków 1437-38; Neddern Santoch 1445, nigen Czantoch 1517 (C XIX, 91, XXIV, 229), miasteczko jeszcze 1598, po wojnie trzydziestoletniej (jak w 1684) wieś⁵⁹.

Nazwa wywodzona od zatoku=śątok= zbieg dwóch rzek, ujście, ściek, zatem oznacza gród przy zbiegu rzek (Warty z Notecią).

3-4. S. w praktyce 1945 (za KAL-C2), ale i polskiej literaturze historycznej sprzed 1945 r. Komisja poznańska proponowała początkowo Śątok. (KU).

Sarnówko → Mosina; Saugarten T. → Mszaniec; Schäfer Vw. → Mroczi; Scharnhorst → Grzybno; Schlangenwerder → Łowęcice; Schnelle(n)Warthe → Prądy

Schonbeck (gdzieś k. Gorzowa?)

Tu dokument wystawia 9 VI 1489 r. elektor brandenburski, a poprzedniego dnia był w Gorzowie (C XVIII, 437), zatem może las Schonbeck Heide między Wysoką i Tarnowem 1521 (C XVIII, 437), pozwala bliżej zlokalizować tę miejscowość, zapewne zaledwie jakiś pałacyk myśliwski w Puszczy Mosińskiej, ale w związku z wielkim rodem rycerskim Schönebecków rozsiadłych w tej okolicy.

Schone(n)felde, Schöpfung → Latowice; Schönewald → Krasowiec; Schöningslust → Sienniki; Schönwerder F. → Ściegna; Schützensorge → Kłopotowo; Schwallenberg, Schwalmberg → Stwolim; Schweinebrück G, → Gośniewiec; Sechow → Czechów; Sechsloser → Targoszew; Seidlitz → Siedlice; Sennewitz-Schneidemühle → Wyrąb; Sędzimierz → Motylewo; Sieben Kurfürsten → Strzegowa; Siecice → Ciecierzycy

Siedlice 4 km pld. wsch. od Gorzowa

2. Seidlitz, kolonia z 1767 r. dla 100 rodzin, nazwana na cześć gen. lejtnanta von Seidlitz, bohatera bitwy pod pobliskim Zorndorfem (Sarbinowem) w 1758 r. (SUW 13, KKL 122).

3. Wartowice w praktyce 1945 (KU), Warcice 1945, 2007 (ZA 62).

4. Wprowadzono S. nie znając okoliczności powstania i nazwania, przypuszczając, iż to nawet Żychlice to zydło = „to co do życia służy” (KU).

Siedliczki 3 km pld. wsch. od Gorzowa

2. Najpierw w XIII w. (przed 1257 r.) umocniony dwór gospodarczy (grangia) cystersów z Gościkowa/Paradyża pod Gorzowem na lewym brzegu Warty. W 1372 folwark (*curialem sive curiam*) sprzedany radzie miejskiej Gorzowa i jako „Mniszy

58 Zob. więcej T. Jurek, *Santok*, w: *Słownik historyczno-geograficzny województwa poznańskiego w średniowieczu*, Cz. IV, Poznań 2003, s. 286-299.

59 Więcej E. Rymar, *Santok (Nowy) – między miasteczkiem podgrodzowym a nowożytną wsią*, w: *Dzieje Santoka – gród, wieś i okoliczne miejscowości*, pod red. R. Piotrowskiego, Santok 2007, s. 35-49.

Dwór” (curia...*Mönchenhof*) 1385 (K III, nr 1657, 1831). W pobliżu mostu (*in loco circa finem pontis*) kościółek św. Jerzego 1360 (C XVIII, 423). Jako własność Gorzowa przeistacza się w strażnicę strzegącą bydła na Łęgach Warty, stajnię z wałami, palisadą, fosą, murowaną wieżą, stąd i jego nowa nazwa „Krowi Gród”: Koeborch 1511, Kuhborgk 1576 (C XVIII, 432, SBS 60), gdyż tworzy wyspę, tzw. Kuhburger Insel. Rozbudowany w redutę z szańcami broniącą dostępu do miasta w 1627 i przez Szwedów w 1631 r., rozebraną w XVIII w., a nazwa przeszła na sąsiedni przys. Ślady w postaci cieką Kuhburger Graben i ul. Kuhburgerstrasse/Kobylogórskiej do XX w. (KLH 113)⁶⁰, Kuhburg 1944.

3. Mlecznik w praktyce 1946 po przetworzeniu nazwy niem. Potem zwyczajowo Krowi Gród.

4. S. bo leży koło Seidlitz (→ Siedlice).

Siedlikowo 17 km wsch. od Gorzowa

2. Esperance, kolonia z 1780/84. jak z nazwy wynika jej właściciel z Wielkich Lipek wiązał z nią wiele „nadziei” (KLH 195).

4. S. jak Sedlicovo 1145 w Wielkopolsce (KBW II, 285).

Sienicki Młyn 6 km płd. wsch. od Barnówka

2. Jeden z dwóch młynów bez nazwy w Stanowicach 1337 (NL 22), Stennewitzer Mühle 1718 młyn wodny wsi Mosina na rzece Ścieniawicy (Stennewitzfliess), płynącej przez Stennewitzer Mahlmühle i Stennewitzer Schneidemühle (→ Wyrąb) do Myśli (KLH 199); Sennewitz Mühle 1815 (HT 48), 1944.

4. S.M. bo rzekę (za KAL-B1) zwano Sienica, aczkolwiek Sennewitz może pokrywać także Zieniewice (KU). Nastąpiła pomyłka. Sienica odnosi się do obecnego kanału Dar (dawniej Darre, Zinnewitz), dopływu Sienicy, którą zapewne należy identyfikować z wodą Senece w 1295 r. (C XIX, 9).

Sienniki 12 km płn. wsch. od Gorzowa

2. Schöningslust 1944, leśniczówka Jańczewa założona 1820 przez Hansa Wilhelma von Schöning z Jańczewa⁶¹.

4. S. dowolnie.

Silbermühle → Pluta; Skrzynka → Krzynka

Smolarki 9 km płn. od Gorzowa

2. Kladower T., smolarnia już w 1803 (KLH 94).

3-4. Smolarnia w praktyce 1947, co zatwierdzono w formie S. ze względu na charakter osady (Teerofen=smolarnia).

60 M. L. Rehmman, *Bilder aus Landsbergs Vergangenheit*, SVGN 37, 1919, s. 47. Historia zob. też.: ZEG 314.

61 A. Hänseler, *Die Familie v. Schöning in Landsberger Kreise*, „Die Heimat” 1928, nr 9.

Smoldziny 10 km pñ. wsch. od Gorzowa

2. Wormsfelder T., smolarnia Wojcieszyc już w 1803 r. (KLH 94).
4. S. ze względu na charakter osady.

Smólczyn 10 km pñ. zach. od Gorzowa

2. Marwitzer T., smolarnia i leśniczówka Marwic już w 1803 r. (KLH 94).
4. S. od charakteru osady (KU).

Smólka Tarnowska 12 km wsch. od Barnówka

2. Tarnower T., smolarnia Tarnowa zapewne z 1675 r. (KLH 94).
4. S. T. za względu na charakter osady i związek z Tarnowem.

Sommerlate ok. 11 km pñd. wsch. pod Gorzowa

Mieszczanin gorzowski Henryk Bulen otrzymał w 1347 r. od Mikołaja von Jagow z zamku santockiego prawo poboru miodu z barci na terenie S. po granice pół wsi Glinik i Trzebiszewo; Somerlothe 1409 opuszczona osada wśród wsi, z których uiszczania dziesięcin żądał od Gorzowa biskup poznański (C XVIII, 390, LRG II, 335). Potem powstał tu → Brzozowiec. Nazwa S. przetrwała jako polna na pñ. od Brzozowca. W 1614 r. mieszkańcy Borka posiadali prawo wyrębu drewna w die Sommerlate. Potem Sommerlake, jedno z pół Brzozowca (KW 73, 78).

Sophienau → Zosinek; Sorge → Brzozowiec; Glinik; Sosnówka → Dąbroszyn

Sosny 6 km pñ. wsch. od Witnicy

2. Charlottenhof 1944, przys. założony około 1780 r., nazwany na cześć właścicielki, Katarzyny Szarloty (Charlotte) von dem Borne. Wcześniej też Wobesersruhe 1817 (→ Objezierze). W 1928 r. włączony do Dzieduszyc (KKL 60).
3. Karolina, Karolinowo w praktyce 1945, po przystosowaniu nazwy niem.
4. S. od pobliskiego potoku Sosno (Zossen) k. Witnicy (za KAL-B2).

Sośniak → Krasowiec; Spiegel → Pożrzadło

Spitzmuhle wsch. od Gorzowa

Wspomniany 1299 jeden z czterech miejskich młynów, z nazwy Spismole 1319 gdy margrabia Waldemar potwierdza Fritzowi ze Stanowic (de Stennewitz) rentę zbożową, Gorzów otrzymał w 1325 dochód z młyna Spitzmole i dalszy w 1342 z Spizmole od Jagowów, rycerzy z zamku santockiego, a sołtys gorzowski Konrad z Santoka sprzedał miastu swą część dziedziczną. Bez nazwy wspomniany w 1363 (C XVIII, 377, 385-6) Nazwa niem. w formie złożenia spitz=ostro zakończony i mole=młyn. Może tożsamy z jednym z dwóch młynów w Stanowicach, z dochodem kościoła w Gorzowie w 1337. Śladem po nim do 1945 być może karczma Spitzkrug w Siedlicach (ZEG 573).

Splinterfeld(e) → Tarnówka; Spring(werder) → Płowęsy

Stanowice 11,5 km pñ. wsch. od Witnicy

1. Osada wczesnośredniowieczna (DHS 67).
2. Steneviz 1300, Stennewitz, Stenewitz z dwoma młynami 1337, Stennewitz 1350, 1499, 1493, (C XVIII, 371, NL 22, 30, C XVIII, 465, C II, 441, KD 99), 1944.
- 3-4. Stanowice do 1947 (za KAL, ZEG 579), zatwierdzono w formie S.

„**Stanowiczki**” 9 km pñ. wsch. od Witnicy

2. Stennewitzer Hütte 1944, huta z 1708 r., zasiedlona w 1744-1754 przez właściciela Stanowic von Glödena hutnikami z Meklemburgii. Od 1929 r. połączona ze Stanowicami (KKL 123, KLH 92, 211).
3. S. na mapach powiatu gorzowskiego. Brak nazwy urzędowej.

Stare Dzieduszyce 8 km pñ. wsch. od Witnicy

1. Osada wczesnośredniowieczna z XI-XIII w.⁶²
2. Diterstorp, Diderichstorff 1337, Diterstorp 1503, Disterstorff 1565 (NL 20, 30, C XVIII, 199, EB 42), Alt Diedersdorf 1944. Nazwa wskazuje na skutek kolonizacji niemieckiej w XIII-XIV w., zapewne pochodząc od pewnego Dietricha.
- 3-4. Drogomin (Cz. 158), ale też S.D. w praktyce 1946, co zatwierdzono (KU).

Stare Polichno 12 km wsch. od Gorzowa

1. Osada wczesnośredniowieczna (DHS 67). Na terenie pól wsi w XVIII w. nazwa terenowa *Stargarcz* zapewne śladem po starym grodzie *Zitarigroda* z 1124 (→ Grodziec).
2. Policzko, Policko 1278, Pollichno 1251 (1364) w falsyfikacie oddającym stosunki z XV w., (K I, nr 475, C XXIV, 75), Polykno 1532, Polikno 1559 (KBW II, 177), Bollichenow 1566, Polichenow 1571, 1608, do Polihna 1615 (RHN III, 399, EB 62, 233, KBP II, 61), polnisch Dorff alss Pohlichen 1646⁶³, Pollychen 1944.
- 3-4. P. w praktyce 1945, co zatwierdzono, dodając przymiotnik (KU).
Starzyna → Gaszyna; Sten(n)evi(t)z → Stanowice; S(t)ennewitz(er) M. → Sienicki Młyn; Stennewitzer Hütte → Stanowiczki

Stężycza 9 km pñd. od Gorzowa

2. Leopoldsfahrt, kolonia z 1772-3 r. w części gorzowskiego łęgu Warty dla 22 rodzin, nazwana na cześć księcia Leopolda z Anhalt-Dessau, który w 1774 r. zwiedzał Łęgi (SUW 22). W 1929 r. włączona do Dzierżowa.
4. S. jak zaginiona osada Sthężyczy 1580 w Wielkopolsce (KBW).

„**Stobno**” pñd. od Gorzowa

der Stöbben, Stoebben, Steppen, kolonia w gorzowskim łęgu Warty nad rzeką Kołomęt z 1750 r., w 1774 r. poszerzona dla 26 rodzin, które ją jednak opuścili z powodu

62 *Studia nad początkami i rozplanowaniem miast nad środkową Odrą i dolną Wartą*, t. I Praca zbiorowa pod red. Z. Kaczmarczyka, A. Wędzkiego, Zielona Góra 1967, nr 80.

63 W. Bickerich, *Die Beziehungen zwischen der Grosspolnischen Unität und der Neumark*,” *Jahrbuch f. Brandenburgische Kirchengeschichte*” Jg 17, 1919, s. 42.

zbyt piaszczystej ziemi (SUW 25, KLHW 89, SNF 25). W tym rejonie też jezioro Stobno (Stubben See), które zapewne dało nazwę osadzie.

Stolberg → Kamień Mały; Stoltenbergh, Stolzenberg → Różanki, Stolzenburg O.F. → Różanki Mokre; Striegau, Striegawe, Strigawe, Strogawe → Strzegowa

Strzegowa 9 km pld. zach. od Gorzowa

2. W 1750 r. na tzw. Stoebben między Wartą i Kolomętą powstała nowa kolonia. Jego części, tzw. die Stragawe, Striegawe, nie zagospodarowano z powodu podmokłego gruntu, jednak w 1776 r. i tu, przy śluzie na rzece Kolomęt między Chwałowicami a Wartą, powstaje kolonia dla 28 rodzin, zwana w XVIII w. Striegau, Strigawe bei der Clemente; także Sieben Kürfürsten albo Clementenschleuse (KLH 188, KLHW 89, Br. 173), Clementen-Schleuse oder Strigawe 1817 (TS), Klementenschleuse 1944.
4. S.w nawiązaniu do niewątpliwie słow. nazwy wcześniejszej (KU).

Stubbenhagen → Jądrzewie

Stwolim 17 km wsch. od Gorzowa

2. Najpierw wzgórze Schwalmsberg 1532 w Łęgach Noteckich, potem kolonia Schwalm-lub Schwallenberg z 1769 r.⁶⁴ Schwalmsberg 1944.
4. S. bo Schwalm może pokrywać pol. Stwolim(ia) góra, tj. olbrzymia (góra). Jest też w Polsce stwoł=pień (KU).

Sucharzewo 4,5 km pld. zach. od Witnicy

2. Klein Vortheil, przys. Kamienia Małego z XVIII w. (Br. 166, BV 293), 1944.
4. S. jak las Sucharzewo 1406 w Wielkopolsce (KBW II, 366). Nie wiadomo jednak, ze bliżej, bo koło Gorzowa w łęgu Warty w 1390 r. woda Zucher. Obecnie nazwa niestosowana w obrębie Kamienia Małego (CzW 209, Cz. 162).

Szantoch → Santok; Szantzin → Santocko

Suć 11 km pld. wsch. od Gorzowa

2. Rabennest, przys. Brzozowca.
4. S. jak Suc 1724, zarośla w Wielkopolsce (KBW II, 367).

Szczodrak 2 km pñ. zach. od Witnicy

2. Papier M. 1752, papiernia Kamienia Wielkiego na rzece Witnej z XVIII w.⁶⁵
3. Ustronie Leśne (CzU 281). Jakoby dawniej Gross Camminer M., od 1945 Młyn na Lesie. Obecnie Młyn na Ustroniu 1998 (Cz. 161).
4. S. jak osada w Wielkopolsce (KBW II, 389).

64 C. Treu, *Geschichte der Stadt Friedeberg i. d. Neumark und des Landes Friedeberg*, Friedeberg 1909, s. 353.

65 G. W. Forch, *Von neumärkischen Papiermühlen*, „Die Neumark” 6, 1929, s. 142.

Szumin → Santocko

Ścibiersko 2 km płn. wsch. od Witnicy

2. Leśniczówka Pechbruch F. w Białczu w XVIII w. (Br. 162), 1944.

4. Ś. jak zaginione pole w Wielkopolsce (za KBW). Obecnie w obrębie Białcza (CzW 206, Cz. 162).

Ściegienno 14 km płn. od Gorzowa

2. Mollberg 1833, 1944, w 1928 włączony do Marzęcina.

4. Ś. od pobliskiego jeziora Ściegienko (Steg See).

Ściegna 16 km płn. zach. od Gorzowa

2. Schönwerder F., leśniczówka Wysokiej w Wysockich Lasach 1944.

4. Ś. od pobliskiego jeziora Ściegienko (Steg See), a jest dział wód tego miana w powiecie kościańskim (KU).

Świerkocin 7 km pld. wsch. od Witnicy

2. Najpierw budynki grupy robot melioracyjnych w łęgu Warty z 1766-67 na tzw. Fichtwerder, od 1769 browar, od 1774 wieś dla 42 rodzin (SUW 16, KLH 20).

3-4. Ś. w praktyce 1945, co zatwierdzono, skoro nazwa ta spotykana koło Grudziądza i Sierpca (KU).

Tamorosoue, Tampsell → Dąbroszyn

Targoszew 9 km pld. wsch. od Gorzowa

2. Sechsloser, przys. Borka 1944.

4. T. dowolnie.

Tarnina 9 km płn. wsch. od Gorzowa

2. Waldhof, leśniczówka włączona w 1928 r. do Wojcieszyc (KLH 154).

4. T, dowolnie (KU).

Tarnokierz 13 km pld. wsch. od Gorzowa

2. Kleeblatt („liść koniczyny”) F., leśniczówka 2 km na pld. od Brzozowca założona po 1856 w lesie Stadtforst Altensorge w 1885, 1905 1 dom (ZEG 624, GL), 1944.

3. Gajówka 1945, jezioro na późniejszych mapach

4. T. dowolnie.

Tarnower T. → Smółka Tarnowska

Tarnów 10 km płn. wsch. od Witnicy

1. Osada wczesnośredniowieczna (DHS 67) → „Chyża” znana od XVIII w.

2. Zapewne to Thorim ośrodek ziemski (grodowy) w Ziemi Lubuskiej 1249⁶⁶, Tor-

now(e) 1300, Dornow 1337, Tornow 1355 (C XVIII, 371, NL 22, C XVIII, 388 gdzie Cornow), Tornou 1404⁶⁷, Thorn 1521, Torno 1565, Thornow 1608 (C XVIII, 437, EB 42, 233)), Tornow 1944. Nazwa od tarniny, oznacza wieś (wcześniej gród?) chronioną przez ciernie tarniny (MO 157).

3-4. T. (za KAL-B1) w praktyce 1945, co zatwierdzono.

Tarnówka 8,5 km płn. wsch. od Witnicy

2. Skarb państwa pruskiego wykupił w 1730 r. część wsi Pyrzany (tzw. Bresemannschen Anteil), na których istniała też młeczarnia Splinterfelde. Wzmiankowana też w 1776 r. (SBS 92). Splinterfelde 1944. Nazwa nawiązuje oczywiście do znanego w tych okolicach rodu rycerskiego Splinter, który przybył z margrabią z Marchii Środkowej, a jego przedstawiciela, Wernera od 1295 r. spotykamy w ich otoczeniu w niedalekich Chwarszczanach, Myśliborzu, Mieszkowicach, Mosinie. Miał więc już wówczas lenno w Raławiu koło Gorzowa, bowiem tu jego ród ma lenno w 1337 r. (C XVIII, 69, 370, 442, B I, 217, XIX 67, NL 21).

3-4. T. w praktyce 1945, ale Ługowczyk 1946, Sosny 1947 (więcej CzW 205). Wprowadzono T. ze względu na położenie w pobliżu → Tarnowa. Obecnie Tarnówek

Taubenseemühle → Himmelstädter Heidemühle; Taubensee Schneidemühle → Kabatki; Taubenwiese → Gołębnica; Techowe → Czechów; Thambsell → Dąbroszyn; Thorim, Thorn(ow) → Tarnów; Tickwinkel → Ciche; Torno, Tornow(e) → Tarnów

Trząśnik 10 km zach. od Gorzowa

2. Młyn Stanowic bez nazwy (NL 22), istniał jako „Górny”, skoro w 1363 mowa o Unter M. (→ Gąśnik), Obermühle 1768 między Jeninem i Bogdańcem (KKL 64) Genninsche M. 1780, 1790, 1930 Genninsche Obermühle 1830 (RCzM 93), Obermühle b. Dühringshof 1944.

4. T. jak staw w Wielkopolsce (KBW).

Trzęsacz 13,5 km płn. wsch. od Gorzowa

2. Untermühle 1822, 1944, jeden z młynów wsi Gralewo na rzece Racznej z 1768 r., rozwinięty potem w osadę wiejską⁶⁸ → Złokwy (Obermühle).

3. Grabowiec w praktyce 1945.

4. T. „bo taka nazwa stosowna dla młyna” (KU).

Trzęsów 8,5 km pld. zach. od Gorzowa

2. Ludwigsthal, kolonia z 1773 r., nazwana na cześć Ludwika Fryderyka Hahna prowadzącego prace inżynierskie w łęgach Warty⁶⁹, w XVIII–XIX w. tez Werners- i Riemers Entreprisse (br 160, HR 100, 170).

67 F. Funcke, *Das Bistum Lebus bis zum Anfang der Hohenzollernherrschaft in der Mark Brandenburg*, „Jahrbuch f. brand. Kirchengeschichte” 16, 1916, s. 13.

68 A. Hänsele, *Aus der Geschichte des Rittergutes und des Dorfes Grahlow*, „Die Neumark” 1926, nr 9, s.14

69 O. Kaplick, *Friedrichsthal. Die Geschichte einer Warthebruch-Entreprisse*, „Die Neumark” 17, 1940, nr 1, s. 1.

4. T. dowolnie.

Tylny Młyn → Ostroga; Tzantoch → Santok

Udowaldsmühle → „Gółka”; Ulem(b) → Ulim

Ulim 6 km pld. od Gorzowa

1. Osada wczesnośredniowieczna (DHS 67), ślad grodu (E 4)?

2. Ulym 1316, Ulem 1325, Vlem 1348 (K II, nr 987, C XVIII, 377, UBO I nr 553) Uulim 1359, Ulemb 1363, Ulym, Ulim 1372 (K III, nr 1411, C XVIII, 400, K III, nr 1668, 1657), Vlimbork (błędny zapis lub odczyt zamiast: Vlim, Bork, bo o dwie wsie tam chodzi!) 1409, Hohenulam 1416, Vlym 1422, Zołymbork (znów błędny odczyt?) w polskim projekcie granicznym z krzyżacką wtedy Nową Marchią; wtedy też tamże rzeka Wlymya 1433 (LRG II, 335, K VIII, nr 947, KLH 178, C B IV, 133); Wlam 1577, Uhlemb 1718, Eulam 1944. Nazwa oznacza łąg, osadę przy łągu Warty (KLH 178, MO 117).

3-4. U. najpierw stacja kolejowa w 1945 (za KAL-C2), co zatwierdzono.

Ulimek 7 km pld. od Gorzowa

2. Eulamer Bruch, przys. Glinika.

4. U. zdrobniale od Ulimia.

Ulym → Ulim; Unterheide F. → Lisi Kąt; Untermühle → Trzęsacz; Untermühle, Unter Gennin → Podjenin; Unter Genninsche M. → Gąsńnik; Unterste Heidemühle → Himmelstädter Heidemühle; Vfm Werder → Brzozowiec; Vierradenmühle → „Czworokoły”; Vietz → Witnica; Vietzer Ablage → Krzywda; Vietzer Feld → Witniczka

Vietzer Mühle k. Witnicy

Bez nazwy młyn nad Witną 1298, jeden z *duo molendina super flumen Vitz* 1337 (C XVIII, 442, NL 21), Vietzer Mühle w XVI w. (KLH 215).

Vietzer Rodung → Radogoszcz; Vietzer Schmelze → Kleczkowo; Vitz(e) → Witnica; Vlem, Vlym → Ulim; Vlimbork → Borek, Ulim

Vogelsang k. Gorzowa

Jeden z młynów Gorzowa nad lewym brzegiem Warty, Voghelsang apud Novam Landesberghe 1299, nabyty przez miasto od cystersów z Zemska 1325; opuszczony bo mowa o *molenstete trans pontem Vogelsank* 1335 (C XVIII, 370, 378, 383). Tyle co „Ptasi Śpiew”. Gdzieś w sąsiedztwie Czechowa gdzie w XIX w. na wsch. od wsi dolina Vahlsang widocznie na wprost miejsca po młynie (ZEG 654).

3. Ptasi Śpiew w praktyce skutkiem tłumaczenia

Vorstadt vorm Brückentor → (Gorzów)–Zamoście; Vorstadt vor dem Vierradeschen → „Młyńskie Przedmieście”; Vorstadt vorm Zantocher Tor → „Santockie Przedmieście”; Vytz → Witnica; Waldhaus → Osuch; Waldhof → Tarnina; Waleryszki → Jańczewo

Walk Mühle w Gorzowie

Młyn stępowy do spłśniania tkanin, folusz na Kłodawie zbudowany w 1522, może już nowy zbudowany przez sukienników w 1561, zniszczony przez wysoką wodę w 1579, podobnie w 1623, potem pod różnymi nazwami powyżej → Dalekiego Młyna; Walk M. 1844 (KLM 77, TS 108), przetrwał do nowych czasów jako młyn (ZEG149).

Warcin 14 km płd. wsch. od Gorzowa

2. Wallhof przys. Murzynowa 1844, Walddorf 1850 (TS 126, BL 461), Wallchow 1944.
3-4. W. w praktyce 1946, co zatwierdzono, skoro na Pomorzu koło Miastka wieś Warcin (KU).

Warnick → Warniki

Warniki 2 km wsch. od Kostrzyna

2. Warnik 1261, 1295, Warnick 1460 (C XIX, 5, XXIV, 174), 1944. W 1412 w tym rejonie też rzeka Warnick i jezioro Warnick (X XXIV, 60). Może oznacza wronie wzgórze, czarne lub wronie jezioro, od słow. vranu= czarny lub wrona (MO 135, KLH 218).

3-4. Warnki oraz stacja kolejowa Wronki Lubuskie (za KAL-B2: Wronki, Warnki), jednocześnie wieś Rybaki, potem Warzniki. Wprowadzono W. od wrony (KU).

Wawrowice → Wawrów

Wawrów 4 km płn. wsch. od Gorzowa

1. Osada wczesnośredniowieczna (DHS 67).

2. Laurenciustorpe 1319, Laurentzdorp 1333, Llamenstorp, Laurentzdorp z lennem rodziny Lamestorp czyli Lorenzdorf 1337 (P V, nr 3300, C XXIV, 20, NL 21, 31), Laurentzdorp 1353, Laurentzendorp, Lorentzstorp 1354, Lorenstorp 1359 (C XVIII, 300, 131, 398, E II, 58), Lorenzdorf 1944. Nazwa od jakiegoś Lorenza/ Wawrzyńca czy raczej wprost od owej rodziny rycerskiej Lorenzdorfów (zob. też ZEG 668).

3-4. Wawrowice w praktyce 1945 i stacja kolejowa Wawrów, co zatwierdzono, a co jest przystosowaniem nazwy niem.

Wepersow(-czow, tzow), Wepritz → Wieprzyce; Werder → Zapłotek; Werners Entrepriise → Trzęsów; Werpezowe → Wieprzyce

Wieprzyce 4 km płd. zach. od Gorzowa (od 1962 w granicach miasta)

1. Gród wczesnośredniowieczny (KKL 14).

2. Werpezowe 1325, Wepersow 1337, Weperczow 1350, 1364, Weperzowe 1366, Wepertzow 1393 (C XXIV, 13, NL 20, C XXIV, 53, XVIII, 402, XXIV, 53, E II, 64), Wepritz 1944.

3-4. W. stacja kolejowa 1945 (choć Wieprzow, Wieprzowice, może Wierzbów bo koło Gorzowa Verbitz 1409, KAL-C2), co zatwierdzono.

Wieprzycze (Dolne)

Eschnersaue z 1786/1804 na obszarze zwanym Wepritzsche Wiesen z nazwą oznaczającą „błonia Eschnera” od nazwiska sołtysa Wieprzyc i założyciela; dawniej przys. Wieprzyc, teraz wieś między Wieprzycami a Jeżykami, wyodrębniona w 1962 w sołectwo (ZEG 678).

Wierzbina 17 km wsch. od Gorzowa

2. Langerwerder, przys. Lipek 1944.

4. W. jak w 1764 w Wielkopolsce (za KBW II, 460).

Wiesenhaus → Zamęcie; Wiesenhof → Gałczyn

Więcław 3 km płd. od Barnówka

2. Bornhofen 1944, osada z nazwą zdradzającą związek z rodziną von dem Borne, właścicieli Barnówka od XVI w.

3. Błóżyn w praktyce 1945.

4. W. od jeziora Węcław (za KAL-Ba): Wenczlow 1494 (C XXIV, 210) pod Barnówkiem. tamże też Welzsee, chyba Weltsow 1337.

Wilhelmsbruch k. Witnicy

Kolonia Kamienia Małego nazwana na cześć Friedricha Wilhelma von Wreech, jednego z właścicieli Kamienia, w 1861 już 257 mieszkańców (KL 81, 84) → Ludziszlaw

Witnica, miasto

2. Witze 1261, Vytz 1300, Vietz 1328, Vitz(e) 1337 (C XIX, 5, XVIII, 371, P VII, nr 4409, NL 21), Vietz 1944. Obok też rzeka Witna i jezioro Vitzen 1298, Vitz 1337, Witzense 1412 (C XVIII, 442, NL 21, C XIX, 60). Nazwa od osoby Witek, Witoslaw, do witka=rodzaj gibkiej łożyny, wierzby (MO 87, Cz. 152 n.).

3-4. Wicina stacja kolejowa, miasto W. w praktyce (za KAL-B2), już 17 I 1945, ale potem przez kilka lat też Wicin, Wieszin, Wiczyn, Witnica nad Wartą (Cz. 158) co zatwierdzono w formie W. (KU).

Witniczka 2 km płd. od Witnicy

2. Vietzer Feld, przys. Witnicy 1944.

4. W. zdrobniale od Witnicy (KU). Nazwa nie stosowana w obrębie Białczyka, zagrody na zach. od drogi Witnica–Kłopotowo (CzW 207), obecnie Witniczki, domostwa w Witnicy za torami (zob. Cz.161).

Witze → Witnica; Wlam → Ulim

Włostów 14 km płd. zach. od Gorzowa

2. Lossow kolonia z 1775-6 r. nazwana na cześć pruskiego ministra von Lossowa (KLH 195, KKL 57)⁷⁰. We wsi chyża (Kietz), może ślad wcześniejszej osady.

⁷⁰ Niewiedza co do metryki historycznej Włostowa sprawiła, że Jan Pakulski Peczkę Starszego z „Ło-

3-4. W. w [praktyce 1945 (za KAL), co zatwierdzono, skoro nazwa Łosów(o), w tym wypadku poprawniejsza, byłaby i tak pożyczką od nazwiska niem. w końcu urzędnika (KU).

Wobesersruhe → Sosny

Wobesersorge ok. 7 km płn. wsch. od Witnicy

Przys. Dzieduszyc, których właścicielem od 1756 r. rodzina von Wobeser, stąd nazwa przys. Wobesersruhe w XVIII w., 1815 (Br.167, TS 170), też NeuhoF-Wobesersorge 1850 (BL 461). Potem złączył się z wsią. od tej nazwy utworzono jednak pol. nazwę → Objezierze.

Wocks Rehne → Oksza

Wojcieszki 8.5 km płn. wsch. od Gorzowa

2. Wormsfeld F, leśniczówka Wojcieszyc (Wormsfelde) 1844 (TS 127) 1944.

4. W. ze względu na związek gospodarczy z Wojcieszycami.

Wojcieszyce 7 km płn. wsch. od Gorzowa

1. Osada wczesnośredniowieczna (DHS 67), skarb monet z XIII w.⁷¹

2. Wormesuelde, Wormsfelde 1337, Wormesvelde 1351, Wurmsfelde, Wormsfeld 1492 (NL 22, 31, UBO I nr 627, C XVIII, 429), Wormsfelde 1944 od Wurm=robak i Feld=pole („zarobaczone pole“?).

3-4. W. w praktyce 1945, co zatwierdzono.

Wokschrehne → Oksza; Wolfswinkel → Kostrzyn Nowe Miasto; Wormesuelde, Wormsfelde → Wojcieszyce; Wormsfeld F. → Wojcieszki; Wormsfelder M. → Klonia; Wormsfelder T. → Smoldziny; Woxholländer, Wox Rehne, Wroniny → Oksza; Wronki Lubuskie → Warniki; Wurmsfelde → Wojcieszyce

Wyrąb 4,5 km pld. wsch. od Barnówka

2. Sennewitz-Schneidemühle, tartak nad Ścieniawicą w XVIII w. (Br. 164),

4. W. bo taka nazwa „stosowna dla tartacznej osady” (KU).

Wysoka (Wielkopolska) 14 km płn. zach. od Gorzowa

1. Osada wczesnośredniowieczna z XI-XIII w. (DHS 67).

2. Hoenwolde 1300, Hohinwald 1333, Hohenwolde, Hoenwolde 1337 (C XVIII, 371, XIX, 12, NL 22), Hohenwalde 1944, oznacza „wysoki las”.

3-4. W. w praktyce 1945 (za KAL-C1) po przystosowaniu nazwy niem., co zatwierdzono.

siowa” k. Lubusza (de Losow) z lat 1300-1321, oczywiście przodka owego ministra z XVIII w., wy-prowadzał z Włostowa pod Gorzowem (*Sily polityczno-spoleczne w Wielkopolsce w pierwszej polowie XIV wieku*, Torun 1979, s. 68.

71 T. Szczurek, *Skarb denarów i brakteatów guzickowych z XIII w. odkryty w Wojcieszycach w woj. gorzowskim*, „Wiadomości Numizmatyczne” 23, 1979, s. 193 n.

Zagajno 6 km płd. wsch. od Witnicy

2. Radewiesen 1944, kolonia z łągu Warty zapewne z XVIII w., Pyrehner Radewiesen 1809, 1840 (KL 68).
3. Radonisie 1945, po przystosowanie nazwy niem. Potem Zagaje, Zagajnik (CzW 207).
4. Z. dowolnie (KU). Obecnie nazwa nieużywana w obrębie zach. części Boguszyńca (CzW 207).

Zakrzewiec 8 km wsch. od Barnówka

2. Kleinwerder F., leśniczówka Brzeźna 1944.
4. Z. jak Zakrzewicz 1418 w Wielkopolsce (KBW II, 519).

Zamęcie 8 km płn. od Witnicy

2. Wiesenhaus przys. Mosiny 1944.
4. Z. dowolnie.

Zamokrze 9 km płn. od Gorzowa

2. Hammelbrück F., leśniczówka Kłodawy w XVIII w., 4.5 km od mostu Hammel Brück na rzece Kłodawa (Br. 157).
4. Z. od błotnistej okolicy (KU).

Gorzów-Zawarcie, Zamoście 1 km płd. od Gorzowa

2. Landsberger Brückenvorstadt 1944, lewobrzeżne przedmieście Gorzowa na gruncie istniejącego już w XIII w. folwarku cysterskiego (→ Siedliczki), wokół kościoła św. Jerzego. Rozbudowywane od końca XV w., wspomniane 1557, 1565 (Vorstadt vorm Brückentor) i po wojnie trzydziestoletniej znów od 1710 r. (KLH 110), w 1714 r dom mieszczkański i 22 domów „podmiejskich”; Brückenvorstadt 1784, (więcej ZEG 708).
- 3-4. Zamoście stacja kolejowa 1945, co zatwierdzono (KU), obecnie płd. część miasta, ale w użyciu formą dominującą Zawarcie (ZEG 708).

Zanto(c)k → Santok; Zantocher Vorstadt → „Santockie Przedmieście” wsch. Gorzowa; Zanzhausen → Santoczno; Zanzin → Santocko; Zanziner Rahmhütte F. → Rębowo; Zanziner T. → Kurpiszek

Zapłotek 11 km wsch. od Gorzowa

2. Werder przys. Santoka 1944.
4. Z. „bo to dom pojedynczy” (KU).

Zdroisko 11 km płd. zach. od Strzelec

2. Tu najpierw Zanzmühle, młyn Santoczna przy wypływie Santocznej z małego jeziora Mierno, wspomniany 1589, 1685 (KAH 62, 72), wykupiony od młynarza w 1765 celem założenia koło → Santoczna opodal karczmy (zajazdu) i smolarni o nazwie der Stollemlühle, huty (hamerni, stalowni, szlifierni i innych budynków przemysłowych) o nazwie Zanzthal. W 1823 liczyła już 100 mieszkańców (KLH 88, 94), Neu Zanzthal 1850 (BL 376), Zanzthal 1944. Młynarz obrębnie doliny Santoczny i

nowej osady zbudował sobie nowy młyn (Die neue oder Zanzmühle 1833).
3-4 Z. w praktyce (za KAL-C1), co zatwierdzono.

Zechau, Zechow(e) → Czechów; Zentzin → Santocko; Zettritz → Ciecierzycie

Zieleniec 4 km płd. od Gorzowa, od 1977 część miasta

2. Łąka Roswese („końska”) z gorzowskim łęgu Warty już 1372 (K III nr 1657) i na niej w 1774 r. powstała antrepryza Rosswiese (KLH 209, więcej ZEG 714).

3-4. Koniawa (bo Ross=koń zbrojny) stacja kolejowa 1945, ale jednocześnie wieś zwana Z. od rzeczki Zieleniec (Sellenz) koło Warnik (za KAL-C2), co zatwierdzono → Zielonka.

Zielnica 4 km płd. od Gorzowa,

2. Neusoest 1944, kolonia na gruntach miejskich z 1770/75, nazwana od Soest w Westfalii, rodzinnego miasta założyciela (KLH 135, BL 97) czy w 1784 przez budowniczego krajowego Gaßweina Othmanna Schultza i przez niego nazwana; ale stosowano też nazwę Neuohof (ZEG 425)

3. Nowy Dwór w praktyce 1945. i o tej nazwie obecnie ulica na krańcach ul. Kasprzaka.

4. Z. jak rzeczka Zelence 1423 rozgraniczająca Polskę od Nowej Marchii, zanikła w XVIII w. po regulacji Warty (KAL-C2), zatem jej śladem nie jest strumień Zieleniec (Sellenz) w łęgu Warty 1 km wsch. od Warnik, w innym nieco miejscu → Zieleniec.

Zielonka, Zielonki → Kamień Mały

Zielonka 4 km płd. wsch. od Gorzowa

2. Rosswiese Gutshof 1944, majątek wsi → Zieleniec (z 1774 r.), istniejący już w XVIII w., bo w 1787 r. część wsi posiadała kochanka króla Fryderyka II, hrabina Lichtenau (KKL 120).

4. Z. skoro Rosswiese nazwano Zieleniec. (KU).

Złokwy 13 km płn. wsch. od Gorzowa

2. Młyn Gralewa na rzece Raczej. Właściciele Gralewa w 1612 r. sprzedali młynarzowi miejsce po młynie w celu budowy nowego. Grałowischen, Gralower Obermühle 1571; Heidemühle 1661 (HG II, 109-114, EB 62). Obermühle 1822, 1944.

4. Z. jak młyn *ku Złokwom* 1580 w Wielkopolsce (KBW II, 547).

Zolymbork → Ulim; Zorndorfer Vorstadt → Kostrzyn Nowe Miasto

Zosinek 12 km płd. wsch. od Witnicy

2. Sophienau 1944, przys. Dobrobądza (Bayerslust), antrepryza z 1771 r. nad Kołomęttem założony przez radcę wojskowego Wilhelma Gottlieba Bayera, od 1763–1764 właściciela Stanowic i Dobrobądza (SNF 38, SUW 19)⁷².

⁷² W. Kracht dz. cyt., s. 94.

3-4. Z. w praktyce 1946 (tez Zosinów 1947), co zatwierdzono jako chrzest, bo to w istocie przystosowanie nazwy niem.

Zulegsdorp → *Legsdorf*; Zutok → Santok

Żabczyn 3 km pld. wsch. od Kostrzyna

2. Neu Amerika 1944, kolonia z XVIII w.

3-4. Ż. w praktyce 1945, najpierw przystanek kolejowy, co zatwierdzono (KU).